

1

110

Tema ya 8.

Go loka le medirô ya basadi.

Tema ya 1: Tlhomphanô le monna.

Mosadi o tlhompha monna wa gagwe, ge e le mosadi wa go loka, o swanetše go direla monna wa gagwe dilo ka moka. Mosadi a swanla go letšetša monna wa gagwe lentha e le gore a ba ômane. Ge a e fa monna wa gagwe bušwa o swanetše go kwatama ka dikhuru, goba ke metsi le ôna o swanetše go dira bjale.

Mosadi wa mohuta owe ke mosadi wa go loka. Go bjale ka ge a ka kgopišana le monna wa gagwe, ge motho yo mongwe a ka fitlha mosadi o swanetše gore sefathogo sa gagwe se ôle, monna le yêna a be bjale ka mosadi. Ge a mo roma, mosadi a ye a thabile, motho a bee a tloge, e be gôna a ka šalago a bupulugile. Mowe re ethuta sešma se se rego, "Se bšne tholwana boreledi, teng go yêna go a baba".

2

Motho yola wa moeti o tla tšama a bolêla gore mosadi wa mokete a se ka go loka. Motlhomong ba šala ba lwa, goba e be ba lwele pele. O ile a tloga a sa tsebe selô, ka morago o kwa ba bolêla gore gape lôna tšatši lela o le kowa, e be ba lwele, ka moka a thôma go makala.

Mosadi wa gore go kgarametšana le monna, wa hwetšana a tletše lapa, yowe a se mosadi wa go loka, ke gore le ge batho ba ka fitlha a napa a kwata go fitiša le motho yo a sa di tsebego gore batho ba ba fapana ba ba ba di tseba. Mosadi wa mohuta owe, ba mmitša gore ke mosadi tšhego. Ke gore ke yena mosadi bjale ka ge e le motho.

Lentšu le la tšhego, ke gore le šupa ge motho e le modidi a se na selô, bjale mabapi le mosadi le šupa gore ke yêna mosadi bjale ka ge batho ba hwile ba fedile. Ba hwile ba fedile ka baka lag gore o ntšhitše dikgomo o mo nyetše ka go riale mowe a ka se ke a kgôna go mo raka. Mowe ra hwetšana mmolêlô wo, e ka be e be tša matsebô ke gome ke sa le tseleng goba nkô nka be e be e dupa, nka be ke

sa mo tšea.

Ke moka ke le bjoko la gagwe, a ka se ke a kgôna go dira selô, a ka se ke a mo raka, ka gobane a mo raka molato o tla o fa mang, dikgomo a ka se ke a ya a di gapa. Ke morwalô wa gagwe, o tla ba a hwa a o rwele, go se motho yo a ka mo thušago.

3 Mosadi o swanetše go tshaba ba bogadi, ke gore tšhabô ya mosadi ke go ba tšhoga ka polêlô, bakeng sa go šumiša motho ka o tee, ka lentšu le: "wêna", o šumiša lentšu le "lena" goba "bôna", ge a riale mowe a šumiši bakeng sa batho o šumiša bakeng sa motho. Bakeng sa baratho ba monna wa gagwe le batswadi le ba-ra-mogolo le bo-rangwane o šumiša lentšu le ka polêlô ge a bolêla le ba bangwe maina a bôna a gopolwa o re "bôna mokete". Bapa ge e le mabapi le go ba bitša o re "lena".

Mosadi o swanetše go tlhomphe kudu ba bagolo; ke gore, ga a yo tšea mollô kgorong, ge a fitlha o swanetše go fitlha a se ke a ba dumediša ka molomo, a fitlhe a kwatame ka dikhuru, ke moka a inamiše tlhōgô ya gagwe a loše ka diatla, ba mo dumêle a kgône a emiša tlhōgô, ke moka a tšee mollô, a bošlê ka lapeng.

4 Ge a goditše mollô a dutši, gwa fitlha mokgekolo, ke moka wa mo loša, ka gobane mosadi o dutši fase, a ka se ke a kgôna go kwatama, o fo inamiša tlhōgô, ke moka a loša ka diatla. Mokgekolo yowe a swanêla gore a dirê ka mokgwa owe go dirago ngwetši ka ôna, fela le yêna o swanetše gore ge a mo dumêla a loše ka mokgwa wo, o namolla menwana ya tsōgô la mphapa le seatla, ke moka seatla sa tsōgô la go ja a hupa a mo loša a hupile. Motlhomong wa o mo loša ka ntle ga seatla, ka go riale mowe ba re ba tšhaba gore ba ka mo fenola ka gobane ke yo monyana. Ge a hwetšane dithaka tša gagwe, tšôna a di loša o fo ba dumediša fela.

Karabô, mona ke tlhomphe ya go araba ge motho a bitšwa, karabô ya basadi, ge mosadi a bitša ke monna, a swanêla go letša lengwane, a re, e. Lentšu lex a le ratege, le šumišwa fela ge o bitša ke mogwera wa gago. Ge a araba,

o swanetše gore, "ke a di kwa" goba "o wa araba". Ge mosadi a bitša ke monna goba matswala wa gagwe wa monna, le ge e le wa mosadi goba mosadi yo mongwe le yo mongwe yo mogolo a re e, ge a fitlha go yena a ka se ke a mmolediša ka gobane o mo swabišitše, le yēna o tla swaba, ka gobane a mmoletša se bitšetša.

5 Ke thutō e kgolo, batswadi ba ruta bana ba sa le malapeng a bōna e sa le batlhankana le basetsana. Mosetsana o swanetše go araba ka mantšu a a ka godimu. Le lengwe a ka re "papa" goba "mma" ge a bitsiwa. Ge a ka arabela ka gore e, o tla fo fitlha a šma go fitlhela a lapa a tloga ka ntle le go mmolediša.

Karabo ya batlhankana, ke gore "tama, papa" le "mma". Le ge e le lesogana goba monna yo a šetšego a na le lapa la gagwe. Mabapi le monna wa lapa ke gore o riala ge a bitša ke yo mogolo.

Sebitšetšwa le kamogelō, motho wa go bitša o go bitšetša go go fa selō, bjale ge a f go fa o swanetše go amogela ka diatla tše pedi, ge o ka amogela ka seatla ka setee, ge motho yowe a gofago ge a na le swele, o go tia ka sona sa wa fase wa tōpa, ke gore a se wēna motho, ke wena mpya. Yo mongwe a ka fo go fa empa a go botša gore o swanetše go amogela ka diatla tše pedi.

Motlhankana o fo amogela fela ka diatla tše pedi a sa kwatama. Ge e le mosetsana, yēna o swanetše go kwatama ka dikhuru a goletše ka diatla tše pedi. Ge e le mosadi, yēna o swanetše go rōba khuru, ke moka a amogelē ka diatla tše pedi.

Bjale ge ngwana a ile a gola a dira mediro ewe a le ga gabo, bjale ge a godile, e ka se ke ya mo tshwenya, ka gobane o e tlwaetše. Go bjale ka yena mosetsana, ge a le bogadi o tla hwetšana e le gore a e mo imele.

6

Tema ya 2: Modirō ya mosadi wa lapa.

1. Modirō wa ka gae.

Ngwetši mola ba mo tihatlešlago tša gagwe dipitša, ke moka go fedile o tšwile taolong ya matswala wa gagwe, bjale

ke mosadi o na le lapa la gagwe. Medirô ka moka ya lapa o swanetše go seponêla, a šomê bjale ka basadi ba bangwe ba malapa. Mabothatasa bjale ke a go feela ngwako le lapa, go dila ngwako, merututu, go kga metsi, go rôba dikgone, go kga morôgô, go apea le go tlhatssa dibjana. Medirô ewe ka moka e le beletše yêna.

Go feêla, ke modirô o mogolo wa ka moswanyana, mosadi pele ga gore a gotše mollô o swanetše go feêla lapa la gagwe, le go ntšha molora ka sebesông. Mosadi yo mongwe le yo mongwe o swanetše go tlhokômêla modirô owe, ga se thutô ya gore ba ethuta bogadi, ba ruta ke batswadi e sa le dikgarebe.

Mosadi wa bôna a šita ke modirô owe ke moka di mo šitile, a tša mošita bogadi di mo šitile a sa le ga gabo, motlhomong o tla hwetsana e le gore batswadi ba gagwe, ga ba na tlhokômêlô ya malapa. Ka go riale mowe ngwana le yêna a tla a ba bjale ka bôna batswadi. Mowe re ethuta sešma se, "a le dume le tšwa ntshung".

7 Go na le sešma se ba re "Ya mafsi ga e etswale", mona seemeng se ke gore o ka hwetsana e le gore motho o na le modirô o mogolo bjalo a bêlêga ngwana, ngwana a se ke a etša motswadi wa gagwe. Ya ba sebođu, ke mowe re hwetsanago sešma sewe. Ngwana wa sebođu ka tšatši le lengwe ya e-ba serotlo.

Serotlo, ke gore motho wa go tia mosomong, a dira mešomo e megolo. Ge o lebella sebala sa motho wa hwetsana se swana le sa batswadi empa a dira mediro ewe batswadi ba sa e dirigo. Ngwana wa serotlo ya ba sebođu, se bala sôna a tswana le batswadi. Lapa la gagê le fo dula e le ditšhila, ge ditaba di akanywa papagwe a rã re, "ngwana a se madi a-ka, mmagê a re, "ke bobodu bja papage, ngwana a bêla nna".

Mosadi o bolela a le bjale yêna o a tseba gore molato keng, empa a ka se ke a dira gore taba e tsebe ke batho, ke boloi bja gagwe, madi a monna wa gagwe a gatlhane le a monna yo mongwe, bjale madi a monna yowe wa ka theko a dirile m marapô a ngwana, ka gobane bobodu bja motho bo tšwa marapong.

8

Motho ge kgopolô ya gagwe e ka gopola modirô, bjale marapô a kgwelekgwetlha, ke moka pelo le yôna e a lapa, ke moka modirô owe o mo šitile, o gotša mollô godimu ga melôra.

Ke molaô wa gore mosadi ge a gotša mollô a leke ka maatla go tloša melora sebešong a kgônê a gotša mollô o moswa. Go na le ditlhare, batho a ba ratane, motho yo o lwago naê a ka fo tla a fakêla motlhare ka gare ga molôra, ke moka wa gotša mollô godimu ga ôna, bjale ka morago wa fo bôna le fapana le mosadi le e-lwa.

Motlhare wa mofuta owe ba re ke phatanya, ge motho a ka e fakêla, bjale mosadi a gotša mollô godimu ga yôna, ke moka la tupêla ke moši wa yôna, phapano e kgaufsi le na baori ba mollô, ka morago le a lwa. Ge batho ba nyaka go tsewa gore le lwetseng, ke moka tšewe ba di bolêlago, wa hwetša e le gore a se taba ewe e ka dirago gore ba lwe.

Go dila ngwako, le ôna ke modirô wa mosadi, ngwako o dilwa ka bolêkô bja dikgomo, bjale ge mosadi a bôna gore ngwako wa gagwe o kgubugile, o swanetše gore pele ga gore dikgomo di tšwe ka sakeng a re yo mongwe a wa modiša a mo ntšhetšê bolêkô, ke moka a bo bee, e tla re ka morago ga mo a ka feditše modirô wa gagwe, a bo tšee ke moka a dilê ngwako wa gagwe ka bjôna.

9

Ge mosadi a bôna gore ngwako wa gagwe bolêkô a bo mamarele, o swanetše go tseba gore ngwako wa gagwe o kgubugile, bjale o swanetše go thôma a o ritêla ka thitêlo, ka morago a kgone a tsentsha bolêkô o tla bona boloko bo mamarêla.

Merututu, ôna le ôna ke modirô wa basadi empa e seng basadi ka moka, go na le basadi ba ba kgonago go dira, bawe ba ba bitšago gore ke basila. Bjale mong lapa ge a sa kgone, o swanetše go dira mapoto, ke moka a bitše mosadi wa mosila a tlê a mo dirêle. Mapoto awe ke ôna tlhapiša diatla tša mosila.

Go kga metsi e sa le wona modiro wa mosadi, mosadi o swanetše gore metsi ke setlhare, a nyake go tlhokêga motšeng.

Goba ge ngwana a lla bošego a re o nyaka metsi o swanetše gore a hwetšane e seng gore a tsame a kōkōtšela batho bošego ka mangwakong a bōna a nyaka metsi a go fa ngwana wa gagwe.

Mosadi o tsoga e sa le bošego ge a yo tlhobola tša go ja, bjale ka go riale mowe o swanetše go hwetšana metsi a go tlhapa, a kgōnē a setla dithōrō. Ka morago ga mo a feditše go setla, ke moka bo sele, bjale o tšea pitša ya metsi o kga metsi. Ge letšatši le dikšela a gopola gabotse gore a na metsi gae, o swanetše go phakiša a gōrōga. Ge a fitlha ke moka a tšee pitša a ye nokeng.

10

Dikgong le ōna ke modirō wa mosadi, ge mosadi a bōna gore letšatši le ile ka meriting, o swanetše go rēba dikgone, bjale ge a feditše lengata la dikgone, o a le tlōma, ke moka a o a le tlogšela. O thōma go kga morōgō, basadi ba bana merōgō go kga baredi ba bōna, bjale wa go tlhōka ngwana medirō ewe ka moka ga yōna e lebane yōna.

Go apea le go tlhatswa dibjana ke medirō ya mosadi. O apea morōgō pele, ke moka ka morago ga morōgō o budule, o a tlhatlola bjale o tlhatlea pitša ya bušwa. Ka lebaka la mo a tlhatleile, ke moka o tlhatswa ditswana. Dibjana di tlhatswiwa ka mogaudi. Mogaudi o ya o ntšha ke dikgarebe ka thabeng ya šakeng la badimu, mosadi yo a se nago ngwana wa mosetsana o phela ka go kgopšela, goba go rēka ka ditloo goba masōka.

Mongale le mosadi yo Mafase, Mafase o be a se na monna, ke motlhologadi, bjale a šegalana le Mohale. Ka morago ke ge a tlhanogšela Mohale a šegalana le Mongale. Mohale a re bagologolo ba rereša ge ba re motlabo ke phoka, motlhologadi le yōna o bjale, ke moka a mo tlogšela.

11

Se x lemetšego go gōra, se seatla se setelele. Mohale o ile a kwa botlhoko ka gobane yōna leratho e sa le le legolo. Ka tsatši le lengwe, Mohale, a ya a fakela phatanya moloreng wa sebešo sa Mafase, e be e le tsatši la mabjalwa a dikgwale tša kōma. Ba ile ba boya magotong ba nwele.

Mosadi a ka a gopola go šla molora, ka baka la gore o

tagilwe, ke moka a gotša mollô, ba dula ba ôra le monna. Motlhare o ile wa ba tupela, ke moka ba thôma go fapana, va lwa, a gwa ka gwa ba ntwanyana, ba ile ba lwa ntswa e kgolo. Monna a ba a ripa mosadi tša pele ka mphaka.

Motse wa ga Mabakane o kgolenyana le motse wa Malefiso, bjale ba ba kwa mokgoši o tlhabiwa, ba phalla mokgoši. Ge ba fitlha ba hwetsana gore monna o gobatsitše mosadi, ke moka ba mo swara ba mo tlšma, ka moswana ba tia mogala, ngaka ya tla ya tšea mogobatswa gammôgô le mogobatsi.

Go kwagala gore monna o ile a ya tšhakaneng mengwaga e meraro. Makgowa ba tseba dintho kudu ba alafa mosadi a fôla. Monna le yôna a fetša kgati ya gagwe, ke moka a boya, a re o bošla mosading, mosadi a gana monna, a bošla a dula le Mohale.

12 Ka mokgwa wa mohuta owe, basadi ba laiwa gore ba tihôkô-mšlê dibešo tša bôna, mosadi a se ke a fo gotša mollô godimu ga molôra, ka gobane a tsebe gore ka fase ga ôna go na leng.

Taba e e fela e tlhaga go batho ba ba fapanago, kudu phapano ya ka mabapi le basadi. Bjale ka monna yo Matlepe le Saai, ba baka mosadi, bjale mosadi a rata Saai e le gore o be a dula le Matlepe pele. Batho ba ke bana ba mosadi, Matlepe ke mogolwane, a šegšla mosadi wa go šia papagwe, ka morago mosadi a tlhanogšla mogolo a ratana le moratho.

Matlepe a leka ka maatla go lwa le moratho, moratho a fenywa mogolwane, bana ba mosadi yowe e ile ya ba mpja le phiri. Mogolwane a gopola tsela ewe a ka bolayago moratho ka yôna a se ke a e bôna. Ka tsatsi le lengwe a nekella motseng wa bôna, ba sa ile bjaweng, a fitlha a špa ka fase ga molôra, a fakšla kolo, a goma.

Mosadi o ile ge a boya mabjalweng, a rakiša letšatsi ka gobane o ka tlogile gae go se na metsi. Leina la mosadi ba re ke "Maowase, Modimo o gôna", a fitlha a gotša mollô ka lebelô, ke mokax a tšea pitša a ya nokeng, ge a e-tšwa ka maforo kowa morago o kwa go thunya, a thôma go tšhaba a latlha pitša, a baka mowe monna wa gagwe a mo šilego.

Le bôna modumo e be a ba šetše ba o kwile, ba phalšla mowe modumô o kwetšego, ba

13 gathana le mosadi tseleng, mosadi a ba tlhalošetša, ge ba fitlha lapeng le mosadi ba hwetsana gore diša ka moka di palakane, ba hwetsana thoko. Matlhatse motse a wa ka wa swa, thutō ya go feela ya tšwela pele gore mosadi a swanēla go nwa bjale ka monna, melōra e swanetše go kgopiwa go kgone go gotšwa mollō o moswa, o tla tloša dibi le manaba a gago.

1. Mosadi wa go lešetša modirō wa ngwako wa gagwe.

Mosadi o swanetše go tlohōkōmēla ngwako wa gagwe, ge mosadi a sa o tlohōkōmēle ke sebođu. Ka gobane go tlohōkōmēlwa ga ngwako ke go dila le go feela gore o se ke wa dula o na le ga ditšhila. Monna wa gagwe o tla no mmotša gore mosadi bōna ngwako wa rena o ka re go dula dikolobe; ge pula e nele go a šišimiša, o ke o leke go thakga ngwako wo.

Mosadi a se ke a kwa sewe monna a mmotšago sōna. Dijō tša gagwe o tla no hwetsana di swana le lapa la gagwe e le ditšhila. Ge monna a botša mosadi mabapi le tlohōkōmēlō ya lapa le ngwako, mosadi mowe ke phetolō ya mosadi yo mongwe le yo mongwe, ge a mmotše ditšhila tša lapa le ngwako, o mo fetola ka gore sepele mowe go se nago ditšhila. Goba ke mabapi le dijo, phetolō ke yōna.

14 Ge monna a ka kwata a tia mosadi, mosadi a tšhaba, bjale ba botšiša mosadi gore molato keng, mosadi a ka se ke a uta, o tla ba botša gore nna ke hwēla gore o re ke nna lešaedi, le gona maušwa a ka ke ditšhila. Ke moka ba bitša monna monna le yēna a bolēla gore re fapanēla go se tlohōkōmēle lapa gammogō le ngwako, ka ngwakong le lapeng go fo swana.

Ke moka ba swanetše go lefiša monna gore a na taba, sebođu a ba b lae, mo lešetše o tla sega ke bagwera ba gagwe. O mo tšere o mmōna gore ke sebođu, x lebono ke mang yowe a go botšago gore mosadi wa gago ke lešaedi. Ge o bōna gore le tenane go kaone go mmuša maha gabotse go ena le gore o bolāš.

Ka morago ga mo monna a lefile molato owe, kex gōna ba bitša monna le mosadi, ba re go monna, "O se ke wa fora ke basadi ba banna ba bangwe ba re, bolaya mosadi wa gago,

ba tla go sega ba re monna wa setlaela o bolaile mosadi wa gagwe." Go mosadi ke moka ba mmotša gore "Oa bona mosadi, o swanetše go kwa monna wa gago se a go botšago, o se ke wa fora ke bo-
 15 pudu tša tsela ba re, o se ke wa kwa sewe monna wa gago a go botšago sōna. Bothakga ke bjo bo botse motseng, mowe go dulago batho go a bōnala, e seng wa hwetšana e ka go dula dikolo, ka gobane dikolo o a di tseba ga di na bothakga, malaong a tšona di nyela masena, ke moka tša goma tša rōbala godimo ga ōna. Mosadi o tlohōkōmela lapa la gagwe gammogo le ngwako, bagwera ba gago ge ba fitlhile ba tla thaba. Monna wa gago ga fo go tia, aowa, go bjalo o lesaedi, bjale bagwera ba gagwe ge ba mo etetše o a swaba. Yōna a ba štela a hwetšana gore malapa a bona a botse kudu. Tša ka ngwakong moeti a ka se ke a di bōna ka baka la gore ka ngwakong moeti o tsentšha ke mong wa motse". Mosadi ga teiwi mabapi le go se tlohōkōmela tša lapa le ngwako.

Go tšwafa go faga bušwa , e le gore mabēlē a gōna, ona ke taba e ngwe. Ngwana o tla tlhwa a lla ka baka la go tlhōka bušwa ka baka la bobodu bja nna-bōna, dithōrō di le gōna ka se-
 16 šego. Monna a ka nna a tia mosadi ka mokgwa o a ka kgōnago, le go a ka tloga a ya ga gabo, monna a fitlha a tlhaloša ka mokgwa o a tlele mosadi ka ōna, gore ke mo tletše bana a ba apešla.

Batswadi ba mosadi yowe ba swanetše go omanya ngwana wa bōna gore le motlha ka o tee, taba ewe a re nyake go e kwa, o swanetše go apea dijō, o ka se ke wa apea dijō ge go se na mabēlē, mowe ga go na taba, ke baka la go tlhoka. Molato a go
 16 gōna, ba swanetše go fa monna mosadi wa gagwe ka ntle le tefō. Le kgorong a di yi ditaba tša mohuta owe. Ka gobane batho ba ka šega, ba re ba emella bobodu bja ngwana wa bona, ke gore le bona ke dibodu.

Mosadi ge a se na ngwana goba le ge a na le bana, ge a tlo tswafa go apea, o swanetše go huduela monna wa gagwe mapoto, mabapi le bana o swanetše go bōna gore melatša e gōna ewe ba swanetšego go ja yōna. Ga go na mosadi yo a se nago lešoko mabapi le bana, mosadi o swanetše go ba le lešoko go fetiša

monna.

Ngwana ke selo se segolo kudu, o swanetše go fepiwa. Ge go se na mabšlš a lla batswadi ba kwa botlhoko kudu. Ba ka tšwa bošego ba tšama ga ba utswa mabšlš a batho mašemong gore ba tle ba phološe bana ba bšna.

Monna yo Mothakgati, o be a bšrška Maburung, bjale a e-nwa bjalwa kudu, ka lapeng la gape go be gšna le tlala ka maatla, bjale ba re go mo golla a rška mabjalwa a e-nwa, a sa go-pole mosadi le bana ba gagwe. Ka tšatšl le lengwe la Mokibšla ba re go tšhaya ke moka monna a tšama a e-nwa mabjalwa.

17 Ge letšatšl le diketše ke moka a gopola go ya gae, a ya a fitlha gae ge lesufi le tšhara. A hwetšana mosadi wa gagwe a gotšitše mollš, bana ba lla, bjale mmago bona le yena a le mo mogokgong. Monna a fellwa ke bjalwa ka sebakanyana. A butšiša mosadi wa gagwe gore molato keng, mosadi a mmotsa gore e sa le bo e-sa, bana e šu ba jš selo.

Monna o ile a šita go kgotlella, a goma le bošego a boela leburung, a fitlha a ba sa etiša, a fitlha a kškšta, ba bula, ba re go yena o nyakšlang, monna a re, "Morena bana ba ka ba šitegile, ke kopa saka ya buupi ke tla e berekšla" Lekgowa le ile a la kwšla monna botlhoko a mo fa. A pwala bo se bo kae a fitlha a fa mosadi, ke moka mosadi a faga a le bošego, bana ba ja, ke moka ba thšma go bapala.

Monna yowe go kwagala gore o ile a napa a latlha bjalwa, ke moka a botšša mosadi wa gagwe gore re swanetše go kolobetšwa. Bona Makgowa ba mpha tšhaleta ke nwa ka yona bjalwa, kgopolo ya ka mabana e putsitse gore Modimo o tla phakisa o mpitša ka baka la go se tihškšmšle bana. Monna o ile a napa a sokologa a tšena kšrškš, o ile a hwa e le lejakane.

Ke tšhwanelo ya gore monna a tiš mosadi wa gagwe ge a ka fo lešetša mabšlš a le gšna a se ke a apešla bana. Motlhare o gola ka dithabi, ke gore ba ra gore motho ge a re o godile o ra ka bana. Go bjale ka bobodu bja go tšwafa go lema, basadi ba hangwe ke moka ge ba e-ya mašemong, a na taba le go ya mašemong o tšea lesaka o sala.

18

"Motšhaba tlala o tšhaba a inamile", ba bolšla gore yo mongwe le yo mongwe gore o tšhaba tlala o tla mmōna a inamile a lema, e seng gore a robale morithing e le gore mekolo ya balimi e a phadima. Monna a ka na a lwa le mosadi wa gagwe le ge a ka tšhaba a ya batšwading, batšwadi ba ka se ke ba tihōkōmšla ditaba tša moredi wa bona, ba swanetše go šma le mokgonyana.

Ge mosadi a ka fo tšwela pele le bobodu, a šita monna wa gagwe a mo tia bjang le bjang. Monna o swanetše go mo lešetša ka gobane a ka ba a bolaya, a rwala molato wa lefšla, efšla mosadi o šitile. Modiro ka moka o swanetše go rwala ke monna wa go ema, yēna a mo lešetše a le bjale. Bagwera ba gagwe ba tla no ba ba mo kwera, efela sebedu le ge ba ka no se kwera bjang le bjang a se kgathale le gōna a se na ditlhong.

Bjale ka Manyane, monna wa gagwe ke Seriri. Mosadi ka lapeng ke sebedu gammogo le ka ngwakong wa gagwe. E ke go robala dikolobe, bjale mowe monna le yena a kgone go aga ngwako ngwako e ke ke serututu sa dikgogo.

19

Monna o na le maatla a magolo modirong wa go lema, bjale mosadi wa gagwe o tšwafa le go lema. Monna a lwa le mosadi wa gagwe, Mosadi a se ke a kwa, monna a mo lešetša a le bjale, a tšwšla pele le go lema, o be a sa leme ka dipholo, aowa, a lema ka letšepe, a fetša tšhemo e kgolo. Dipholo o re di senya mašemo.

Go tihagola le gōna monna a katana nago, mowe mosadi o be a lekella monna ka morula, ke moka a rape batho ba yo thuša monna go tihagola. Go buneng, mmago mosadi o be a dio tla a thuša, le yēna mosadi a lekša. Mabšlš awa a go ba a sa tšwafe go a buna ke mabšlš a lehea šna ka gobane a tšhwenya.

Mosadi wa sebedu ke sebedu sa gago, o ka se ke wa kgōna go mo tlhala, wa mo raka batswadi ba gagwe ba ka se ke ba go fa dikgomo, ka gobane ba ka se ke ba gopola bobodu ka bja moredi wa bōna, ba tla fo gopola fšla gore wēna o dio mo raka. Mogolo-golo yo mongwe o re mowe kgwatla ya pele e gatilego ntse le ya morago e tla gata gōna.

Ke gore o bolêla gore ge o na le mosadi wa letlhanya, lešadi, swele le sebody, wa mo tlhala, goba wa ntšha dikgomo wa tšea yo mongwe, le yêna o tllilo ba bjale ka yonola wa pele. Yo mongwe o re batho ga ba swane, a ba tswala ke pôš ka e tee, yo mongwe o tla dira bokaone. Ba ka swana fêla ge motho a ka re a tšea mosadi a se ke a lebalaba.

20

Ngwetšî ge a filwe dipitšâ gagwe a swanela go ja a kôna matswala wa gagwe, o swanetše go mo tsholêla. Monna wa mosadi yo mogolo ke matswala wa gagwe, ka gobane le motlhang a bekiwago o laiwa gore o swanetše go swara matswala wa gagwe ka diatla tše pedi. Ge a ka ja dijô a kôna matswala wa gagwe, monna wa gagwe o swanetše go mmutšîšâ gore molato keng o kona mokgekolo tša go ja.

Ge mosadi a ka fo homola, ka lebaka le lengwe monna wa mo tia, a re wa bona bokaone nka be o kona nna wa fa mokgekolo. Yo mongwe monna o botšâ batswadi ba mosadi gore nna ke makatšâ ke ngwana wa lena o ja a kona mmame tša go ja. Ge batswadi ba mosadi ba lokile, ba swanetše go ômanyâ moredi wa bona. Ge a ile a šita batswadi ba mo ômanyâ, gôna ba swanetše go fo mo lešetšâ. Sa diatleng tša matswala wa gagwe le yêna a ka se ke a se bôna.

Monna yola wa go tia ge mosadi a kôna mmagwe tša go ja, ge a ile a tšhaba, ke moka ditaba tša sekiwa, ba swanetše go lefišâ monna, ba mmotše gore mo lešetše, o se ke wa tia, fêla ke mpya, wa re, o šlêlana le go tia o tla bolaya. Matswala wa gagwe a ka se ke a mmolaya melao ya sesadi, ka gobane, yêna ka nošî o nyatšitše matswala wa gagwe, melao o tla fo ya a laya ke batswadi ba gagwe.

21

Mosadi wa go nyatšâ matswala wa gagwe le ge a tlhalefile o fetoga setlašla, ka gobane bakeng sa gore matswala wa gagwe a mo ômêllê ge batho ba mo repa, a ka se ke a mo ômêlla. Le yena o napa a mo repa a-ka-se-ke-a-mê- go fetišâ, a re lena dikgomo tša bana ba lena di bolokegile, ka gobane ka le kwana le betšî ba lena.

Ge a ka re ba sa mo repa a nyarela, ke moka ba homola ba tšea magane a mangwe. Basadi bala bangwe ke moka ba yo botšâ dingwetšî

tša bona taba e, ke moka serépō se tšwela pele, ka morago ga serépō ke boloi. Matswala wa mosadi ke kōtsē go ngwetši ya gagwe, o tla mo tshireletša dilong ka moka.

Ge o bona batho ba nyaka kudu ka lapeng la ngwetši yo mongwe, ka go ngwetši yo mongwe ba sa go rate, go na le wona mokgwa wa gore ngwetši yowe o nyatša matswala wa gagwe. Yola o bonaga ka moka ba leloko ba fitlha ba tšena le matswala wa gagwe.

Setlhoka-botho sela sa ngwetši sōna se tla fo kwana fela le motho yo go mo laya gore a "O se ke wa kwa sewe matswala wa gago a go botšago" le gore mosadi yo mongwe a tsholelwe bušwa, go tsholelwa monna. Dithōrō tša matswala wa gagwe letšatši ka le tee a ka se tsogē a mo file.

22 Monna letšatši ka le tee a dumelwa go tla mosadi wa gagwe ge e le setođu, goba a šita ke go tsholela matswala wa gagwe, o swanetše go fo ntšha matlho a mo lebelo. Ge a ka re o šlšlana le go tla o tla ba a bolaya le gona kgoro e ka fo tlhwa e mo lefisa.

S. 4. Go ška bolwetši.

Monna ge a babja, mooki ke mosadi wa gagwe, ke yena yowe a swanetšego go mo gotšetša mollō le go mo kgeka metsi, le go tlhōkōmela go mo tlhapiša. Mosadi a swanela go tshaba go kgotla tshila ya monna wa gagwe, ka gobane bolwetši ge bo godile, molwetši ga kgone le go etšhetša.

Go otella ke bolwetši ke gore, bolwetši bjo bogolo bjowe molwetši a sa kgonego go ya ka ntle, ge ba mo isa ka ntle ge nke o a kgōna go kōkōmala ka noši ba dio rwala, ke moka a... fitlha a setuša, ba goma ba mo rwala ba mmuiša ka ngwakong.

Ditshila, go na le bolwetši bjo bo rego go swara motho a se ke a kgōna le go kōkōmala a fo ethušago a robetše, bjale mosadi o tšena modirong o mogolo, go šla ditshila tša molwetši, ke moka a e-ya a di latlha lefokeng. Mosadi o swanetše go fšla a mo akara, ge a okwa molwetši a tsetla ka maatla. O tla mo oka ka ona mokgwa owe go fitlhela a mo tlogela diatleng

23 tša gagwe.

Bolwetši bja ntlêrê le bjona ke bolwetši bja boima ka maatla, ka ngwakong wa molwetši, mosadi o swanetše go rorêla morole, gore ge molwetši a gotlhola a kgône go tshwela godimo ga ôna. Ka moswana e sa le gosasa, ke moka o ôla molora ola, o nyakela o mongwe o moswa, a o tšhêlê ka ngwakong.

Molwetši o ôka ke mosadi wa pelo ya bodiba, fela le ge a tshaba a ka se ke a thuša selo ka baka la gore ga go na motho le ka o tee, yo a ka ôkago mona wa mosadi yo mongwe. Yena ka noši o swanetše go tlêna pelo ya gagwe a ôkê molwetši.

Monna wa basadi ba bantši, basadi ga ba ile go tlala, mosadi wa gagwe o gona yowe e lego mosadi yo mogolo, Mosadi wa malome wa gagwe goba ge a ~~ka~~ se gona mosadi wa go mo tšea pele o gona. Ke yêna yowe a swanetšego go ôka molwetši, le ge monna ~~ka~~ a be a sa mo rate, ge a be a sa thabile, ga go kgathalege, mooki ke yêna.

Mafotha o be a na le basadi ba bantši, bjale motlhang a tllhabêgago o ile a tllhabêga a le ka ngwakong wa mosadi yo Mokgatli e le gore gona go tllhabega motho a le ka ngwakong wa mosadi yo monyana ga go tšee molato, ba swanetše go mo rwala ba mo iše ka ga mosadi yo mogolo.

24 Mosadi yowe a go ba a swanetše gore a mo ôke ke Thobêla, ngwana wa malome wa gagwe. Bjale mokgalabje a babja letšatši a le ka mowe go fitlhela letšatši la bobedi a e-hwa. Ba ile ba mo rwala e le setolto ba mo iša ka ngwakong wa Thobêla gore ge ba mo iša lebitleng ba mo ntšhe ka ngwakong wa gagwe. Le yêna ke mosadi wa gagwe empa molao ga o dumele gore ba ntšhe mohu ka ngwakong wa mosadi yo monyana ba mo iša lebitleng.

Go bjale ka ge monna a ka tlogela mosadi wa gagwe, ke moka a kgetha motlabo, motlhang motlhabo a bôna gore monna o a babja, o swanetše go mmotša gore a ye ga mosadi wa gage a yo mo oka. Ka tšatši we o tla go botša gore sepela mosadi wa gago, kganthe mo o be o sa thabile taba ewe e be e se gôna, bjale go befile o go šupa mosadi wa gago.

Ge molwetši a ka palelwa mowe motlabong, go fitlhela a e-hwa, ba gabo mohu ba swanetše go mo ~~x~~ rwala, ke moka ba

25

fitlhe ba mme e ka ngwakong wa mosadi wa gagwe, ba kgone ba mo ntsha gore a ye lebitleng. Molaō owe ke gore ge ba ntšha mosadi ka ngwakong wa mosadi wa gagwe, mosadi wa gagwe o swanetše go tsēna ka ngwakong le basadi ba ba mo latšlago, ba lle lehu la monna wa bōna ba le ka gōna. Ka gobane mosadi yo mogolo a ka se ke a kgōna go lela monna wa gagwe ka ngwakong ga mosadi yo monyana. Le ge monna wa gagwe a ile a hwela motlabong, ba mo rwala ba mo iša lebitleng, mosadi a ka se ke a ya a tsēna ka ngwakong wa mošegela a lēla monna wa gagwe ka ntse. Ga se monna wa gagwe, mosadi a ka se ke a kgōna go lla lehu la monna wa gagwe.

Bjale ka monna yo mongwe wa bogolo-golo o ile a ba le monkana wa gagwe wa monna a se ke a nyaka bo-ngwanabo, gammogo le ba gabo ba leloko. Ge mosadi wa gagwe a dirile bjale ba gabo ge ba fitlhile a sa nyake go ba fa bjale. Meketakiti e le mosadi wa monkana wa gagwe, e le yena yowe a thokolago mabjale, e bile e le yena mme wa diphitlhō.

Le mosadi wa monkana wa gagwe le yena a le bjale, a sa nyake ba gabo, go lokolla mosadi wa gagwe. Bo-ngwanabo bōna le ge ba e-kwa gore go na le bjale, ba sa dume go ya ka baka la gore ba ka se ke ba fiwe ke motho bjale. Monkana wa gagwe ge a bona bo-ngwanabō monkana, a ba kgalema bjale ka ge e ke a se batho, empa yena kowa motseng wa gagwe bo-ngwanabō ge ba fitlhile o ba fa bjale.

26

Monna a dula ka fase ga moriti tsatši lengwe a gopola, a hwetšana gore go tlhoya bo-ngwanabo ke phōšō, bjale a nyakela maano a gore a tle a kwane le bona. Bo-ngwanabō e be ba tshaba le go tsena ka motseng wa gagwe.

Maanō, monna a re go mosadi wa gagwe, "Dira bjale", mosadi a dira bjale, a bo tlhōtla, bjale monna a bitša mosadi a re, "Mosadi o a bōna bjale bjo ke nyaka gore bo-ngwanabō ba tle ba bo nwe". Mosadi a re, "O a kwala, fela ke bo-ngwanabō ba ka se ke ba tla ka gobane monkana wa gago o tla a ba ubela, ba dio tloga fa ka go tshaba".

Monna a re, "Maanō keng?" Mosadi a re, "A ke tseba".
Letšatši le thoma go nyaretša nkō, monna a re go mosadi,

"Motho o a tseba o ratiwa a sa phela, ge a hwile a rate ke motho, le wena o ka se ke wa robala ka ngwakong le nna o mpona gore ke hwile, ka moka batho ba tla tla ba robala kgakala, ka ngwakong ka robala ke noši. O tla robala ka ngwakong wa mohu ge ba šetše ba mo išitše lebitleng, ke gona o tla kgōnago go tsena. Ga go motho le ka o tee o leloko le lengwe le ge e le monkana wa ka yowe a ka tlogo a tsena ka ngwakong a swarella tlohōgō ya ka ka ntle le ba leloko la gešū, gammogo le bo-ngwanesu."

27

Mosadi a re, "Mowe o a kwala nna ke makatša ke wēna ge o tlohōya bo-ngwaneno".

Monna a re, "Lehono ke nyaka go kōna monkana wa ka bjalwa", wa mpona ke a robala, boroko bjo bja ka bjalwa", wena sepela o romo ngwana a ktime a ye go monkanawa ka, a mmotse gore ke rumile ke mmane gore ba go bitša, bo-pape ba hwile". Ke moka monna a robala, mosadi a tšwa ka ngwakong.

Mosadi a bitša moredi wa gagwe, a re go yena, "Papago ga sa phela, o hwile, bjale kitimag gana bjale o tsebiša mokete gore, ke a mmitša, o mo tihalošetše gore papa o hwile". Ngwana a kitima ka lebelo a le mo mogokgong, a fitlha ga monna a re, "Ke romile ke bo-mma ba le bitša," Matlho ga mosetsana go šla megōkgō, monna a tshoga a re, "Molato keng, mosetsana a re, "Papa o hwile".

Monna a botša mosadi wa gagwe taba e, mosadi le yena a thōma go makala. Monna a re go ngwana, "Go na le mang?"

"Ga go na motho, ke mma fšla,"

"Kitima ka lebelō o botše bo-mmago, ba bitše mokete le mokete, nna nka se ke ka kgona selō, beng ba tlohōgō ba se gona".

Monna a šala a etuletše gae ga gagwe.

28

Ngwana a goma ka lebelo, a bifitlha, a bolōla mantšū a monna yowe, bjale mosadi a tsena ka ngwako wa mohu, a mo tihalošetša mantšū a monkana wa gagwe, monna a re, "Ke go botšitše sepela o bitša bōna batho bawe, o tla bona ba e-tla".

Mosadi a goma a roma bana ba gagwe gore ~~kit~~ kitimang lo bitša mokete le mokete, le ba botše gore re rumile ke uma, bo-pape ba hwile. Bana ba kitima ka mabelō. Ba fitlha ba ba botša mantšū awe, banna a ba ka ba sinya sebaka, yowe a

RM/

kwilego pele a thakgo a thoma a ya mowe pitšô e lego gona, yola le yena bjale, bjale bjale.

Monna wa pele ge a fitlha a dumediša mosadi, mohu, a bula lebati, a mo dumediša, a re dula gana mowe ke sa apara, wa go latela yowe le yena a fitlha, mohu a tšwa ka ngwakong a ba dumediša. E rile ge ba bona gore lekgothwane le a nyarela mohu, a re go bôna, "Le se ke la mmotša selô, fêla le mmotše gore o a phela, o ka mo ngwakong. Ke moka mohu a thakgoga a tšena ka ngwakong a tswalla lebati.

29 Moratho wa bona a fitlha, a ba dumediša, a ba dutšiša gore molato keng, ke bone ngwana a ka kowa a mpotša taba ya go befa. Ba mo dumela gore go bjale, empa ga go na motho yo a hwilego mo, e be re dutše naš ga bjale o sa tšwa go tsena ka mo ngwakong. Monna a ka a kgôlwa a feta a bula ngwako, a hwetšana monna a eme ka maoto a e-nwa bjalwa, o ile a šita le go mo dumediša, ya ba mohu o re go yena, "Dumela ngwana wa mmane, tla o nwe bjalwa ke bjo". Monna o ile a gopola gore ke botlhôla, a gomela morago ka pela a tswalla lebati, ka ntle le gore a mo fetole.

Mohu a ka tšwa ka ngwakong, a dula fase a mo dumediša, monna o ile a dumela pelom e se yona. Monna a re go mosadi, "Tshela pitsa o tlise mo". Mosadi a dira bjale, ke moka a fitlha a kwatama a bea pitša. Mohu a ba bega bjalwa, ke moka moratho a thôma go ba tshella, pelo ya gagwe ya kgona e wa. Monna yowe wa mohu a re, "Ke le bitšetša bjalwa bjo. Monna yola monkana wa ka ke romile motho e lego ngwana wa ka gore a yo mmitša, a mmotše gore ke hwile, a gana go tla a re ke swanetše go bitša bo-lena. Le ge a ka tla mo le se la mo kgela, ke tla mo raka". A ra mosadi a bolaya kgogo, a dira bušwa, ke moka a ba fa ba ja, ba ntsha legata ba nwa.

Ka morago monkana a kwa gore go na le bjalwa, a gwa hwa motho, o be a go bitšetša bjalwa. Monna a thoma go tloga le mosadi wa gagwe ba lobile ga bo-mohu, e rile ge ba nyarela ba bôna a kakolela bjalwa lapeng. A fitlha a hwetšana e le sena mma, a fithla a dumediša, mantšú ge a yo tsena ga mohu, mohu a re, "Yowe le se ke la mo fa bjalwa, le gona a ke nyake go

30 mmona mo motseng wa ka; motseng a tloge ka pela". Monna a o ile a thakgoga a tloga ka ntle le go bo kwa ga mmogo le mosadi wa gagwe.

Mosadi a re go monna "Phôšô e nago, metho a rego a go bitša wa gana", monna a re, "E be ke sa tsebe gore wa mpitša". Mosadi a re, "Matlho ke diala a tšee sa motho, e ka be o fo ya o bone ka matlho gore e le wena ka noši, o re mosadi sepela o bitše mokete le mokete". Nka be e fitile ke moka bogwera bja fšla. Monna a kwana le bo-ngwanabo.

Ga go na motho le ka o tee, yowe a ka šmélago lehu la motho wabo mongwe, motho yo mongwe le yo mongwe o bona ke ba gabo. Motho a ka šmēla lehu labo yo mongwe ge ba le Makgoweng, ngwanabo mohu a re gōna. Mowe re ethuta seema se se rego, "Senwa-bonopi sa Bokgalaka, se mpônē molomo mpōkōbōkō pele ga lehu go šta beng ba lōna".

Lehu le lengwe ke le, lewe mosadi a ilego a tshaba go ōka monna wa gagwe. Monna o ile a leka go fofa a gopotše go tia yo mongwe ka tladi. Bjale mokgalabje yow wa ga Tselane a ya a wa maforong, mong wa motse a mmona, a mo tia kudu, a re kowa a idibetse ke moka a mo rwala a ya a mo latihela ka gare ga metsi. O be a mo thutše ka fase ga mokgubu ka morokola, monna a tsoga a a bula a lebile gae.

31 A fitlha a ba molwetši, mola ba mo tshabilego ka morokola, gwa dira setšo, a bitša monna yo mongwe wa ga Mongala gore a tle a mphule setšō, monna a gana, mokgalabje a mo gapeletša go fitlhela monna a phula setšō. Bakeng sa gore go tšwe boladu gwa tswa mala, ba leka gore re a katšla a šita. Molwetši a fo gokarela mala a gagwe go fitlhela a e-hwa, mala a gagwe a le ka kgakala.

Pele ga rore a hwe, o ile a bolela gore, "Le se ke la šala le tshwenya monna wa ga Mongale, ke dio mmitša." Ba ba ba bitša ngaka ya Makgowa a fitlha, ngaka ya bona gore motho a ka se ke a phela, ya mmotšiša ka monna yowe a dirilego taba e, mohu a bolela gore a na molato, ke moka ngaka ya tloga, ka morago ga mo ba sešu ba sobella kgole ke moka a hwa.

molwetši ka baka la gore mala a molwetši a ba a le kgakala. O ile a ba a hwa, mosadi wa gagwe a sešu a ke a mo thekga, le gona yo a yago go monna a dula kgole naš.

32 Mooki wa monna, ge mosadi wa monna a babja, monna o swanetše go ōka mosadi wa gagwe, o mo nyakella dikgong le go mo gēla metsi. Motho wa go kgona go tlohōkōmēla molwetši ke motho wa mosadi, mmago mosadi o a tsibišwa, ke yena yowe a tllilo go kgona go oka malwetši. Monna a hwetšana lebaka la go tsama a kgopella molwetši ditlhare, ge mosadi a se na mmagwe, matswala wa gagwe ke mooki.

Mosadi a dumelwa go ya ngakeng go nyakela ditlhare tša monna wa gagwe ge a babja, le ge a ka fo tloga a ya, ngaka e ka se ke ya mo dumēla. e tla mmotsa gore o swanetše gore a tle le yo mongwe wa leloko labo molwetši wa monna goba matswala wa gagwe wa mosadi, ge matswala wa monna a se gōna.

Ba tshaba gore mosadi bakeng sa gore a fe molwetši ditlhare tša go tšama ga n aka a ka se ke a mo fa tšona, o tla mo fa disele tša go fetšiša molwetši. Molwetši o tlohōkōmēla ke wa gabo. Ge batswadi ba monna ba hwile, kgaitšedi e swanetše go tla go tlohōkōmēla bolwetši bja ngwanabo, mosadi wa molwetši ge a e-ya ngakeng, o swanetše go ya a le kgaitšedi ya molwetši.

33 Pelēlō ba re ba tla gakolana ge yo mongwe a lebetše se ngaka e se boletšego. E le gore polēlō e kgolo ke ela ya gore a ka tla a fa molwetši ditlhare disele. Ga se gantši, mosadi a ka tšhabago go oka monna wa gagwe. Wa bona a tšhaba ba tla mo gopolela gore ke yena a loilego monna wa gagwe.

Tana ya 3: Modiro wa mosadi wa moagō.

Monna o ripa diphate tša legōkgō tša tlala, ka morago o ripa matlhomo, ka morago ke dipallo le dinti. Bjale ge dilō tsewe di tletse ke moka o thoma go thala ngwako, mose mosadi o swanetše go dira mapoto a phufutša, gore monna a bitse monkana wa gagwe a tle a mo epediše ngwako.

Modiro wa mosadi lebaka lewe ka moka ge monna a ripa diphate, metsi a monna ke mapoto. Le yena mosadi o swanetše go sekela bjang, gore ge monna a špēla ngwako a o tšhaba, a napō

a rulêle. Tsatêi lewe ke moka ba tihwa ba êpêla ngwako ba fela ba e-nwa mapoto.

Ge ba ile ba phakisa go fetsa go epela legokgo, ke moka ba tihaba tihaka. Tihaka ba e tihabela fase, ke moka a dira mapoto a mantšinyana, monna a bitša banna gore ba tle ba mo thuse go rweša tihaka. Ba re go rweša tihaka, ke moka ba napa ba balla maballo ba fetsa, bjale ke moka ba bea senna segolo lenotlong, ke moka modiro wa bona o fedile. Bjale ba ya ka lapeng mosadi o ntsha bjalewa ba nwa. Ke moka ba palakana.

34 Monna ke moka o šala a rulêla ngwako. Ge a se na ngwana wa motlhankana yowe a ka mo gogelago lenti, o swanetše go rulêla le yena mosadi. Mosadi o ba ka gare ga ngwako, monna a namela ngwako ka kgakala, ke moka a rulêla.

Ge modiro wa go rulela o fedile, ke moka monna o gona lebatl. Ke moka modiro wa monna o fedile, monna o šutella mosadi wa gagê.

Mamoduwaduwane, ke gore ke mosadi, empa leina le la Mamoduwaduwane, ke leina la ntši, bjale ntši e na setlhaga sa yona, e dira ka mabu, e bôta gabotse wa hwetšana e le kgokolo e botse, ge o pyatla o hwetšana ka gare go na le bana ba ona ba diboko. Bjale ba ra basadi ba re ke bo-Mamoduwaduwane ka baka lewe.

Mosadi o tsêna modirong o mogolo wa go bôta ngwako. O êpa mabu a rorela ka gare ga ngwako, ge a bona gore mabu ke a mantši, ke moka, o thôma o kgella metsi a e-tla a tshela godimo ga mabu. Ka lebaka la lewe metsi a baba kudu go mosadi, monna ge a tihapile a swanêla go falatša metsi awe a ditšhila, o swanetše go tshela godimo ga mabu.

35 Ngwana ge a ka bona ditshila a di falatša, mmagwe o swanetše go mo tia, a mmotša gore metsi a na le modirô, o swanetše go a falatšetša kowa godimo ga mabu, ge a bona gore a kolobile, ke moka o dira mapoto, o bitša bankana ba gagwe ba tlilo mo ekêla go bôta.

Ge a ile a rorêla mobu o montši, ba bôta lebotl la mathomo la fela. Ke moka ba lesetša la šna, ge lebotl lela le sa šna ke moka o rorela mabu a mangwe gape.

Ge leboto la mathomo le omile ke moka ba bota gape. Ba goma ba le lesetša la ōma, ke moka leboto la boraro ke la mafello, ba dira gore mobu o be le metsi a mantši, ke moka ba dio kgakgapha.

Leboto le fedile, bjale mosadi wa sokologa o dira lebato, o pyela rase ka mabu, ke moka gwa re kowa go kolobile, a thōma go bata fase ka pato, mowe a bonago gore ke sekgese ke moka o ntsha mabu o a tshela o a bata.

Ge a feditše go bata, ke moka o tšea thitelo o ritšela lebato ka yona, a go lesetša gwa ōma. Mosila wa go dira merututu o a retiwa a dira merututu ewe mong wa ngwako a e nyakago. Ka morago ga thitelo, ke moka ba dila ka boloko, ke moka modiro wa ngwako o fedile.

36 Ga go mosadi yowe a swanetšego go tšwafa go bota ngwako wa gagwe. Empa ge monna a ka aga, mosadi a se ke a bota, monna ga na taba nas, o tla fo mo lebella, bagwera ba gagwe ba tla mo sega. Ngwako o sa botiwigo ke wa dithiba.

Dithiba ga dibotwi, ka baka la gore ge sethiba se ka tlhagela ke kotse ya mollō, banna ba kgona go amola legōkgō ka thekō ke moka ba goga sešego.

Tema ya 4: Modiro wa basadi wa go lema.

Sl. Dirapa tša motlhaka.

Ngwetši mola a bekiwago o swanetše go fiwa dirapa tša gagwe tša motlhaka. Dirapa tša motlhaka di lema ke basadi fela, monna a ke a lema motlhaka. Motlhaka ona wa mo ga gešū o na le metsi, ke gore ke seretse, bjale ba lema ba bula ditsela gore metsi a kitime ka tšona. Ditsela tsewe ga ba di diri gare ga serapa, aowa, ba dira ka matheko, ke moka gana mowe ke mosela.

Masetlha le ona e sa le motlhaka empa o na ga o na metsi, le gana mowe matswala wa gagwe o swanetše go mo fa serapa. Le tsona go fo lema basadi fela.

Masemo a molapong, le gona ba swanetše go mo fa tšhemo, ge matswala wa gagwe a fo ba le tšhemo ka e tee, o swanetše go mo ngathela.

37

Ge go na le mo monna wa gagwe a ka mo thethelago, o tla fo ba a thetha e le gore o lema mowe matswala wa gagwe a mo ngathetsego, e tla re ge monna wa gagwe a feditše sethethwa ya ba k gona a ka yago a lema gona, matswala, wa gagwe a šala a lema tšhemō ya gagwe ka moka.

Masemo a molapong ga se dirapa, ke masemo, ona ba lema le banna. Ka baka la bogolo bja ona, mosadi o a ba a dira bjalewa, ke moka a rapa letšema la fitlha la mo thuša. Masemo a a ka molapong a lemiwi ka dipholo, a lemiwa ka diatla, le gana lehono a sa fo limiwa ka diatla.

Dirapa tša ditloo, ditloo-marapo le ditshekene, tšona ga di lemiwi felo go tee. Basadi ba fo bona mmoto o mongwe, ke moka ba ya ba lema. Ngwaga o o tlogo ke moka ba lesetša ba yo lema ga o mongwe bjale bjale, kowa ba re go sala go butšwetša, ngwaga o mongwe ke moka ba bošla ba lema.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe o a ekgethela mowe a gašago ditloo tša gagwe, bjale le yena ngwetši o bjalo. Dirapa tše tša bona di swanetše go fo bapela. Ge yo mongwe a ka lema theko le ba bangwe, phuti e ka fatša, ka gobane phuti e nyakana le ditloo ka maatla.

38

Tshemo ya molaleng matswala wa gagwe o swanetše go mo ngathela. Mašemo a molaleng ke mašemo a go lema ke dipholo. Modiro wa basadi gona ke go tthagola le go buna.

Go thoma go lema, basadi ba thoma go lema motlhaka, ka morago ke masetlha, ka morago ke molapong, bjale a mafelo ke mašemo a go lema ke dipholo. Ke moka basadi ka ba apešla dipholo tša go ja. Ge a fithla a bea dijo tša dipholo o a feta o ya motlhake go tthagola dirapa. Ge ba fetša go tthagola dirapa tša motlhakeng, ba yo tthagola tša masetlha ka morago molapong, ge ga ba feditše molapong ba tla mašemong a molaleng, bjale ka lebaka lewe morula wa raša, basadi sadi ba topa marula ba thaba mokgope ba rapa batho ba tlilo ba ekšla.

Dirapa a ba tthagodiši ka mabjalwa, aowa, mosadi o fo tthagola ka noši a fetša, ke gore ke dirapa tša motlhaka le dirapa tša masetlha. Dilo tša go tthagodišwa ka bjalewa ke mašemo a

molala le a molapo.

39 Basadi ba bangwe ba rape bana gore ba yo ba ekela go tihagola. Ba apeela bana dithlaku tsewe ba di bitsago gore ke tshima, ke moka a hudua mapoto, ba rwala ba ya nayo masemong a molapong. Ba yo tlhwa ba tihagola ba e-nwa mapoto, yo mongwe wa bona o bešetša dithaku. Ge letšatši le ya madikelo ba kgomolwa, ba dula fase ba ja, ke moka tše dišalago ba rwala ba ya natšš magae.

Bana ba kgale e be ba se nwe bjalwa, ba nyaka mapoto le tša go ja ka fela. Bana ga ba na botseba bjale ka ba bagolo, bana wa rapa bona ba yo go šomšla. Basadi ba bangwe ba apeela bana marotse ba ba fagela kgodu, ge ba fitlha gae, ge batswadi ba bona ge ba tla thaba, ba nyaka go bona bana ba bona ba etšwa ba rwele dijo, go na o tla kwa ba re, aowa, ke mosadi, o ba hušitše".

Bjalwa bjona go tihagola ba bagolo, ke gore ka molapong ba tihagodiša ka mabjalwa, masemo a molapong a ba rape letšema la bakgonyana, e fo ba fela letšema la go thušana.

Masemo a gošema ka dipholo, ona ke masemo a magolo motho ka faisi a ka se ke a fetša bjale madira mabjalwa a bakgonyana. Mosadi o dira bjalwa a ya a rapa mogadibō wa gagwe, ke yena yowe a tšamago a rapa batho, ke moka ba tsogela tshemong go tihagola. Wa bona ba sa tsogele ke gore mong wa tshemo o boletše gore ga na tša go ja gona ba tsoga ba faga tša go ja e sa le gosasa ke moka ba ya go tlhwa ba tihagola letšatši ka moka.

40 Mong wa tshemo marega o swanetše go ba direla bjalwa bjowe ba tlogo bo nwa ba dutši ka gare ga n.wako. Ke yona thušanō ya basadi go tihagola masemo.

Ge mosadi a ka se ke a direla bakgonyana bjalwa bja marega selemo se se tlogo ge a ka re o rapa bakgonyana a ka se ke a ba bona. Mogadibo wa gagwe yena a ka se ke a kgona go gana empa a ka se ke a bona letšema, o tla re ke a ba rapa ba gana. Ba mootša gore, "A re go nyatše; bjalwa bjola bja pele bo kae?".

3. Mašala le matlolo a mosadi.

Lebaka la puno, mabêlê a budule basadi ba swanetše go a buna. Go buniwa lehea pele, e le gore mosadi yo mongwe le yo mongwe o swanetše goba le lešala la gagwe la bunela mabêlê a gagwe ka gōna.

Moagi wa mašala, ona ke modiro wa monna, ke moka le yena monna ga a na le tshemo ya gagwe, o aga la gagwe. Mabêlê a monna a swanela go phatlhagana le a mosadi. Go buna gona le a monna a buna ke mosadi wa gagwe.

41 Lebaka lewe la puno ya mahea, mosadi o tšoga e sa le bošego a rwala seroto se segolo a ya mašemong. O boya a rwele mahea a fitlhe a tšhêlê ka lešaleng, a kgone a faga tša go ja. Ka morago ga dijo o boela gape, o goroga nae ka seroto o a tšhela ka lešaleng bjale bjale go fitlhela mabêlê a tshemo ya gagwe a fêla. Ka morago a thoma ya monna.

Ge a feditše go buna mabêlê a dirapeng, masetlheng le ka molapong, ke moka bjale o thegela mašemong a go lemiwa ka dipholo, mowe go gašiwago leotša ka maetla. O thoma ka go kgwatša mabêlê a lehea pele, ya ba gona a ka robago a leotša.

Monna o swanetše go aga lešala la leotša ga na kowa mašemong kgaufsi le mowe mosadi a nyakago go dia seboya. Mosadi o swanetše go roba mabêlê a bea godimo ga sona pele ga gore a fole. Lešala le la leotša a le swane le la lehea, lōna ke boalo, ka matheko ba tlhomella ka lona leotša.

Dibodu tša go tswafa a go lema ga di ke di tlhoka dino fela di ba gona, re ba bitša gore ke basikidi, ke bōna bawe ba yago ba thuša balemi go buna mabêlê le go fola. Ge a bona gore lešala le tletše ke moka bjale ba fola ka mefola.

Pele ga gore mosadi a fole, o kgola fela mowe a swanetšego go tllilo fola gona, ke moka a bata a dila ka boloko gore go be mo go botse.

42 A re mowe gare ga seboya ke moka a dire mokgupyane, mokhupyane owe ba fakela dikōkō ka gare ga ōna, o sa le tala gore ge o ōma o sware dikōkō.

RM/ Kudu ge ba fola leotša ba nyaka go le fola tšatši le gona

le phefonyana, gore moko o tle o kgone go tupa ge mosadi a lotša ka leselo. Mabêlê a wela kgaufai le maoto a molutši blale moko o tšea ke phefo. Molutši o swanetše go tihókômêla gore a se ke a ema kam mowe phefo e yago, ka gobane moko o ka mo tsena mmeleng wa tloga wa mo tlhotlhona. Moko o tlhotlhona bjale ka boletla.

Kgaufai ga maoto a molutši go wela ditšôrô le ditlhoka, bjale ditlhoka ke metutu ya diphate. O a gona o di kgopella ka leselong, o a di tlhokola di kgobakana felo go tee, ditšôrô di ba ka fase tšona di ba ka godimo, ke moka o dio kola ka diatla. Ke moka ke ôna modiro wa ntse mosegare ka moka.

43 Ge ba goroga mong tshemo o fa mošikidi buswa ka leselo, o tla ya a šilela bana ba gagwe. Mong tshemo o rwala ka serato, mabêlê a lotša a sa beiwa mo gongwe, ga a fithla o swanetše go a tšhela ka sesegong. Ka moswana mošikidi o a boya, yena ke moka ke modirô go fithela tšhemo e fela. Ka tsatši lewe mong wa tshemo a mo fe bušwa o rwadiša mong wa tšhemo, o iša ga gagwe, ka moswana o o latelago ke moka o mo fa bušwa bja gagwe. Ka morago ga mo ba feditše go fola mabêlê a tšhemo, mošikidi o fiwa lesaka. Ke moka go fedile, ke yôna tefo ya gagwe.

Modirô wa go fola o fedile, bjale basadi ba boya magae. Ba thôma modiro o mongwe wa go kgokgoša mabêlê. Modiro o ba thikišana basadi ba motse le bana. Lehono ba tlha ba kgokgoša a yo mongwe mosadi, ke moka ka moswana ba thôma a yo mongwe. Pitša e kgolo ya ditlhaku e apellwe dikgong tša gona ke digokgothi, yowe a kwago tlala o fo ntsha a ba a e-ja.

Monna o na le sešego sa gagwe, mosadi le yena. Bjale mabêlê a mosadi ke ona a thomago go apeiwa. A monna ga apeiwi, a letile lebaka la ala a basadi gore ge fela ke moka a kgone a tholla sa gagwe sešego. Ge e le monna wa mosadi ka o tee, aowa, ga go tshwenye. Mosadi a ka fo ya a ntsha a šila buswa, bjale ge e le monna wa basadi, o swanetše gore a ba bitše ke moka a bakalle ka kšlô ya go lekana.

Ge monna wa basadi ya ba mosadi yo mongwe gare ga bona ke sebođu, a fella ke mabêlê, ba bangwe basadi ba sa le naô.

44

Monna a ka se ke a ya a ntshetša mosadi yowe aowa, o swanetše go napa a ba bitša ka moka, a ba ntshetše le ge lebaka le be le sešu la fitlha la gore a ntshagantshe basadi ba gagwe. A ka se ke a mo fa ka maatla a re g ka gobane a na selo o swanetše go mo fa go fetiša, ka moka ga bona o ba fa ka go lekana.

Mabêlê a monna ge e le ngwaga wa molao, monna a ka ntšha a fa mosadi yo mogolo a mnotše gore a mo direle bjälwa, ke moka mosadi o tla yêna mabêlê, go šila mmele basadi ba monna yowe ba swanetše go šila ka moka ga bona. Modirô owe wa bjälwa ba swanetše go šoma ka moka ga bona. Le ge ba bo thokolla ba swanetše go ba ka moka.

Ge monna a ka se ke a aga lešala gore mosadi a bunêlê mabêlê ka ga lona, mowe molato ke wa gagwe, mosadi a kgone go aga lešala, modirô wa gagwe ke go buna mabêlê. Mabêlê ge a ile a fo falana monna yêna o swanetše go tseba gore o swanetše go nyakêla tša go ja.

Molato wa mosadi ke ge a ka lesa mabêlê a loba tšhemong, a se ke a buna. Le gona monna ge a bona gore mabêlê a gona tšhemong mosadi a tlhokomele go buna mabêlê, o na le molaô wa wa gore a tie mosadi. Le ge mosadi a ka kwa mmele go baba a tšhabêla ga gabo, ga go na molato ba swanetše go mo kgala.

45

Lešaele la mosadi le tseba ke badiši, ka gobane basadi ba re go fetša go buna mašemong ke moka batlhankana ba tlhagetša dikgomo. Bjale ge dikgomo di fula matlhaka, ke moka ba tlhankana ba kgwatša makgwatšô. Mosadi yowe a tsamago a gateletša mabêlê a gagwe fase ka leoto a feta. Badiši ge ba kgwatša makgwatšô, o tla bona ba e-tšwa ba rwele ka maatla, e le gore a mangwe ba lle madišong.

Ge ba fitlha kgorong le mahea a magolo banna ba ba butšiša gore, "Mahea a magolo a le tšo a hwetša kae? A fa a la utswa?" Ke moka ba ba tlhalošetše gore, "Aowa, a ra utswa, re be re kgwatša tšhemong ya mokete, tshemo ewe e na le makgwatšô a mantši". Mong mosadi o tla kwa botlhoko, a bona gabotse gore mabêlê a mantši a lobile tšhemong.

Monna o swanetše go kgalema mosadi. Mosadi o tshaba go inama o fo nyaka go roba fela mabêlê a go ôma, a go wiša ke mokotogane a na taba naô. Ngwaga o mongwe le o mongwe ge dikgomo di tihagela batlhankana ba kitimêla letlhakeng a la mosadi yowe. Go bjale ka maribeng a ditloo, mosadi yo a sa bupulego ditloo tša gagwe ka molaô, batlhankana ba nyaka kudu go seke ditloo serapeng sa gagwe. Ka gobane tše dingwe ba fo di tōpa kgakala di se ka fase.

46

Temô ya molapong e na le mabêlê ka maatla a leha le marôtse a magolo. Bjale e tšhwenya ka diji tše bjale ka ditshwene, ditshwenyana le dikolobe. Mola motho a thomago go lema gona ke moka o khuduga gae, o dula ntse ka motae, mosegare o leta ditshwene, bošego o leta dikolobe. Moletl wa ditšhwene ga rôbale, wa rôbala di a ja.

Lebaka la morula go leta basetsana le batlhankana, ge letšatši le dikela ba bagolo ba swanetše go ya, ka gobane ba banyana ba ka boifa. Modirô owe go khutsa ga ona e sege, ba buna mabêlê le go rwala marotse ba kgone ba khutsana le ôna.

Mowe mašemong molapong go agiwa di dithopa, yo mongwe le yo mongwe o aga sethopa tšhemong ya gagwe, gore ge pula e na moletl a kgône go tšhabela ka ga sôna. Ke moka o tla gotša mollo, a nyakele diphatê tša tala a di leše, gore di dire moši o mogolo ka maatla, ditshwene di bone gore go na le motho.

47

Le ga gole bjale, moletl a swanêla go homola, o swanetše go fela a tshaba mokgoši, a sa thibele gore di ka se ke tša ja, ka marekong kgole le sethopa o tla hwetšana di lle. Ge go se na pula moletl o swanetše go kitima a montšha tšhemo. Gare ga tšhemo monna o swanetše go aga sethala, sewe moletl a rego ga a le godimo ga sôna a bona ka moka mowe tshemo ya bô e fêlêlago.

Sethala se, a se dari gore molwetši a fo namela a dule godimo ga sôna ke moka a homole goba go kgomela. Aowa, o swanetše go tšwêla pele le go tshaba mokgoši. Ge a ka kgomêla, ditshwene di botlhale kudu, di a fitlha tša mo ukamêla ya kitima godimo ga ditlhare e ya kowa le kowa ya ba ya l. kiša le go fologo.

Ya bona motho a sa šikinyege le go kgowella a sa kgowelle.

Di šetše di mmone kgale gore motho o kgometše, ke moka dia fologa di tsena tshemong, di ja ka mokgwa o di ka kgōnago, empa tlhodi mola e robago lehea ka le tee goba ka mabedi ke moka e boela godimo ga setlhare ka pele, yo dula mowe e swanetšego gore ge e dutšiši ke moka e lebane le moletši.

Ntsana e be e le mosetsana wa go tlhoya ke borōkō kudu, ditshwene di e-ja go fitlhela di fitlha mowe sethalema se nago ntshe. Ka tšatšiši le lengwe a dio tšōša ke ge di lla, bjale wa okwa di lla ke moka di hoše. Selo sa go kgona go leta ditshwene ke mpya, kagobane a e na borōkō bjowe selo sa ka tlogo sa sinyana kantle le gore e se kwe. Le ge moletši a kgometše, yona e tla dira gore e mo tšōše, ka baka la gore o tla okwa mpya e lwa natšō.

48 Dinonyana di kaone, mabapi le go leta, ka gobane dinonyana di letiwa e sa le gosasa le ka meriti mosegare di tšhaba phišō, di ya dinokeng go tlhapa le go nwa metsi. Ditšhwene tšōna ga di bjale, mosegare ka moka go fitlhela letšatšiši le dikēla wa kgōna o khutšā.

Dikolobe ge mabele e sa le a manyana ga di tle, di tla mola mabēlē a le kgaufši le gore a ōmē, mowe ke moka dikolobe di gana kgane. Le tsona di no kgonega ge motho a na le mpya, ka gobane ke dilo tša bošego. Ge motho a kgometše ke moka tša a kwa e le gore di tsene ka gare ga tshemo ya ya ya di rakiša. Moletši ge a e-kwa ke moka le yena o thōma go sasetša a foša le ka diša.

Ka moswana o swanetše go lebella mowe di tsenego ntshe, ke moka a thibe tsela tšewe tša tšona ka digwaere. Ka tšatšiši le lengwe di tla re di boya ka yona tsela ela ke moka mošta-pele a swariwa. Mabēlē x re buna re kiwile naō botlhoko, ka go riale mowe modiro o wa dikolobē ke wa monna, ka gobane mosadi bošego o a beufa. Ba kgona fela ge ba tsoga ba e-ya go loyana. Mosadi a ka lesetša mabēlē gore a lobe ditlhakeng, bakeng sa modirō o mogolo owe, monna ke molaō wa gore a tiē mosadi. E šita le ngwana ge a ka kgomēla ke moka tša tšena tša ja, ka baka la borōkō, o a teiwa.

S. 4. Go fella ga mabêlê.

Ge mosadi yo mongwe a ka fella ke mabêlê pele ga ba bangwe, monna a swanêla gore a mo ntšhetšea bjale ka ge ke setse ke tihalošitše. O ba ntšhetša ka go lekana. Bjale mo tihōgō ya ditaba ke gore ge a ka mo fa a le tee, monna o tla bontšha gore ke mameratwe. Bona ke bo-mamonyadiwe.

Ka go riale mowe ke moka go tsoga diphapano magareng a basadi le monna wa bona. Ka lebaka lewe ba ka se ke ba bolabola selo, ba tla fo homola. Lebaka la bona la go bolabola le tla fitlha, ke gore lebaka la go lema le go tihagola le puno ya tshemo ya monna. Basadi bala ba tla gana go tihagola le go buna mabêlê a monna wa bona.

Mosadi yola wa mameratwe yena o swanetše go di bona a le noši, ka gobane le mabêlê o a bone ge a e-ja a le noši. Monna ga na maatla a go tia basadi bawe, ka gobane a ba tia kgoro yo motšwa, ka gore o ba teile ka phošō, maatla a motho yo mongwe ga lewe, wena e ka be o ba tšhelle ka go lekana, lehono e ka be re sola basadi ba gago.

Selo se e lego sa monna, ke selō sa basadi ba gagwe ka moka, o se ke wa tihala ntši mafsing, gobane basadi ka moka ke ba gago. Go bjale ka ge mosadi a na le selō, a ka se ke a ja a go kōna, mosadi yowe e ka ba ke lehuudi. Le yena monna ge a ba ile ba tihaba kgomo motseng o mowe, ke moka a ya a kobela a na molao wa go tla a fa mosadi ka o tee. O swanetše go bona gore ke na le basadi ba bantši, ke moka a ripelle ka mpe noši a apee kgorong, goba a fe mosadi yo mogolo a apee, bjale e re kowa e budule a ba solêlê.

E šita le ge go le bjale, dipelaelo di tla ba gona tša gore, nama e ntši ba e šile, rena re fo tšhelwa metsi fela. Ya ba mowe ga go na molato ka gobane a wa ba kona. Dipelašilo tša motho ka se ke wa di fetša.

Mokgalabje yo mongwe wa ga Mohlabe o be a na le basadi ba bantši, bjale ka lebaka le lengwe la tlala ge a bone šeleng a bona gore basadi nka se ke ka enetša a mpe reka bupi, a bo dira gore bo fagiwe kgorong, o tsebe gore mofagi wa mupi

buuswa ke mosadi, a bitša mosadi yo mongwe gore a tle a fage. Ge mosadi a fagile, ke moka a kgo akanya basadi ka moka gore yo mongwe le yo mongwe a tle a hwetšane lekgakgonyana ba dira bjale.

51 Mokgalabje yowe o be a leka gore o kgodiša basadi, basadi a ba ka ba kgodiša ke taba ewe. Ba ile ba thoma go tsama ba bolabola ka matheko, empa mosadi yola wa go faga yena ba sa mo utele, ba mmotša gore tlala ya lenyaga go tla phela bo-mamoratwe, bawe ba apegago mauswa. Mosadi ge a ba fetola gore naa le bone ke rwala bja go feta a lena. Ba mmotša gore, "Noka e tlatša ke meetšana, bona, o rorile lefetlho, ka morago ke leho, ka morago ga mowe o fala pōtō. Bjola o tsudilego o bea ke poba ya h ka mabanyana". Mosadi a homola.

Ge mosadi a boela gae, a botša monna ditaba tse gore basadi ka moka ba belaela, ba re le ge o bona gore bupi a bo bokae, o se ke wa ra mosadi yo mongwe gore a fage, o ba ntshaganye gore yo mongwe le yo mongwe a seritele ka noši. Monna a bona gore go reka buupi a k e tla a ba ntshaganya le gona e sa fo ba ditšhele. Ge a bona gore ke mašelang a a tsebalegago, ke moka a tope se ke a fe mosadi yo mongwe le yo mongwe.

Le yena monna ge a dutši ka kgorong o tla no kwa gore basadi ba thabile lesego la ntše le fapana le la ka matšatši. Monna o kgone go a ba ka gobane ke dilo tse di lekanago, Makgowa ba tla ya ba tšhela bupi bja go lekana ka tekētēkē ya bona. Le ge monna wa lebenkela a ka ya a tshella mosadi yo mongwe bjo bontši a se molato wa monna, ke gore ba tla gopolela mosadi gore kr motlabo wa gagwe. Le ge go le bjale ge se taba e ba ka e šalago le bona ba nabo batlabo.

52 Ge monna a sa sele tlala, fela a se na selō, a tlhoke molato. O swanetše go leka ka maatla gore a tseme a kolota dikoloto bathong. Ge a ka fo phutha matsogo bjale ka basadi aowa, basadi ba gagwe ba tla mo tlhala, ka baka la go tshaba tlala.

RM/ Kgale mosadi a go tlogela matsogong a gago o be o sa boele go batswadi. Wa fitlha wa re, "Ke nyaka dikgomo tša ka ka baka la gore moredi wa lena o tlogetše. E be ba mmotša gore

rena re go file yêna. Sepela o mo nyakela, motlhomong o bolela o le bjale o bolaiile ngwana wa rena, o dio mo raka".

Ke moka monna o lobile mosadi a ka se ke a mmona le dikgomo a ka se ke a di bona, yena monna o swanetše go tia maatla a tsame a nyakela mosadi wa gagwe. Bjale ka gobane kgale e be go se na Mapolantane, o be a tsibja gabotse gore o tlogile le Mosotho, bjale Mosotho o na le molaš. O swanetše go tsibiša ga batswadi b a mosadi gore nyakellang mono ngwana wa lena ke naš, e be gona ba tsebago gore a bolaiwa.

Ke moka ba fetole sebaka gore re go kwile, mosadi o na le mong wa gagwe. Ke lona lebake lewe monna a swanetšego hwetsana dikgomo tša gagwe. Ge ba botšiša mosadi gore, "Molato keng o tlogela monna?" Ke moka o ba botša ka mokgwa owe a tlogileng ka ōna. Gore, "Na ke tshabile tlala", bjale mowe molato ke wa monna.

Monna wa bobedi, ke moka o ntsha dikgomo o a nyala. Bjale ke moka ba bitša mokgonyana wa kgale ba mo fa dilo tsa gagwe, o tsama a lla a boela gae. Ke tšhwanšlo, ga go na motho yo a ka kgotlelang tlala.

Tšatši a no a bolelono, mosadi a go tlogela o tsebe gabotse gore mosadi a tshaba le monna wa Mosotho, o ile Polantane. Mapolantane ga ba lefišwi, ka gobane ba bolšla polelo e e rego, "Nna ke mo topile tseleng, ga ke mmutšiša gore a o na monna, ke moka o mpotša ge yêna a se na monna, bjale gore wa mphora nna ka se tsebe. Tšee mosadi wa gago o tloge naš, nna a ke na taba".

Bjale monna a tlogela ke mosadi wa gagwe, a sa tsama a mo nyakšla, ba re, "Motho a nyakelwe, go nyakelwa kgomo". Monna o fo topa lepara a ya go batswadi ba mosadi, a fitlha a ba botša gore ngwana wa lena o tlogile, bjale ke moka le bona ba topa la bona lepara ba tsama ba mo nyakela".

Mosadi a tshogax a tlogile le Lepolantane ke moka ba ka se ke ba mo kgona, ke moka o sepešše. Le ge ba ka ya ba mo hwetšana ba boya nae, a ka se ke a tla a dula mo gae. Le ge ba ka mo tia bjang le bjang ga go thuši selš, a ba tii pelo, ba tia mele. Ge ba mo lešetša o a tloga. Batswadi ba mosadi

a ba sa na go ba ba sa bolela selô, ba swanetše go ntšha dikgomo ba fe mokgonyana wa bona. Molao ola wa gore mosadi o tlogile diatleng tša monna o fedile.

Ge e sa le kgale, mosadi a go tlogela, monna yo mongwe a re o a mo nyala, motlhadiwa o be a huma le dinala, ka baka la bo-mammalane. Matsatši a bo lehono Makgowa ba thibetše molaš wa bo-marmalane, ba go fa fela tekanyo ya dikgomo tše wa go nyala ka tšona.

Tema ya 5: Ge tlhapantšha ga basadi.

Taba kgolo owe mosadi a tšeslwago yōna, ke gore o swanetše go belega bana gore leloko le gole ka yena, ka pele go ya gagwe. Mosadi gore a bekiwe batswadi ba dula ba theile ditsebe tša gore re tla kwa ba re moredi o fetogile. Ge lentšú la mofuta owe le ba fitlhela, ba thaba kudu gammogo le ba bōgadi.

Mosadi yo a se nago pepo, go madimabe go yena, ka gobane leloko re le ka se ke la nyarela, le madi a gwe a ka se ke a šala lefaseng le motlha a hwile. Mosadi wa mohuta owe, a kwele ke motho ka o tee, batho ka moka ba mo kwela botlhoko kudu. Ge e le batswadi le go bolela ga re bolele gammogo le batswadi ba lesogana. Ke taba e setlhogo kudu.

55

Mosadi le yēna pelo ya gagwe e botlhoko kudu, o tla no bona a otle, ga se yena o otisa ke pelo. Ge e sa le la mathōmō mosadi a ka se ke a ota, ka gobane monna o tla leka ka maatla go kitima le dingaka gore a lafišš mosadi wa gagwe, bjale mosadi le yena o ja ditlhare, a holofetše gore motlhomong a ka a tlea a bona a feta ke kgwedi.

Lebaka lewe monna a lapago le go fella ke ditseka tša gagwe tša go tšama a e-fa dingaka, bjale a re go mosadi, "Ke lapile, ke kitimile le dingaka ka moka, a ke bone mohola ke moka go nna maatla a fedile". Ka lona letšatši lewe mosadi o kwa botlhoko, le ja go ja ga di mo tsefele. E tla re ka morago ga lebaka a kgona a lokologa, a boya madi a mmele, mmele wa gagwe wa bona e le o mogolo. O bone gore go na le ge nka no kwa botlhoko bjang le bjang ya modimo ga o rate go mpha ngwana ke tla thusang, ka go bane le ditlhare tša dingaka

K34/82

di sitilwe.

Monna le batswadi, dipelo tša bona dibabela gore dikgomo tša bona di lobile. Madi a morwa wa bona ba ka bona, ka gore ba tihōphe tše dingwe dikgomo ba tšee mosadi yo mongwe. Batho ga ba swane; mo gongwe yowe mosadi o tla ba le thari, monna a šia madi a gagwe lefaseng awe ba ba phelago ba tla šala ba bolela ba re ke morwa mokete.

56

Matsatsing a bo lehono go na le go bolelwa ga go bolelwa, ka gobane mosadi nka o tee wa monna, bjale ke moka ba tloga ba ya Makgoweng ba ya ba nyadišana, bjale mosadi a tihoka pepo ke moka, monna le mosadi ba tlilo hwa ba le bjale. Mowe go kwisago botlhoko kudu bedi ga bona ba hwile le maina a bona. Monna le ge a ka no utswa mosadi wa monna yo mongwe a mmelegiša ngwana ga go thuše selo, fela madi e tla foba a gagwe, bjale ngwana o ana dikgomo. Ngwana yowe le ge a ka godile a ka se ke a ana ka monna yola a go imiša mmagwe, a tla a na ka leina la papage.

Molaš o a dumšela gore monna a ka fo tšea basadi ba bantši empa a ka se ke a ba tšea lebaka ka tee. Go na le mosadi wa pele yowe ba rego o ntšhitše lesogana thakeng. O swanetše go dula nae, go fitlhela a e-ba le bana ba bane goba ba batlhano, a kgōnš a tšea mosadi yo mongwe.

Monna a dumšlōlwa gore a tšee mphatho ka o tee, e le gore wena mong ga o na le dikgomo o ka fo tšea ka mokgwa o o ka kgonago, ~~ka~~ taba kgolo ba re, "Pho tša tlou a di phatthagane". O ka se ke wa tla wa ba kgona ka gobane ke thaka ka e tee. Yo mongwe a ka se ke a theletša yo mongwe. Kganthe ge o ka tšea mosadi wa bobedi yola o bona gore o godile, ke tše di botse ka baka la gore yo monyana o swanetše go tihompha yo mogolo, le melaš ya gagwe o tla mo theletša.

57

Mphatho ka o tee o tšea ke kgoši, ka gobane kgoši ke selo se segolo. O na le ditlhare tše dikgolo tša go roba batho gammogo le bona basadi di a ba imšla. Kgoši e hwetšana mašene a batho ka moka ka baka la go tia kōma. Dingaka ka moka ka-baka-la-ge-tia- di kgopšla ditlhare tšewe ga kgoši motho yowe wa ngaka a fiwago tšona ke mogwara, wa kgoši, ke gore kgoši e kwana le ngaka ewe. Ge ngaka e sa kwane le kgoši a ka

RM/

K34/82

se mofe.

Ditlhare tšewe ke mesobo ya badikana le dilo tša basadi, ba re go ba bolotša ke moka ba di rwala di ya ga kgoši, ke moka kgoši yo bala tšona, ka morago a di boetše ka mphathong tšo šimela kgorong ya gwaše. Ka tšona o tseba gore go na le babondi ba bakae, ka morago ga a re ke a di bala a hwetsana e le gore a di sa lekana, o tla ba a tsebe gabotse gore ba di utswitše empa ga go na molato ka gobane moutswi a boniwa.

Ka baka la go tšea mosadi, motho a dula nae, ke moka a re go bona a godile, ke moka a tšea yo mongwe, botlhola bja gore monna a imiše basadi ba gagwe ba baswa ka babedi lebaka ka le tee, e šu bo ke bo tlhaga.

58

Mo go lemogwago kudu ke gore monna ga a na le basadi ba babedi, o swanetše go tlhokomela kudu gore basadi ba a se ke a ba imiša lebaka ka le tee, gore go ba kk tšilo beléga ba bšlége tšatši ka le tee, ewe taba ke botlhola. Ga e nyakege letšatši ka le tee, modimo le šna e ke wa tseba, o ba fapantsha gore go ima ga bona ya se ke ya ba tšatši ka le tee.

Le gona motseng wa mošate taba ya mohuta owe a e ke e direga. Le ge go tsebja gabotse gore motseng wa mošate go na le basadi ba bantši. Mosadi yo mongwe a le yo mongwe o na le monkana wa gagwe. Bjale gore ba dio lebana ba tle ba bšlége letšatši ka le tee ga go direge.

Taba e bagolo-golo ba goba ba sa e nyake kgale, monna o be a swanšla gore a gatlele ngwana yo monyana, e sa le yo monyana, o be a dumelliwa gore a gatlele ngwana kowa e šetše a e-ya ga dikgomo, a kgona go kitima. Lewe lebaka e be ba tšhaba Maponno gore, mmago ngwana a ka se ke a kgona go tšhaba nabš. Ewe taba go kwagala gore ge monna a ka e dira o be a fiwa molato.

Phifallš, monna wa motse owe wa go fifalliwa, melaš ya gagwe ya boetshwaro.

59

Monna a dumelliwa gore a ka kakola ngwana pele ga gore ngaka e tle o mo alafe, ka gobane a ka gobatša ngwana. Go bjale ka moka bawe ba ilego ba swarela mohu le ge ek le ngaka, ditaola

RM/

K34/82

tša gagwe le tšona di fifaletšwe, ka lona lebaka lewe a di laole. Le ge motho a ka tšwa a fokolla ke motho a fitlha ga ngaka e ka se ke ya mo laola.

Monna yo wa go fifallwa a swanšla go ba a sepela le metse ya batho, ka baka la gore a ka ba a swarela ditswana tša batho. Le ge ngwana wa gagwe a le ka komeng, a swanšla gore a yo swarēla dijo tša kōma. O swanetše go alafiwa pele a kgone a sepela, ka lewe lebaka a ka kgona go kokola ngwana wa motho molato wa se be gona.

Pele ga gore a mo kakole, o swanetše go tšholla motšoko, a o tšhēlš diatleng tša gagwe tše pedi, bjale a di fapantšhe, mmago ngwana a latswe motšoko diatleng tša gagwe, se be gona a ka kgonago a mo kakola. Le mosadi wa go fifallwa le yena o bjale, empa yena o tsogela e sa le bošego, ke moka a fitlha a dira bjale ka monna, ka morago a mo kakola, o swanetše go mo kakola a sešú a tlhape.

Go tsoma, ge monna e le motsomi, a swanšla go ya go tsoma ga gore a lafiwe. Ge a ka ya, ka gobane o sa nkgalehu, 60 diphōšfōlō di ka ya tša mo gobatša, ge di sa mo gobatša le ka se ke la bona phōšfōlō ka leitlhō.

Monna a swanšla go rōbala le mosadi wa gagwe ge a sa le phifalong. Mosadi wa gagwe a ka šilefatšwa ke baka la phifallō. Basadi be na le madi a bogale, go kwagala gore oosadi yena a ka se ke a dira ke selō, empa monna wa gagwe o tla ba le dikgobadi tša go se fšlō.

Ge gona a ka re a robotše le mosadi a tseba gabotse gore o mona phifalong, a se ke a leka a ya go tsoma, diphōšfōlō di kanya tša mmolaya goba tša mo gobatša.

Bjale ka monna yo Tsatsabēlš, o ile a hwela ke moratho wa gagwe, bjale mosadi wa Tsatsabēlš o be a fitile ke kgwedi ka e tee, bjale monna a kitamēla go robala le mosadi wa gagwe, pele ga gore ngaka e mo alafš.

Matšatšai a se makae, gwa tšwa letsolo, ba ya go tsoma, monna yowe e be e le motsumi yo mogolo kudu, batsomi ba mo tshepele, a na le lebelo.

Ba sepela, ba ile ge ba fitlha nokeng ya Kubjaname, ba hwetsana tau, e ile ge dimpya di kitimela, le yona ya ba e kwile, ya thoma go rora.

61 Ditau ge di bona batho di a tshaba, ewe a ya ka ya tshaba, ya thoma go rora e lebile mola ba nago gona, ba kgobakana felo go tee. Tau e ile ya galefa kudu, e fofa e ya e ba tshela ka leretha, e katela nthago, tsa go ja masopa di gana ge tau e ya ga beng ba tsona, ka baka la gore ke phofolô ya maatla e dikuku. Monna yo mongwe a re go bona, "Ke nna motsomi, a ke su ka bona taba ya mohuta o. Yo mongwe wa rena o na le mokgwa".

Monna a re go bona, "Ga go na le yo nago le mokgwa, o swanetse go bolela, le tla bona sebatana se se re tlogela". Ba ile a ba fo homola ka moka, empa ka dipelo tsa bona ba gopola yena Tsatsabêlê. A ba kgone go bolela ka gobane ga go na monna yo a ka tsebago dilo tsa ngwako wa yo mongwe. Le yena ka ap nosi a ka a bolela selo, o ile a fo homola.

Mafêlô tau e ile ya kwata ka maatla ya fitlha ya kgarametša banna ba wa fase, ke moka ya dula Tsatsabêlê gadimo, bala ge ba tsoga le yona ya ba e fofile kgale e eme kgole le bona. Tau ya gothlola ga tee, ke moka ya tloga.

Letsolo le ile la phumêga, ke moka ba rwala mohu ba boela gae. Ge ba fitlha le mohu ba laodisa ka mokgwa owe motho a bolailwego ka ona, mokgalabje yo mongwe wa motse a re, "Ke ngwana magana go botšwa. o wetse dikomeng a re, dikoma ke tšesu. Ke ile ka mootsa gore o ya kae, o bona o fifalêšwe le gona mosadi wa gagwe o thoma go ribuga.

.62 Ga ka a nkwa, bjale lehono keng tša natše. Mokgalabje a tswela pele le go bolabela a re, "Le a kwa bana, mowe mogolo-golo a gok boletšego le se ke la gopola gore ke maaka, ke théréšô. Ba re sekete se a ila, ke nnete, se a ila. Ka bosweng bjono le re ke tsa kgale, a le bone bana kgale e be gona le bakgalabje, ga lehono ga ba gona ka baka la go taboga melaš ya bagolo-golo.

Kgale mosadi wa go hwela ke monna, e be wa leloko a sa tsene ka ngwakong wa gagwe, ba re ba tshaba thakga. Go swanetse gore monna wa leloko lesele a fitlhe a tsene legona a kitimele go tsena mosadi a sa le mo phifalong aowa, ka morago ga mo ba

ba tlošitše meriri ya mafelo. Monna yowe ba re o tloša thakga, ke madi a sele, a ka se ke a mamarela ke bolwetši bja mohu.

Gore thakga e tlogile, mosadi o ba le mpa, ke moka a belega ngwana, bjale go fedile. Ge ngwana a godile, bjale ba dira bjalewa ba tlhaba kgomo ba bitsa mohna ba mo gafela dilo ka moka gore di laola ke wena. Ba napa ba mmotša gore ka go riale mowe re a go leboga, fêla lehono o boetše maoto nthago, mong wa mosadi šo.

63 Bolwetši bjo bogolo bja go fetella motho ke bolwetši bja sehuba se segolo, malehu a mantši a na molato, empa le ge a se na molato, motho a se ke a re a sa fifaletswe motho a kitimêla, aowa go fela go baka dikotše tša go se fêle.

Lehu le na le maatla, taba ena e tlhaga kudu ga batho ba ba se nago gae, mohu a re go a e-hwa ya ba ga ba k gona. Ge motho a le Makgweng, yo mongwe wa leloko la gabo a hwa, o tla no bona gore gae a gwa loka, lekgowa le ge e be le mo rata le tla mo raga la mo tlhōya kudu gammogo le batho ba tla mo ubêla, motlhomong a gobala.

Le yena o swanetše go gopola gore gae ga gešú ga gwa loka, dikgaka di fatile, nnete ka morago ga matsatši a se makae, o tla bona lengwalo le fitlha le mmotša lehu gore a tsebe. Ke moka o tlo bona a kwana le batho gammogo le lekgowa la gagwe.

64 Batsomi lekh bona ba bjale, ge ba tšwile letsolo ka m rago gwa šala gwa hwa motho, ba ka se ke ba bolaya selô, ba tla fo boya bjale. Motlhomong ba bona ba kgaola ke ditshwane ka pele, dimpya tša di rakiša, ke moka tša ba di napile di ya le mowe di hwetšego gona ba se ke ba di bona, ba lebella gore dimpya di a boya, ba bona letsatši le dikêla. Ke moka ba swanetše go rwala marumo ba bošle gae. Ge ba fitlha gae ba tla hwetšana lehu.

Banna ba kileba tswa letsolo, ba yo tsoma ditumuga molaleng. Gona le monna yo mongwe ba re ke Nkgwidi Morei. Ditumuga e be ba di tsoma kgole, Lepelle le nokeng ya Makhutšwi. Nkgwidi o ile ge a tloga ya ba ngwanabo o a babja, o be a babja bolwetši

bja bathong, go sa gopolwe lehu kgaufsi.

Ba ile ba tloga bošego, gore ba se ke ba bona ke motho, ka gobane go na le seema se se rego, "Mmamoja sagwe o a utama". Go bjale le ge ba sa tšwa, ga ba rate gore ba boniwe, go swana le maboyong. Bjale ba sepela bošego go fithlela ba feletša metsi ya batho ba tsena leganateng. Ba lebella felô, ke moka ba rōbala.

Matlagosa kowa gae moratho wa gagwe ke moka o a hwa. Go na le nonyana e ngwe ya go tšibiša batho ge gae go sa loka, nonyana ewe ba a re ke monyane. Ba bona nonyana e dutše godimo ga setlhare e ba ukametše e lla, e re, "Monyane, monyane". Yo mongwe wa batsomi a re, "Banna! nonyana e e a tihōla, gae ga gwa loka, ke bona gore go kaone gore re gomê".

A ba ka ba dumēla mmoledi. Ba re, "Ke nonyana e a lla, ga e na taba". A re go bona, "Banna a ba ganetsane, fēla nonyana e bolēla nnete".

65 Ba rwala dilō tša bona ke moka ba thoma, nonyana le yōna ya fo ba šala nthagō e tšama e lla, monna yola a go bolēla a re go bōna a dutši fase, a re, "Pelo ya ka e lapile ka baka la nonyana e. "Ba re go yēna, "Ga go na selō wēna, arie". Ba gona ba thōma.

Ka lona lebaka lewe monyane wa bjelabjela wa se sa kwala go lla. Ba sepela ba ya pele ba tsela lešpō, ba ile ge ba re ba re ba namela mmoto ke moka dimpya tša thōma ka lebelō, ga ba bone gore di rakang, ke moka ba kitima ka morago ga tšona. Ka moragonyana ga mo ba kitimile ba okwa dimpya di gobēla. Ba ktima ka lebelo a ba theletše gore ke phōšfōlō mang.

Monna yola a go ba botša bakeng sa monyane o kitima pelo ya gagwe e lapile, a šma a theletša, a kwa go gowa mong wa naga, ke tlou, a re go bōna, "Banna! gomang! Di gobola tlou". E rile ge ba re ba šma go theletša ya ba tlou e fithile, di tlhare di robiwa di phošwa pele, ba ile ge ba goma ba tšhaba ya ba e bōne Nkgwidi ya mo rakiša, a fitlha a fofēla ka loopeng. Medimo o gona, ke a bōna o ile a tšhabēla ka mo phefo ya sang go tlou, ya se ke ya mo kwa, ke moka ya goma.

66

"Bana ba kgaka ba bitšana ka molodi," ka morago ga mo ba okwa gore dimpya di tšo e gomela kgole, ke moka ba bitšana ka dinaka. Ka gobane ke molaogore motsomi yo mongwe le yo mongwe o swanetše go ba le naka. Ka moka ga bona ba kgobakana, bjale gwa šala Morei. Ba tšwela pele le go letša naka, ba kwa naka ya gagwe e kwala ka gare ga moedi.

Mpya ya gagwe ya kitimela mowe naka ya mong wa yona e llago gona, le bona ba ya. Ba hwetšana gore monna o phetlegile letsogō, leoto le lona le kwile botlhoko. Ke moka ba mo ntšha. Letsolo ke moka le senyegile, ba boela gae. Monna a ba botša gore, "Bjale le a bona, mola re gome ka nonyana ela ya tshebi, taba e nka be e se gona, bjale la gana la re ke nonyana. Bjale le bone gore nonyana e na le nnete, bonang, go na le nonyana e ngwe ke e, ba re ke tshetlo, a go x o ka kwa e lla, o ka se ke wa letšetša ba re re ka letšetša, bjale lehono lena le reng le sa kgolwe ka monyane. A rieng gae, e tla hwetšana seka".

Ba sepela ba fitlha gae, ba hwetšana lehu, ya ba ke gona ba kgolwago ba re, "Ke nnete, lehu le na le maatla".

67

Makgoma le ona a a ila, ona a ile go tsomeng fōla, gammogo le dibjaneng. Makgomo ke gore mosadi wa monna yo mongwe a feta ke kgwedi. Monna yowe a swanēla go ya go tsoma, goba go kakela bana ba batho, gammogo le mosadi wa gagwe, ge motho wa makgoma a e-nwa bjalewa ke ditswana tša batho, o swanetše go bolela gore le se ke la kgoma mowe, makgoma a na maatla. Go bjale ka monna wa motsomi, a swanēla go uta makgoma a gagwe o swanetše go a bolela. Ga go na selō se se ka le tihagelago, ge monna yo mongwe le yo mongwe a ile a bolela makgoma.

Makgoma a bogale kudu, monna yo mongwe wa ga Saai, ke lejakane, thuto e ile go fitlha mo lefaseng le, ke moka a sokologa, bjale a tšena kereke ya Masiang. Kereke yena ga e na ditlhare, ke gore ga ba dumele gore le ge motho a babja, a swanēla go alafiwa ka ditlhare, ba mo rapella a fōla.

Ka tšatši le lengwe ba tšwa letsolo baya ka thabeng go tsoma, bjale ka ge e le molaō wa batsomi wa gore ba botšiše yo a nago le makgoma, ba ile ba lesakeng la badimo, ba botšišana, bjale monna yowe wa ga Saai a re go bona, "Dilo tšewe ke tša

bagolo-golo a re na taba natšô. A ge o ile wa imiša mosadi wa monna yo mongwe o swanetše go bolela gore ke na le makgoma re tseba gabotse gore mosadi wa gago ke motswetši".

68 Monna yowe wa ga Saai e be e le yena yo magolo ga re ga letsolo lewe. Ba le ba homola, ke moka ba sepela, ba fitlha ka thabeng ba tlhwa ba tsoma, ba se ke ba bona selô. E le gore pele ga gore ba fitlhe ka thabeng ba ile ba bona dikolobe tša naga ba se ke ba di sasetša ka gobane a di kolobe.

E rile ge ba tšo boya ba hwetšana dikolobe tše nne di thibile tsela. Dikolo e be di seka morung, di be di le mmotong, ke moka dimpya taba ya go makatša tša fo di lebella, le tšona tša se ke tša tšhaba tša kgobakana felo go tee. Le bona ba ile ba fo etša dimpya tša bona ke moka ga bona, ba fo homola gwa tlhōka le motho ka o tee yo a ka di sasetšago.

Ka morago ga sebakanyana, ke moka kolobe e nwe ya tswa motlhapeng, ke moka ya thoma go rakiša mpya ya Saai, bona ba sa no homola. Dikolobe tša go šala tša fo šala di sa eme, le batsomi le bona ba fiyo ema gammogo le dimpya tša bona. Ela kolobe ya sobella le mpya ela ka moeding, a e bolaela ka ntšhe ya goma, ya baka kowa go nago le dikolobe tša ga bona, le ya fitlha ya tsena gare ga tšona, ke moka ya tswa ya di eta pele, ka moka tša e šala nthago.

69 Dikolobe di ile ge di sobella ka letsing ya ba gona batsomi ba boledišanago. Ba ile ga ba makala kudu gore molato e ka ba keng, ba se ke ba tseba. Monna yo mongwe wa bona a re, "A reyeng ro bona gore mpya ela ya go sobella le kolobe gore e dirile bjang". A ba ka ba dumela, empa yena a ya a hwetšana gore e bolaele ke kolobe. Monna yowe wa ga Saai ka nelong o a gopola gore e se be e le baka la makgoma.

Ge ba fitlhile gae, ka gobane ke molaô wa batsomi gore ge ba bona mokgwa letsolong la bona ba swanetše go ya ngakeng gore e ba laole. Ba ile ba ya, ba fitlha ngaka ya tshela ditaola fase ke moka ya ba botša gore, "Molato ke makgoma. Makgoma a mosadi yo a kilego a hwelwa, mong wa makgoma a ka a bolêla. Ka moka ga bona ba kgolwa, le yena mong wa makgoma a se tshaloša gore ke nna. Makgoma a šitshila a maatla gagolo le se ke la fela

le utamelana, motho o swanetše go bolela. Matlhatse a lena ke gore a legara la se ke la kgona le go bolabola, le dimpya le tšōna tsa gariwa. Mola a se ke a legara, e ka be le ile la gobala, motlhomong yo mongwe wa bolena o be a tla bolaiwa".

Go bjale ka ge ba yo lwa nwa le dira, motho yo mongwe le yo mongwe o swanetše go bolela ka mokgwa o nago ka ona, goba a tlhoka go bolela manaba a ka ya a fetša lešaba. Ge e le motho wa go fifalwa yēna le go ya a ye, ba mo thibela.

70 Pêlêgô ya mosadi, o bēlêgêlwa ka ngwakong, ngwana a dula ka ngwakong o fitlhela a gola, ke gore ge lekobori le ômile, ke moka ba lē ripa. Ge le fodile ke moka ngwana o godile. Ba mo ntšhetša ka ntle. Mola mosadi a tawetsifalago, monna a sa tsena ka ngwakong, le mosadi yo a sa balegego, goba monna yo mongwe le yo mongwe, gammogo le batlhapi (bawe ba bonago kgwedi) le ba go tshela ke kgwedi, le bawe ba gore ge ba bēlêga, bana ba bona ba ba le ditifa.

Ka morago ga beke, ngwana o godile, ba mo tawetša ka ntle. Ka ngwakong bjale banna ba banwe ba ke tsena, ka ntle le papago ngwana. Mmago ngwana o swanetše go dira mapoto, ge papago ngwana a tla tsoga a tsena ka ngwakong, ya re ge ngwana a tlhapologê wa ngwana ka sebjana wa robala ka mowe sebjaneng.

Ka moswana e sa le gosasa letšatši le sa thoma go tlhaba, ke moka ba tshela motlhapologo wa ngwana ka telong ya g papago, o kga mapoto o wa tshela, ba tshela letšhadi ya mothuso wa ngwana. O huduwanya ka letlhaka gore di phatlhagane, ba bitsa monna ge e le ngwana wa mosetsana monna o ema ka ntle ge e le motlhankana monna o tsena ka ngwakong, mosadi a tšwela ntle. Ke moka mosadi o kgotla mapoto ka monwana o tlotša monna ka dikgatong.

71 Ge modirô wa o fedile, ke moka monna o kwatama fase ka dikhuru, mosadi le yēna o kwatama ka dikhuru, ge e le motlhankana go t.oma go nwa papagwe, mosetsana ke mmagwe, ke moka ba tloga, go fedile, monna a ka tsena ka ngwakong.

Monna o ile go tsena ka ngwakong, a nwa mapoto, go fedile. O swanetše go ja dijo tša motswetše. Ge mosadi e sa le motswetši, monna a swanetše go ja dijo tša motswetši.

Empa le ge ba dirile gore a je dijo tša mosadi wa gagwe, monna a swanela gore a robale le mosadi wa gagwe. Molao monna o swanetše go ya malaong ga mosadi wa gagwe ka morago ga ngwaga.

Go bona ngwana wa gagwe, o swanetše go lala a mmona, e seng gore a robale le gogo ka tee le motswetši, aowa o mo alla le gagwe legogo. Pêba ga e lebane le dithotse, ke bana ba bosweng bjono, ba šita go etshwara, ba nyaka go robala le motswetši molao o sešu wa ba dumella gore a ka batagana le mosadi wa gagwe. Ka go riale mowe ke mowe monna o rwala bosmo, goba ge lebaka le fitlhile le gore a ka bathagana le mosadi wa gagwe, o tla kwa ka batswadi. Ba swanetše go nyakela ngaka e tle e kgaolš dithatho.

72

Ge ba kgaotše dithatho ke lebaka la gore monna a ka kopana le mosadi wa gagwe. Basadi ke baloi, empa ka theko e ngwe re ba bitša gore ke baloi, e le gore go dira rena banna ka noši. Ge ba sešu ba le tlhakanya, monna a nyaka go ya malaong a motswetši, motswetši o tla gana, monna a thoma go lwa le mosadi a sa lwe nwa ya go mo tla, e fo ba nwa fela ya malaof .

Mosadi o tla ba a kakola ngwana, ke moka monna a leka ka maatla gore a moge mosadi ngwana a mo robadiše, mosadi a gane ka ngwana, ka morago ngwana o thoma go lla. Mmago ngwana a ka se ke a homotša ngwana o tla fo homola, go fitlhela matswalagwe a di kwa. A ka se ke a robala, o swanetše go tsoga a fitlhe a kokote lebati, a re molato keng le kgomela bjang ngwana a fo lalago a lla. Mosadi gammogo le monna ba ka se ke ba fetola, ke moka ge a goma mmago ngwana o homotša ngwana wa gagwe.

73

Mmago monna o kwile gore ngwana o be a lla ka baka lang. Ka moswana o tsoga a botša morwa wa gagwe gore "Taba e o e dirago e, ga ke e rate. O tla hwa e sa le wena ngwana, ngwana o sa boroga, re tla bitša ngaka ya tla ya le gatlhanya wa kgona a o e-ya malaong a mosadi". O tla mo ōmanyana kudu, ba ka se ke ba mo tshebela go tsena ka ngwakong wa mosadi, gore o kwile ba tla kwa ngwana a sa lle bošego le ge motlhomong a lla, ba tla kwa mma; we a mo homotša, ke gore ngwana o fo lla.

Boamo, ke mokgwa owe re rego banna ka lebaka bona ka noši ba fo rwala boamo, bjale tša re kowa dibaba, ra fa basadi boloi, mosadi e ka le gore o ile a gana, bjale monna ka noši a thiba ditsebe. Ga go na mosadi le ka o tee a ka rego ge a bona gore a ema gabotse a dumella monna gore a tsene malaong a gagwe. Go fo gapella monna, mosadi wa bona a fe monna e le gore mosadi yowe a loka, mosadi yowe ke moloi, o nyaka go bolaya monna yowe o ile a mo tlhokela setlhare sa gore a mmolae, bjale o nyaka go mmolaya ka malaom ka gobane mosadi a go bolaya ka malao, ga na molato, ba re ke mpya e hwile lefeking, ge ba riale ba ra monna yo a hwilego.

Go boroga ga ngwana. Ngwana ge ba re o borogile, o swanetše go fetša ngwaga ka moka monna a sešú a batagana le mmagwe. Ka morago ga ngwaga gona, ke gona ba nyakelago ngaka ya go ba gatlhantšha. Ka lona lebaka lewe e tla ba e le gore mosadi e šú a dulêlê ngwana. Go dulêle ngwana ke gore mmago ngwana a bōna kgwedi.

74

Go dulela, ke bothata, bjo bogolo, monna a swanela go lekisa gore a ye malaong a mosadi ka gobane mosadi o bone kgwedi. Ge monna a ka tsena malaong a mosadi, a nape a ntšhe ngwana letsweleng, ka gobane mmago ngwana o tla ima gape.

Monna o lela ngwana, ba ra gore mosadi ge a ka dulela ngwana, monna o npa a kraogana le mosadi, ke moka a ba a fokatša ka batlabo, ka mathako, ngwana a gole ka mokgwa wa moleo. E tla re kowa a bōna gore ngwana o godile, ke moka a botša mosadi gore a mo ntšhe letsweleng.

Mosadi o swanetše go ntsha ngwana letsweleng ka molaō wa monna. Bjale mowe monna o gatlhana nae, ba nyaka ngwana wa bobedi. Ngwana ga sa mama ga go na ditšhila tše di ka tsenago go ngwana. Ge monna a ka robala le mosadi e le gore o duletše ngwana, a sa ka a mo ntsha letsweleng, ngwana o swanetše go gobala ka mekgatō, ka h gobane mekgatō ya mmagwe a e sa le mekgatō, e a toka.

Ge ngwana a ile a tlhaba ke letswela la mmagwe bolwetši ke bjo bogolo kudu, ba nyaka ngaka-ngaka. Gantši bana ba go tlhaba-
RM/ 75 biwa ke letswêlê, ga ba atiši go phola.

Go tihaba ke letswêlê, mmago ngwana o fo re le ge a bona gore ke duletse ngwana a robala le banna, a fo mamiša ngwana go fitlhela a feta ke kgwedi. Ke moka mekgato e gobatšitše ngwana.

Go na le mohuta wa go fo mamiša ngwana le ge mmage a fetogile, mohuta owe ke wa ga Moeng, bona ba bjale ka dipôkôlô. Pôkôlô e fo mamiša e le gore ngwana yo mongwe o gona ka teng. A se tlhago ya bona, ba fa basadi a ba bona ditlhare tša gore bana ba bona ba se ke ba gobala.

Go mama ga ngwana, go bakwa ke bayswadi. Ke gore mmago ngwana o kitima kudu le banna, bjale madi a banna a tshuba ngwana. Ngwana wa mohuta owe o hwetsana a goletse ke mpya, marago a ponne. Ngwana o swanetše go alfa ke monna yowe a go imiša mmagwe g pele gona o tla hwetsana e le gore ngwana o lokile a se na mokgwa.

Monna ge a ile a imiša mosadi wa gagwe, ke moka a tloga a ya Makgoweng, mosadi a šala a bēlōga ngwana, mosadi a swanēla go sala a robala le banna, ka gobane a ka gobatša ngwana. Tsatši lewe a dio robalago le monna yo mongwe, ke moka ka moswana ngwana o tašna ke letšholiō, ba tla ba ba šetše ba di bone gore mosadi o tshetšile.

76

Mosadi o swanetše go kgotlella go fitlhela monna wa gagwe a boya, a kgone a dira dilo tšewe. Ge monna a ka napa a e-ya bogwara-gwara, mosadi o swanetše go lela ngwana wa gagwe a gole. Ge ngwana a f godile, matswala wa gagwe, ke yena yowe a swanetše go go mo fa molea wa gore a ntšhe ngwana letsweleng. Ka morago ga fao a ka sepela, molato ke wa monna yowe a sepelago naš. Ngwana a ka se sa gobala.

Ba kgale bona, mola mosadi a tswetsifalago ke moka ke tshita re lebane ke tswela la kgaitšedi. Ga be a lekiša go batamēla, o lesotša mosadi wa gagwe a lela ngwana go fitlhela mmago ngwana a dulela ngwana wa gagwe. Motlhang panago ngwana a batagana le mosadi wa gagwe, ke gore o tla ka bōna ge ngwana a kitima.

Mosadi o swanetše go ntsha tshila ya botswetši haka gabedi, ka morago ga mo a bona kgwedi ya boraro ke moka tšhila

77

ya botswetši e fedile. Tšhila ya botswetši e tswa ka gore mosadi a tlhapa (go bona kgwedi). O gopole monna e sa le go ngwana a belega a sa batagane le mmago ngwana, go fitlhela go ngwana a kitima dilemo tse nne di ka fo ba gona. Basadi ba metlheng eno ba re motswetši ke wa mpya.

Ge monna ba ka mo alafa a se ke a ya malaong a mosadi, ke moka mosadi o thoma go fapana le monna wa gagwe. Monna o gopotše gore mosadi wa gagwe ke motswetši, kgathe mosadi yēna ga bjale. O nyaka gore monna a tle malaong a gagwe. Ke lebaka lewe ba kitimelago go ba gatlhanya, ba gatlhane, bjale ditshila ka moka tša botswetši e šu di tšwe, monna o kgitlšgela bodibeng bja motswetši.

Ditshila ka moka tša motswetši di tsena mading a monna. Di ka se ke tša tšwa ditlhare tšewe dingaka di go fago tšona ke t'a go dio gatiša. Banna ba matšatši a a bo lehono ba hwa e sa le ba banyana, ka baka la gore ba tabogile melaš ya bagole-golo kgale e be go na le bakgalabje.

Monna wa basadi, ge a na le basadi ba babedi goba ba bararo, ge yo mongwe e le motswetši o robala ka kowa ga yola mongwe mosadi, yola wa motswetši o swanetše go mo lebala go fitlhela mosadi yowe wa bobedi a fetoga. Motlheng owe mosadi a fetago ke kgwedi ya mathomo, o swanetše go botša monna gore a se ke a tsama a kašola bana ba batho.

78

Bakeng sa bana ba motšeng, mosadi wa go feta ke kgwedi o swanetše go tsoga e sa le gosasa a sešu a tlhapa, ke moka a tsama a e-kga motsi ka malapeng a basadi ba motse a muma a goma a boetša ka pitseng, ka go riale mowe ke gore o alafela makgoma, gore bana ba motse ba se ke ba kgoma. Ka gobane kgwedi ya mathomo a ba bole le ya bobedi ka gobane mo gongwe ba ka fo re ba bola yaba ba bola maaka ka kgwedi ya boraro, ba bona mosadi a bona kgwedi. Kgwedi ya nnete ke ge a fetile ke ya boraro, gona ba ka kgona go bola ka gobane ke motho bjale, a e sa le madi.

Monna o swanetše go tlhōkōmšla kudu gore ge mosadi wa gagwe a šetše a fetile ke kgwedi a se ke a kakola bana ba batho, le gona a se ke a leka a robala le mosadi wa motswetši ka baka la

gore a ka kgōmiša ngwana, makgoma awe ba re ke makgomela-tee.

Le ge a ka hwetsana moimana yowe mpya ya gagwe e lego e kgolo a robala naš, ke moka o bolale ngwana ka tee. Ge a bona gore mosadi wa gagwe o fetile ke kgwedi, o swanetše go napa a dula gona mowe mosading yowe.

79

Ka morago ga kgwedi tše nne, ke moka makgoma a fedile, bjale a ka kgona go sepele le basadi. Mosadi le yēna o bjale ge a sa na le tsona dikgwedi tše a swanela gore a robale le monna yo mongwe ka gobane a ka kutla monna yowe. Go kutliwa ke mpa, ge mokutliwa a ka se ke a phakiša a bolšla, di šia marumu ke moka ba epšla.

Ge mosadi a ka sala a feta ke kgwedi monna a se gona, a ile Makgoweng, a re a se tswa go feta ke kgwedi, monna a fitlha, mosadi o swanetše go fagela monna wa gagwe buswa a mo fe a sale a e-ja, ke moka mosadi a tshabele ga mokgekolo yo mongwe gore a yo mo roma gore a yo mo rapella.

O direla gore, a tlhoka go dira bjale, a ya a robala le monna, o tla mo gobatša. Mosadi wa mohuta owe a se moloi, o dio sinyana fela, ka ge go sinyana gona e le ga batho. Basadi ba bangwe ga ba dire, le ge monna ba mmona gore a babje, ba fitlha ba mo famalao. Ke moka ka moswana o tsoga a babje, mosadi o thoma gara o tswa a babja mowe a ga go ba a le gōna.

Go bjale ka ge mosadi a ka šalag ima, bjale ka morago mpya mpa ya phumaga goba a ntsha, mosadi a re a se tswa go dira dilo tsewe, monna a fitlha, mosadi o swanetše go tshabela ke ga mokgekolo yo mongwe wa motse gore a mo roma ga monna gore a yo mo rapella. Ke molaš, o direla gore monna a se ke a gobala. Ge e le monna yo la lakilego ga swanšla go tia mosadi.

80

Monna wa basadi o swanetše gore ge a robala ga yola mosadi a fetse kgwedi a robala ka ntshe. Ge bo e-sa o theletša madi a gagwe gore a sepele gabotse, goba madi a mosadi a maatla. Le gona ofetša kgwedi ka kowa nšwakong wa mosadi yola gore a tle a hwetsane nnete, gore mosadi o fetogile goba aowa, a se ke a gobatša bana.

Ga bona gore mosadi o bone kgwedi ke moka o a tswa o ya ga e ngwe ngwako le gona molao ke ona wa go fet a kgwedi. Ge monna a ka se ke a dira bjale, mowe a gobalago gona a ka se ke a go tseba, ka gobane basadi le bona ga ba mo lete, ka matheko ba na le batlabo ba bōna. Ge a ka bōna mosadi a feta ke kgwedi bjale, o na le tsebo ya gore o na le makgoma.

Matšatšing a bo lehono, monna wa basadi a sa dira bjale ka bagolo-golo ba bala matšatši a matlhano ka ga yola mosadi, ke moka ke tšatši le lengwe ga yola mosadi. Ga ba ye ka go swana, ba bangwe ke matšatši a mabedi goba a mararo. Tšatši le lengwe e re a sešu a retša matšatši a gagwe ka ga yola mosadi, ke moka yola a dira bjalwa, a se ke a ya ga yola, a robala ka kowa ga mosadi wa go dira bjalwa, ke moka monna o gakantšhitše matšatši a gagwe.

81

Mosadi yola mongwe le yena o swanetše go dira bjalwa bja go lebana matšatši a yola mosadi o nyaka go bona gore monna o tla dira bjang. Monna ge a ka nwa bjalwa bja yola mosadi a se ke a robala ka ntshe, gona mowe go tšoga phapano ya gore nna ga ke ratiwi, ke o metše bjalwa bja ka ke moka o lala a khibela yola mosadi, kganthe malōba o ometše ke moka a nwa a rōbala ka ntshe.

Go dulela ga basadi ga go swane, ba bangwe ba dulela bana ba bona e sa le ba banyana, ba bangwe ba dulela bana ba bona ba šetše ba kitima. Ka go riale mowe go bile go na le basadi bawe ba hwetšanago mpa e le kgale ba bangwe ba dio ila go batahana le monna, ga ba ke moka mpa e namaretše. Basadi bawe ba phakišago ba hwetšana mpa ke basadi ba go phakisa ba dulela bana ba bona. Basadi a go direga go dulela bana ba tšea lebaka ka gobane ngwana o a ba a gola, mmagwe a sešu a mo dulela ka go riale mowe g yola a go belega naš a ba a ba le moratho.

Go gatlala, mola monna a ntshago ngwana letsweleng, ke moka monna ga nyake go fapana le mosadi wa gagwe, mo a sepelago o sepela le monna wa gagwe. O bōna gore ge a ka fapana naš, banna ba bangwe ba ka mo tlhalefetša. Ka morago ga mo a fetile ke kgwedi, gona o tla bōna a sa mo tlhōkōmēle, o a tseba

82

gore modirō wa gagwe o feditše, le ge monna yo mongwe a ka gatlhana nae a ka se ke a dira selō. Go robala gona o tla robala nae go fitlhela ka kgwedi ya seripele, ka gobane kgwedi ya šupa ke moka monna a sa robala le moima, go fitlhela kgwedi ya mōkōkōtlōlō, e a le go kwedi ya go phetha menwana e medi, kgwedi ya monwana o tee o tšena ngwakong.

Mosadi ge a ile a tšea leeto, motseng owe a o etetšego a swanela gore a re go fitlha ke moka ba mo fa ngwako wa gore a robale a e noši aowa, o robala le mosadi yowe a mo etetšego. Ge a na le mosadi ka o tee, go robala le mmago lesogana. Mosadi wa g bona ba mo fa ngwako wa gore a robale go ona, o tla ba e le gore o tswa le monna wa gagwe. Le gona ge monna a šetše a tšene a re o nyaka go dira ngwana wa bobedi a ka se ke a dumšlla mosadi a tšea leeto a e noši, aowa, yēna le mosadi ba ka tšea leeto.

Mosadi ge a bone kgwedi, gona monna a mo kgathale, ka gobane o a tšeba x gore ga go na monna yo a ka dirago selō. Ka lewe lebaka a ka lokolla mosadi ge a nyaka go tšea leeto, a ya a e noši. Ge mosadi a bone kgwedi, mo na a ka se ke a robala nae, ka gobane monna a ka kutlōga.

83

Mosadi yo mongwe le yo mongwe ge a bone kgwedi x o a tšeba gore o swanetše go tšea matsatši a makae. Molao mosadi o swanetše go tšea matsatši a mabedi, ka letšatši la boraro madi a gagwe a fele. Wa bona mosadi a tšea matsatši a matlhano, go feta mowe o na le bolwetši. Ba swanetše go mo alafiša. Pele ga gore a lafišwe a ka se ke a hwetšana ngwana, a retse motlhomong a dira bjale yaba ke lešika la leloko le gona taba kgolo a sa lone ka mala. Taba kgolo mosadi wa go dira matsatši a matlhano goba go feta a hwetšane ngwana, ke gore a imi, kantle le gore ba mo alafiše.

Go bjale ka ge mosadi a ka re a bona kgwedi a loma ke mala, ke bolwetši, mosadi yowe monna wa gagwe o swanetše go mo alafiša a kgone a hwetsana mpa. Bolwetši bjowe ba butša gore ke phati ka tšatši le lengwe a ka feta ke kgwedi tše pedi, batho ba holofšla gore aowa ke moka ke mpa, ke moka ka kgwedi ya boraro a thoma go bona kgwedi le gona ge a e bona

o kwa botlhoko ka gobane ka teng go a tloga gwaba go loma
ka maatla, mowe e bago molwetši.

84 Go bona kgwedi ke basadi. basadi a ba bone kgwedi letsatši
ka le tee, go na le basadi ba ba bona kgwedi ge ngwedi o sa
thoma go balama bawe ba re go ke ditšhwene. Ke basadi ba ba bonago
kgwedi ka molaō, ka gobane kgwedi ge e sa thōma go balama,
motho yo e bonago pele o tla kwa a re, "Kgwedi mankalakaleng!"
Bjale e bona ke batho ka moka, mabana e bone ke ditšhwene.
Ba ra basadi ba go bona kgwedi e sa tšo balama. Ba bangwe
ba e bona e le godimo, bangwe kowa ngwedi e le o mogolo, ba hangwe
ba e bona ge ngwedi o ile tsufing.

Monna ge a ka re a bona gore mosadi wa gagwe o mmotša
gore ke a babja, e le gore ka go riale mowe o bona gore
matsatši a gagwe a go bona kgwedi a kgaufsi. Monna a fo ganella
ka maatla a gagwe, mosadi o swanetše go botša matswala wa gagwe
taba e, a re "Ka moswana le se ke la re go bona ngwana wa lena
a babja ka moswana la re ke nna moloi, ge ke mmotša gore ke
a babja a kwe". Bjale ba swanetše go mo ōmanya.

Ge lebaka la gore mosadi a bōnē kgwedi, a swanāla go
robala le monna legogo ka le tee, mosadi o robala ga la gagwe,
monna le yēna bjale. Ngwako a ōna ke ngwako ka o tee. Go
fitlhēla madi a mosadi a fēla, le gōna a swanāla gore a re go
fēla lehono monna a kitimšlō malaong a mosadi, o swanetše
go mo lesetša matsatši a mararo goa a mana a kgōnē a e-ya.

Banna ba bangwe, mosadi a fêla lehono ke moka ka mabanyana o robala le mosadi. Taba ewe a se molaô, goba patša e ngwe le e ngwe ge ba ile ba faga bsuišwa ka yôna e swanetsé goba le magôgô, le gana mowe go bjale gosa na le magôgô. Motho o swanetsé go lesetša mosadi a lokê gabotse, dilô tsewe tša gagwe di tswe ka moka ga tsôna di fêlêlê, monna a kgônê a e-ya.

Madi a basadi a lekane, madi a basadi ba bangwe a maatla gagolo, a ba bangwe a bogale go fetiša. Basadi ba bangwe ba ka fêla lehono ka moswana a tsoga a tlhapa, monna a robala naê, empa a se ke a dira ke selô, yo mongwe mosadi o tšea beke ka moka madi a gage a fedile monna a sa m ata mele.

Bjale ke nna Motantane, taba e ke ib ka e bona ka motlabo wa ka. Ka tsakí le lengwe ka m itša; mosaele bjale ka ge e be e le gure ga batho, e be ke m itš a ka matlhô, yêna a mphetola ka go lebêlla godimo, ka se ke ka kwa goremosadi o dirêla go reng. Aowa ka boeletša ka m itša a dumetša ka matlhô, bjale ka tloga ka leba mowe a swanetségo gore re tlhakane gôna.

Ka fitlha ka dula ya ba mosadi o a fitlha, a dula fase, a re go nna, "Eka ba o mpitšetsang?" Ka re, "Ke go tlhologetše" 86 Mosadi a re, "O a kwala; bjale tlhologêlô ya gago ke a lefêla, nna ke a babja. Ke fiyo tla mo fêla go go botša gore ke a babja". Phetolo: "Go thôma neng" "Ke be ke e ya go fêla, empa ke tlapile ka la bokete." Go be go šetše e le matsatši a matlhano ge madi a mosadi a fedile. Ka re "Aowa, mosadi, ga bontšhagala gore o dio nkona."

Mosadi a tlaloša gore, "Nna ke fetša beke le matsatši, ka morago ga mo madi a-ka a fedile, ke kgônê ke kôpana le monna. Ke nnete go bjale, le monna wa ka ešú ke rôbalê naê." Ka se kgodiše ke polêlô ya mosadi; ya ba ke ssio swara ke mo wišetša fase, a re, "O a bôna, taba e ga se yôna, gana bjale ke tla go kgowê lla "Mowe ka re go mosadi, "Ge o mkewêlla, ke gore go bontšhagala gore leratô le fedile "Mosadi a homola fêla a bolêla

#.

polêlô e e rego, "O tla di kwa o le noši".

Mošomô wa šamiwa, ke moka ra fapana a ya ka gae, le nna ka ya ka gae. Letšaki la dikela ke le motho, ka ba ka robala, erile matla go sa bjale ka kwa mmele wa ka o leka mokgwa o mongwe, ka gopola dipolêlo tša mosadi. Ge bosele letšatši le tlhabile, ka swara kemadi letheka go fitlha letlhahoring.

Madi a ba a le maatla gagolo, a dirce gore ka se ke ka kgô na go sepela, ke dio sepela ke inamile, ge keya ka kgakala.

87 Mosadi yowe a di kwa gore ke a babja, a ba lesetša ka moka ba tšwa ba ya mašemong, ka šala le mmane. Mosadi yo we a nekella mosegare a hwetšana ke robetše, a fitlha a dula fase a ntumediša ga mōgô le mmane. Ka tsoga ka dula fase ka marago ka thōma go bolabodiša mosadi tše nkego ga ke babje.

Mokgekolo mmane a phakiša a bōna gore mosadi yo a tlilego yo ke mokgotse wa ngwanaka, ke moka mokgekolo a tloga a ethomêla nokeng, o dirêla gore mosadi le manna ba šalê ba bola-bola ditaba tša bōna. Ka gobane wa bōna mosadi a yo bōna monna mosegare, ke gore ke motlabo wa gage, ke mokgwa o we mokgekolo a go pa mosadi sebaka.

Ba re kemolaô gore ge motho a babja ka maatla gwa tla motlabo wa gagwe yo a mo ratago kudu, o swanetsê go tsoga a m oledisê kannete ka dira bjale, mokgekolo a re go tloga, ke maka mosadi a re go nna, "Bjale lehono go bjang? A o kwe ke ile ka go botša, bjale wêna ga o kwe?" A ntšha ditšshila tsa madi a gagwe a mpha.

88 Ka morago ga mokgekolo a buile nokeng, ke moka mosadi a laêla a tloga, kašala ka šupa mmane, bjale mokgekolo a leboga kudj, gore ngwana wa mosadi yo ke motho, a se moloi. Ba bitša ngaka ya tla ya tšea ditšshila tša mosadi ya phatlha ganya le ditlhare tša yōna, a ntlhabêla sesengwe ka nwa. Mmalô a ka ke be ke loi le ke yêna, ka lōna lebakanyana lewe ka napa ka fōla.

Ka kwa ba bolêla molao ba re, ke swanetsê go tlhōkômêla gore, mosadi a swamêla gore a re gofêla madi monna a rōbala naê

ka lōna/.....

S.838.

4.

ka lōna lebaka lewe. Go na le basadi bawe ba sa tšeeego matsatšiši a matelele ba dirago a mabedi, bawe madi a bōna a na maatla a magdo.

Menōtla ke batho bawe ba rego go bēlēga ba mela mēnō a mašeka, bjale batho bawe ke mašeka, ba go loma ka mēnō a bōna ke moka go baba mo go sa folego, go folaga go nthōwe e se gore ba gopēle mēnō a monōtla owe nthō e kgōnē e fōla. Ka ntle le mowe go go fole ge le monwana o a boe wa ripēga.

89

Bjale basadi ba mašēka madi a bōna a bogale kudu, le gōna go kgolwa gore ke bōna bawe ba tšago matsatšiši a matelele. Ge gona e le gore ba ile ba ntšha mpa basadi ba mohuta owe, monna a tsē na madi a bōna a sa fiša a tiēla segolong, ke moka ba dio ya ba rwala ba tliša ka gae.

Go bjale ka monna ge a ka wēla matebung, a sa ka a lafiwa, ke moka monna yowe o swanetše go tsēna ke nokgōtlhwane, ke gore sehuba se segolo. Batho ba bantšiši ba fetša ke ōna malwetšiši a basadi, m ke lebaka lewe o kwago banna ba re basadi ke baloi.

Mosadi a ka foba le madi a kgomo empa ge e se lešēka, ga go na molato, madi a gagwe ga bogale kudu. Madi a kgomo ke ge mosadi a bōna kgwedi a ntšha madi a magolo a matlhole a bjale ka matlhole a kgomo. Ke gore bolwetšiši bja mohuta owe ba re ke ngōpē.

Mosadi wa ngōpē o nyaka ngaka ya nnete ya go tseba bolwetšiši bja yōna. Ke matlhatse ge mosadi wa ngōpē a ka hwetšana 90 ngwana. Le gona go kwagala ga Potse gore go kaone ge ba ka tseba bolwetšiši bja mohutse o, e sa le kgarebe gōna ba re bo a ya bja a lafēga. Ge e le gore o šetše a ile a robala le monna go boima ka maatla.

Lebaka la mosadi ge a bōna kgwedi ga go tsibji lebaka la nnete gore o tla bōna kgwedi ka lebaka mang. Ka tšaxi le lengwe o e bōna bošego, ka lebaka le lengwe mosegare, goba e sa le ka moswanyana goba ge letšakī le dikēla, mogongwe ka

4.

maetišô. Ga go na lebaka la nnete.

Monna a ka fo rôbala le mosadi, mosadi a sa tsebe ælô, gore ke tla bôna kgwedi empa a makala ge monna a su khutšiké goba ba ro etše, a etšwa madi. Bjale ke gôna pelo ya gagwe etlago thôma go baba, o tla botša monna gore ke a makala, ke bone kgwedi. Ke moka monna a nape a fiwe setlhare ka sôna sebaka se. Botlhoko bja nôga bo nape bo tšwe mading a monna.

Go na le basadi ba ba tsebago gore ke ela bôna kgwedi ka lebaka le, ke gore basadi ba bangwe pele ga gore ba bône kgwedi bathôma ke go loma nka teng. Bjale ka ge e lepetlwa 91 êlo sa mosadi, o swanetsé go botša monna gore lehono o se ke wa mpatamêla ke a babja. Monna ge a ka fogapeletša; molato kewa.gagwe. Motho yo mongwe le yo mongwe o tseba mokgwa wa gagwe, m monna a swanê la go ganetsá mosadi. Basadi ba bangwe ba kwa ka dinoka bá bôna ge fifiša, bjale a tseba gore go tla bonaba.

Mosadi wa go bona kgwedi bošego ke selagu ya monna wa gagwe. E šita le mosegare ke selaga ya motlabo wa gagwe. Empa e swanetsé gore go makatsá ke dilô tšewe tra gagwe, ke moka a phakiša a botsá monna wa gagwe, ge e le motlabo a bôna gore se baka ga sogôna, o roma monkana wa gage gore a yo botsá mogwera wa gagwe gore ke bone diki.

Ke moka mosadi o tla ya fitlha a m otša gore "Monkana wa gago o re : o tsebê gore e sa le tsakí; lela re fapana, ke moka ga ke fitlha gae ka bôna ke bona kgwedi." Monna o tla napa a botša morumiwa gore, "Sepela o botše mosadi a nthušê ka 92setlhare, "Ke moka a béa se tlhare o fa morumiwa, morumiwa wa rwala o fa motlabo. Dilô bewa ka moka ga bôna di šomiwa ka sephiri.

Basadi ba bangwe, bawe re ba bitságo gore ke baloi, ge a ile a fapana le motho a re ge bôna gae, a bôna madi; a na taba ya gore a yo thuša, motlabo wa gagwe ofo homola, ke moka monna le yêna a bolele o fo homola, a babja, dingaka di eme di eme di bolêla gore motho o gobatšiké ke dinare, molwetši

a se ke/.....

a we ke a bola motho yowe a mo gobatsíkégo, ke moka ngaka e síta go alafa. Motho go fitlhêla a e-hwa.

Dingaka mowe diang tsa alafa mosadi; gore ge a bôna kgwedi ge kgwedi e kokomoga yaba mosadi a bône ngwana, bjale monna wa gagwe a ya dingakeng. Mosadi ya ba e sa le ngwetši, ngaka e botšiša mosadi gore ga o sa le kgarebe, a kgwedi lantlha ge o e bôna o e bône kgwedi e kae, ke moka a bolêla. Ge lantlha a ile a e bôna e sa thôma go balama, ke moka a tšwêla pele go mmutšiša gore bjale o e bôna e le kae, a tllaloša gore ke e bôna e kokomoga.

93

Mowe ngaka e swanetše gore pele gagore a fê mosadi ditlhare tsa lefôfêlô, a kgaole fifa ya mosadi gore a boêle a e bône ge ba bjale ka la mothômô ge a thôma go bôna kgwedi. Ka morago ga mowe a kgônê a mo fa ditlhare tsa lebôfêlô. O tla bôna mosadi a etša basadi ba bangwe a kgola mpa.

Go na le basadi ba bangwe bawe ba bônago kgwedi ka ete e ga raro, goba gabedi; ke gore basadi ba mohuta o we a ba imi, bjale mangwa mosadi o swanetše go nya ke^la ngatta e thibêle dipônô tšewe ka moka a boêle a e bône gatee empa sekeng sa gagwe sa mathô mô, ge ngaka e ka kgôna taba ewe, awa ngaka ke moka e na le nnete yd gore mosadi o tla ima.

Go se bone kgwedi, ge mosadi a ka re a bôna kgwedi, ke moka ka morago a se ke a bôna kgwedi, taba e ya ba ya holofetša batho gore mosadi o na le setô, empa ka morago ga monna a tšama a sepela le banna gore a kwe gore molato keng, ba hwetsana gore mosadi a feta kgwedi ya gore ke mpa. Ke bolwetši, dingaka di kgôna kudu gore di fe mosadi ditlhare tšee gore a gome a bône kgwedi.

94

Mosadi wa go se bône kgwedi ke mokgekolo, yêna a na taba ka baka la gore o godile Fêla le yêma ba re ge a ka re a bôna gore o godile a nyaka banna kudu, ka lebaka le lengwe o bôna kgwedi. Go seng bjale ba re madi a banna a tla gobatša mokgekolo ka gobane a tsêna a tsene bjale a fo ya a kgobakana.

Mosadi ge a godile a sa bôna kgwedi, o swanetše gore a kgaoganê le banna, kudu banna ba baswa, ge nke motlhomong

#.

oraloka fêla le mokgalabje wa gagwe, ba re go lokele. E peng mokgalabje yo a sa nago le maatla, aowa, mokgalabje-kgalabje. Madi a bôna a lekana, a katse ke a dira yo mongwe kotse. Go bjale ka yêna mokgalabje, a swanêla go nydka malaô a basadi ba baswa, ba ka mo gobatša, kagobane madi a yola moswa a na le maatla, bjale ka go riale mowe a fenyala.

Mosogana le yêna o laiwa gore a se Re a rôbala le mosadi yo mogolo, ka baka la gore madi a mosadi yowe, a na le madi a banna ba bagolo, ka go riale mowe a ka a tšhuba madi a mosogana.

95

Go tšhaba ga mosadi ge a bone kgwedi; a tšhabe o tšhaba gore monna wagagwe wa mo tshwenya ka ngwakong. Mosadi a ka se ke a napa a tšwa ka ngwakong wa gage a ya a rôbala ka ngwdkong wa mosadi yo mongwe, aowa, go tšowa gôna hangwakong o tla tšwa, taba kgolo oswanetše go fo gotša mollô lapeng la gagwe, kemoka a roba lê lapeng.

Go mongwe wa motse ge a etšwa bosego o tloa fo hwetšana mollô a tuka empa a ka se ke a mmoledisa o tla fo makala ke moka a boêla ka ngwakong. Fêla ka mosusana gôna o tla tsoga a mmutšiša, o mmutšiša fêla e le gore molato o a o tse ba bjale ka go le yêna e le mosadi a tsebamlaô owe.

Ka moswana ga bo sele, ge mosadi a tšhaba go botša matswala wa gagwe, a ya ga mokgekolo yo mongwe, ke moka gore, "Sepelang le botše matswalê, monna g nthobadiše; le ge ke moka gore ke a babja le go kwa go kwe, bjale ke ru gore ka moswana ba se ke ba re ke moloi".

96

Minago monna, ge monna a na le papagê, o swanetsê go botša papagê, gore a yo botša morwa wa gagwe tana e, gore a seke a dira tuba ya mokuta o, ka morago mosadi o tla molesetša, ke moka a tsêna maldong, a ba alla. Dilô tšewe ke motlha tswa wa makopi, ke matsefa le go baba. Papagê o swanetsê gore a yo mmotsá gore. "O tshwenya ngwana wa motho yo. Mosadi wa bôna a gana, molesetšé, ka gobune yêna mong o a kwa gore o a babja "Ge e le ngwana wa motho, o tla kwa; a ka se ke a tsoga a boeletša.

Le yêna/.....

1.

Le yêna ngwetši, ge a sa tswa gobekewa, monna a nyaka go ya malaong a gagwe, ka ntle le gore a ntshê selô, o fo tsoga bošego, ke moka a gotša mollôla dula. Ge a okwa gore o swara ke borôkô, kemoka o ntšha dithôrô o ba a tlhobola, o dirêla gore ba motse ka moka ba dikwê ba tsodê ba laya ngwana wa bôna gore a di rê mowe banna ka moka ba dirago gôna ga ba sa tswa go tšea moadi

97 Ke moka a dira a bôna mosadi a sa mo tshwenje. A ka se ke a tšhabêla ka ngwakong wa mosadi yo mongwê, mowe ke phôsô.

Ga se basadi ba bantši bawe ba nykago go bolaya banna ba bôna, ba rebo ba bôna bobeba nyaka go atamêla banna ba bôna. Mosadi wa bôna a nyaka go tamêla monna wa gagwe, a flô hwetšana e le gore motlhomong monna o be a segôna gae, bjale ke moka a šala a ima.

Mowe basadi ba bantši ba nyaka kudu go utamêla banna ba bôna.

Bautamêla banna ba bôna fêla ka gore ba nyaka go phimiša gore motlabo yowe wa go šala a dira dilô tséwe naê, a se ke a kwala. Basadi ba mohura owe ba nyaka go bolaya banna ba bôna ba holofetsé ba lefoka. Le gôna ga ba na kgopolô ya selô ka gobane monna wa gagwe o tla babja a ba a utulla, ka go riale mowe o chritšé moylabo wa gagwe molato o mogolo, kganthe mobe a bolêle mo gangwe molato go motlabo wa gagwe a be o ka se be gôna.

Batho ba ka se ke ba gopola gore phôsô e na le mosadi, ba tlare mosadi o kwile, monna o ile o fo nomola a hwê re tla šala

98 re šegêlane. Kgnatle mogongwe monna a mmotša taba owe go etirêla mosadi ka bo-yêna, o tsaba go senya lema la gagwe go monna wa gagê.

Mosadi wa go têla manna wa gagwe monna a tsêna malaông a mosadi, ke moka monna a babja. Mafêlô mosadi o swarretšé go tshoga ke moka a botšé monna sebe sewe a se dirilego. Monna yo we o tla lefišwa ka mokgwa o we banna ba bangwe ba sa lefego ka ôna, ga se molato wa monna, molato o godišeditšé ke mosadi.

Mosadi ga a ile a senyana a le lapeng lagagwe, batswadi batswadi ba mosadi ga go na selô se ba sentšhago, sa gore ba yo

rapêla/.....

9.

rapêla mokgonyana go-we batswadi ba yago ba ntšha ke kgareae geilo ya ima lapeng la mmagwe, batswadi bakgarebe ba swanetše go ntšha kgomo ya go alola magôgô. Mong mosadi a kgônê a yo lefiša setlhôtlôlô.

99 Kganô ya mosadi go monna wa gagwe, kantle le lebaka, monna o tla dula a e lwa nae, Mafellê, monna a ba a botša batswadi ba mosadi gore le se ke la makala ga ke dula kelwa le mosadi wa ka, He bakala gore ke re go mosadi, mosadi ba mosadi bjale o gana goba mosadi. Batwadi ba monna ba tla leka ka maatla go botšiša mosadi gore "Molato keng o gana monna wa gago", ke moka a fo homola. Ba swanetše go molesetša a le bjale.

Ba gopola gore motlhomong o ba kwile, kganthe a ba kwa. Ke moka ba bôna dituba di tsêla pele, tša go se kwane ga monna le mosadi. Batwadi ba monna ba swanetsé go tsekiša batwadi ba mosadi. Ge e le batwadi ba monna, bôna ba fedile maatla ba gopotsé gore mosadi a sa rata, ngwana wa bôna, ka gobane ga go sa mosadi yo we a swanešego go gana monna wa gagwe e le gore ba šetsé ba kôpane.

Batwadi ba mosadi bôna, ge ba kwile taba e we, monna o tla roma mmago mosadi gore, "Sepela o kwa dituba tšewe tša mored; wa gago". Mmagwe o tla ya. Ge a fitlha a dula fase, mmagwe o dumediša bakgonyana, ba bokišana maphelô.

100

Ka morago matswala wa mosadi o tla botša mmago mosadi gore, "Le bitša ke nna ka baka la moredi wa gago. Ngwana wa lena o fapana le monna wa gagwe, bjale ke likile go mmitšiša gore molato keng, a bolele selô, o fo nomola, motlhomong lena o tla le fetola."

Matswala wa mosadi le mmago mosadi ba tla bitša mosadi; ke moka a dula naê ka sephiring. Ba mmokiša tšutši lewe, o botšiša ke mmagwe. Matswala wa gagwe a tla fo theletša. Ge a ile a homolêla mmagwe, gôna go thathafile. Mmagwe o tla mo fetola ka gore go lokile, nna ke di kwile, ke sa yo botša papagê.

Mmagwe ke moka wa gona o botša papagê. mosadi a ka se ke

a ya /.....

o tla goma a ra yêna mmagê gore a boêle ka letsotši lewe, mosadi a boele a letee, o swanetše go bitsa dikgadi gammôgô le ba ga makgolo ba mosadi gore ba yo kwa gore molato keng, ge mosadi a sa kwane le monna.

101 Bawe o swanetše go ba fetsla, ge a ka ya a ba homolêla, gôna ngwana ga segafêla, o loilwe. Ka letsatši lewe o swanetše go bolediša ke makgolo wa gagê. Bantši bja batho ba fiyo homola, o tla bu fora a re, "Nna ba makatša monna ke a mo rata, ke makatša ke yêna ge a re, a ke mo rate". Ba mmotša gore, "Ge o bolê la tišitši, re se ke ra kwa pelaêlo, ke moka re a tloga. Ra kwa pelaêlo a tse bê gore go tla tla papago".

Ke moka ba laêla ba tloga ba fitlha gae, ba botša papagê mantšu a. Ba tla fo dula ba theile di tsebe. Ge a ile a alla monna wa gagwe ke moka go fedile. Ge a sa ka a mo alla, ga le dikele la ka moswana ba tla bôna pampanyane a e-tšwa a a kitima gore more.di wa lena boletše maaka, ga ba kwane le monna.

Ke moka go fedile go basadi. Bapapage o swanetše go bits'a monna yo mongwe a yê naê, ga mmôgô le mmago ngwana.

102 Bjale kr taba, ge a fitlha, ke moka ba kgohakana ka lapeng la matswala wa gagwe, ba bitsa monna le mosadi. Papago monna le banna ba motse ba swanetše gore ba bê gôna.

Ba thômê go botšiša gore molato keng, bathôma ka monna ka gobane ke yêna mmelaêdi. A ba tlhalošetša ka mokgwa owe mosadi a ganago ge a re go yêna o swanetše go ba mosadi, a gana. Ka letsatši lewe mosadi le ge a ka bolêla maaka, banna ba ka se ke ba mo kwa.

Papaye mosadi o tla mo tia ka mokgwa owe a ka kgôna, a tii o trêla go bolaya, mowe ba bogadi ba bago ba kwa botlhoko. Empa ba ka se ke ba fetola selô, ba tla no homola, ba theletsits'e phetolô ya moteiwa ye a re, "Ke di kwile, nka se sa gana, ke monna wa ka," ou kgôna ba re a e tswe marapô.

Ka morago ga mo a re o di kwile, ke gôna ba mo lesetšago, ba mmotšiša gore, "Molato keng?" Ka lewe le Cuka o tla ba botša gore, "E fiyo ba pelo ya ka, ge e mmôna e a mo tšhaba".

10.

103 Monna o swanetše go mo sepelêla le banna gore ba mo fê ditlhare, pelo ya gagê ya se ke ya motšaba.

Taba ya mohuta o ya gore mosadi wa lapa a fo ganà monna ke taba e e dulago e dirêgo. Empa kantši ba ba tia ba boêla go banna ba bôna ba kwana nabô.

Bjale ka mosadi yo ngwana Lokweng a tsere ke monna wa ga Moeng. Ke mosadi wa pele, monna yo we wa gagê a tšea mosadi wa bobedi, mosadi a se ke a ba le taba. Ka morago papago monna wa gagwe a hwa, a šia basadi ka gobane o be a na le basadi.

Motlhôlôgadi o na le maborošo, monna a šegêla mosadi yo mongwe wa go šia papagê. Motlhôlôgadi gape o a pea, go fetiša basadi ba gago, mapoto a pya kangwakong wa motlhôlôgadi, monna a napa a panolla ka lapeng la motlhôlôgadi, ka malapeng a basadi ba gagwe a sepela ka matshêthê rêkwane.

104 Mosadi wa pele a thôma nokgwa, ge monna a ile ka ngwakong wa gagwe a gana ge a re "E-ba mosadi". Monna a makala, empa a gopola gore ke lehufu, e re ke tla mmôna ka mabanyana a a tlogo. Ka mabanyana a a tlogo, monna a boêla a rôbala kangwakong wa mosadi; a re "E-ba mosadi", gana.

Monna a ka a fêla pelo, o ile a rôbala ka ngwakong wa mosadi mašego a matlhano, empa ge monna a e-ra mosadi gore, "Eba mosadi," a gana. A se ke a mmotša selo a fo homola a boêla a rôbala ka ngwakong wa mosadi wa bobedi; yo a a šala le ngwako wa gagwe.

Mosadi o dirêla monna wa gagwe mekgwa o na le banna ba bangwê. Ka tsatši le lengwe go ile gwa ba le mabjalwa motseng wa ga Moeng, ba nwa mabjalwa go se na le taba. Letšatši la ba šia, ba ya malaong, monna a ya a kôbala ka ngwakong wa motlhô lôgadil.

105 Mosadi yo a wa go ganêla monna malaô, kgathe o kgethile banna ba ba bedi; o tsebe mosadi wa go kgêtha banna ba babedi; monna yo a hwetšanago nnete, ke yo a tsê ago pele ka ngwakong, wa ka morago mosadi a mmulele ngwako. Monna yo mongwe a ya pele, yo mongwê le yêna a fitlha, mosadi a gana go mmulêla, mengwako ya kgale e be e se na tša go kgiêla, ge ba rôbala ba tshikga

ngwako/.....

††.

ngwako ka mafso.

Monna yo we wa ga Moeng e be a sa sepele le mangwako a gagwe bošego a robala o rabetše, bjale banna bawe e lego bautswi motseng wa gagwe ba diša ka mowe a rôbalago, ke moka ba kgôna ba e ya basading ba gagwe. Monna ga sepela bošego le dintlô tša gagwe, a sepelele gore o nyaka gore a gatihantšhe basadi bagagwe ka go ba rôbala, a owa, o sepela fêla go nyaka go bôna tša bošego.

Monna yola wa ka morago a bula lebati ka kgang a tsêna ka gare ga ngwako, a hwetšana monna yo mongwê. Ke moka ba thôma go lwa ka ngwakong go fitlhêla ba tšwišetsana kgakala, ba ba ba rôba le mafate a mosadi : Ya ba monna wa di kwa.

106

Monna a apara dilobô tsû gagwe, aya a hwetšana gore banna ba tlemane, ke moka a tšhaba mokgoši; banna ba mose ba tsoga. Ge banna ba o kwa mokgoši ke moka ba lesetsana ba tšhaba. Mosadi o ka ngwakong wa gagwe o robetše.

Be ba motse ba fitlhile, a ba šupa gore banna e be ba e-lwa mo, ba robile lemafate, ge e le mong wa lapa a re re tsebe gore o gokae. A bula ngwako a hwetšane gore mosadi o robetse, a motsoša a re go yêna, "Batho ba ba lwêlang?" A re, "Ba kae?" A re, "Ba tšhabile." Mosadi a re, "A ke tsebe."

A mo tlogêla a boela maloang. Ka moswana ge ba boya ba hwetšana gore kantle ke dinyane, kgathe ka gare ga ngwako ba robile lebati ba pyatlile le ditswana. A bitša ba motse ba tla ba bôna, monna a ba šupa le ka ngwakong.

107 Monna a re go mosadi; "A batho ba ba go ba ba e lwa mo ke bo-mang?" A re, "Nna le go dikwa a ka di kwa. E be ke tagilwe" "Ke motagô mang owe motho a ka se keng a kwa le ge batho ba pyce tla-nya le dibjana," Mosadi a re, "A ke ba tsebe."

Monna a bitša ba gabo, ba kgobakana mowe lapeng la mosadi yowe, monna a thôma go ba tlhalošetša ka mokgwa owe a ilego a bôna ka ôna. E rile ga banna ba botšiša mosadi, a fo êma ka lentšú la gore a ba tsebe, a goma a re, monna o reng a botšiša nna, yêna ge batho bawe ba senyana ka mokgwa o ka mo ngwakong wa gagwe o be aile kae?"

Monna/.....

12.

Monna a fetola a re, "Ke na le mosadi yo mongwe, wa go sísa papa, ke beke robetsé ka góna." Mosadi a re, "Le nna ke monna yo a goba a ntšhegetše, bjale o hwetsáne motlabo wa ka ka ngwakong ba lwele."

Monna a re "Le a kwa barwa ba Moeng, mosadi yo a re, kwane ge ke tla ka ngwa kong wa gagwe, ka re go yêna o swanetše goba mosadi, o a gana, kgantše o for a, ke bôna banna ba we ba pyatililego 108ditswana tša ka." Ba botšiša mosadi, a re, "Go thôma neng, a ge mosadi a sa kwane le monna a ke re a swanetše go totša ba bangwe. Taba kgolo monna ga sa nthata, bjale nna nka se ke ka fo dula ke lotee."

E rile banna ba sa homotše, mosadi a re, "Le a nkwa, banna ba ga moenga, go tloga lehono, monna o swanetše go tlogêla mošegêla a lelele rena basadi ba gagwe." Monna a re, "Taba ewe e ka se ke ya dirêga, le yêna a tšile ka dikgomo, nka se ke ka lesetša kgomo tša papa dithoba; le yêna ke mosadi wa ka."

Baile ba a tlhola ditaba tša puding, ba keng sa go sôla mosadi, ba rweša mosadi mathotse. Ba re go monna, "A fa wa bala matsátší a mo o sepela mo mengwakong ya gago?" Monna a re, "A ka le bitšetša taba wew." Ba re, "gape a ka kwa gore mosadi o belašla ka malaô."

Lehono rena re ka se ke ra kgóna go tlêma mosadi gore a re botše banna bawe ba goba ba e-wa fa, bjale ka ge o om kwa gore o re a ba tsebe, o bé a tagilwe.

109 O swanetše go bala matsátší, ngwako o mongwê le o mongwê o tsebê gore ke rôbala matsátší a go gona ga gore. "Monna a re, "A ra tseba gore ke lena bawe la goba le lwa fa, lehonon le mpalago matsátší gore le tsebê gore ga e ka kowa o fetša matsátší a gore, o tlê o tsênê ka go gongwe, wtlogeleng banna ba ga Moeng." Banna ka moka ba thakgo, ke moka ba tloga.

Monna a ya ka ngwakong wa mosadi, yêna a ya a mo kona malaô. Baha a bitša batswadi ba gagwe, ba fitlha, monna a re "Ke fapana le ngwana wa lena, ke re go yêna : e-ba mosadi, bjale wa gana". Batswadi ba nyaka go tseba molato go moredi wa bôna,

13.

yêna a re, "Monna yo ke wa ka ga ka gobagana le mosadi yo mongwê, bjale wa makatša tše a di bolêlago.

Monna a ya ka ngwakong wa mosadi, yêna a ya a konaa malaô. Bana a bitša batswadi ba gagwe, ba fitlha, monna a re, "Ke fapana le ngwana wa lena, ke go yêna : e-ba mosadi, bjale wa gana". Batswadi ba nyaka go tseba molato go moredi wa bôna, yêna a re, "Monna yo ke wa ka ga ka gobagana le mosadi yo mongwê, bjale wa makatša tše a di bolêlago.

Koša e biniwa bošego, mosegare re šoma medirô ya matsôgô, e se seng ya dinoka. Gana bjale le sa dutši mo, ereng he alê legôgô, ke tla bula lebai, le bônê ge nke ke tla gana" Papawe a re, "O a kwa, ngwanaka, ke kgale o dula le monna yo, ke tsatši lefe lewe a kilego a go phara ka maaka a rego go wêna wa mogana. Taba ewe ketherešô, lehono wêna wa nthoga, le yo monago ga o tsebe gore re go tsetsé, ge ore botša go se tswalle ngwake.

Monna wa ga Moeg ga na molato, o swanetsé godula le basadi bawe бага Moeng, ke basadi ba gagwe. Taba ya bobedi a wa swanêla go laola monna, ke monna yowe a swanetségo go go laola mabapi le modirô owe o botšago nna papgo. A ke nyake taba ya mohuta owe letšakí ka letee, nka go bolaya.

Ke kwile gore wena o kile wa bitša banna wa tlhatlhêla ka mo ngwakong wa moeng, a bôna a ba na basadi le baredi, baredi ba bôna ba apea magadi a bôna. Ge nka tsoga ka kwa ditšhila tše bjale ke tla tla ke go bolaya thothoo ra gôga ra êpêla." Go tloga ka tsatši lewe mosadi a kwana le monna wa gagwe, ya ba ya makola moyatla. Monna a ya ga makgolo wagagê go tsibiša gore re a kwana bjale, ba re ke lebogile.

Mosadi o ka bôna a gana goba a fapana le monna wa gagwe, go na lephetlhi ka gare. Ba re monna wa bogologolo le yêna o be a sa kwane le mosadi. Ge monna a re go mosadi, e-ba mosadi, "Kemok. a no fêla a re, "Ke bone kgwedi," Ka lebaka le lengwe a re, "Ke a babja." Ka moswana ke moka o bôna mosadi a šoma a se na taba, ge a re o bolabodiša mosadi, ke moka mosadi a kwatêlê a sa mo

4.

fetole, monna a no homola.

Ge go fitlha mosadi yo mongwe a mmolediša empa a sa thabe kudu, ka morago go fitlhê monna a no bolêla empa a sa thabe kudu. Ka morago gwa fitlha monna yo mongwe, mosadi a thaba kudu go fetiša lethabô, monna wa mosadi le yêna a thaba kudu. Manna a re, "Mogatsâka o ke o diri buušwa ka pela nka hwetša na mokete a ntšhile, re kwane go ripa mokhudi ka thabeng." Mosadi a faga buutwa.

112. Monna a ja dijô le monna yola, ba dula ba ba ba tsere magane, bjale mong motse a re go monna yola, "Nna a ke go tšhabe, ke ya ka thabeng go ripa mokgudi", monna a re "Aowa le nna ke kgaolêla ka mo", a tloga pale ga mong wa motse. Mong wa motse le yêna a šala a tloga, ge a utama ke gore go tšhirêla a namêla setlhare sa go lebana le gae.

A dula a lebêlla motseng, ka morago o bôna monna yola a tsò boya a fitlha a tsêna motseng. Monna a lebêlla ga Botse, ka morago a bôna monna o tšwa ka motseng o sepela a tsâma a lebêlla nthago. Ka moragonyana ga sebakanyana o bôna mosadi a peputšé ngwana, a sepela, a bebile mola monna a sobeletšego gôna.

Monna a fologa setlhare a sepela a tsâma a manalla a bebile mola ba sobeletšego. A kwa bakwala go bolabola, kemoka a ya. Ge a fitlha, ba mmôna ba tsaba, monna a ka a ba le taba le monna, a rakiša mosadi. O hwetšane gore mosadi o peputšé

113. ngwana, bjale ka ge motho a peputšé yo mongwe motho a na lebelô.

Monna a kitima a swara mosadi, a hwetšana gore motho yola wa go pepula ngwana a se mosadi, ke monna yola a goja naê dijo, ngwana ka nthago a hwetšana gore ke wa gagwe. Mong mosadi o be a swere selêpô, "A re sepele re gê gae, le ngwana yo wa gago "Monna o tšhaba selêpê, ba sepela ba fitlha ka gae. Ba motse ba thôma go makala ge monna a e-tšwa a peputšé ngwana, a bile a tsware ditšwarô tša mosadi.

Mosadi o utamile, ka matlhô o a ba bôna, lege ba fitlha ka gae. Bjale o tsware marukgwê a monna, a na ditšwarô bše dingwê tšewe a ka di tšwarago. A bôna gore go kaone gore a mpê a yê, ga go na ghušô ge e le molato e fêla ke molato; ba bôna mosadi a tšwella le marulegwe a monna, a fitlha a dula/.....
Monna/.....

16.

Monna a re go yêna, "Bjale ke yôna taba e o e nyakago e, wa mpotša maaka wa re o bone kgwedi, ka gopola gore motlhomong o duletše 114-ngwana, ka go botšiša gore o duletše ngwana wa se ke wa mphetola, bjale lehono kganthe o be o dira ke yôna taba e". Mosadi a ka a raba selô, ka baka la gore o bôna gore o dirile phôšô.

Monna a re, go mosadi le monna yowe, "Sepelang le tsênê ka ngwaka le tšole ditšwarô tša lena tša monna di boêle monneng, tša mosadi di boêle mosading." Ba ya ba dira bjale; tšwa ka gare ga ngwako, monna a re, "A e be le dia taba ya mohuta o le gopotšeng!" Monna a re, "Morêna wa ka, e be ke re ke bôna ge nke di a ntshwanêla", mosadi le yêna a riale. Monna a re, "A o nyaka go mo tšea mosadi yo?" Monna a re, "Aowa morêna, e be re re re a utswa."

Moutswi a lokologa, ke moka a tloga a ya gae, a fitlha, a bolêla taba e, ka gobane o be a ka se ke a e uta. Ke moka a romêla sebaka go rapêla, sa ya sa fitlha gore, "Ke romile ke morwa mokete, o itše ke tlê ke rapêlê, o go senyetsitše" Monna a laodiša ka mokgwa o a ba hwetšanego ka ôna, le sôna sebaka sa bolêla bjale. Monna a re "Letsatši ka letee, monna yowe/se ke/

115

a tsoga a boeletša taba ya mohuta o, ga ke rate. Ga ke kwane le mosadi wa ka ka baka la gagwe, sepela le mmotše molato ga o gōna fēla ga ke rate letšatši ka le tee."

Gela e be e ke ke batho ba bosweng bjono e ka be a m bolaile, ge a sa bolaya nka be a mo lefišitše go fetiša. Batho ba kgale e be ba sa nyake go senya maina a basadi ba bōna, ka gobane motho a swariwa ba mmotša gore, "Letšatši ka le tee, a ke rate go kwa leine la mosadi wa ka le tsama le bolēlwa ditseleng le mabjalweng".

Kgarebe ge e tshaba monna wa yōna, monna o loša kgarebe ba ratana, e mpa ka morago ga mo mosogana a nyetše, ke moka a ya bogweng, ge a fitlhile ke moka kgarebe ya tshaba monna wa gagwe, gana mowe monna o swanetše go ba le pelašilo, empa bjale ka ge e sa le kgarebe a ka se ke a mmolediša selo, o tla bitša sebaka gore a mmotše.

116

Go tšhaba ga kgarebe ke gore ge e bōna monna gore o tllile g bogweng, ke moka o fo šma, a tloga a dira gore a yo bitša diketšana, ge diketšana di ile, ke moka yēna a sa ya, o napile o robala ka mo gongwe. Ge ngwana a dira ka mokgwa owe, ke moka sebaka sa botša batswadi, bona ba swanetše go mo ōmanya ge e ke a furiwi, o swanetše go ya ka ngwakong wa monna wa gagwe go robala le diketšane.

Ge mosetsana a furiwa ke b a bangwe, a ka re go kwa gore batswadi ba mo omanya ke moka a tloga, a ya go yo mongwe wa gabō kgole, ke moka a fitlhe a dire tše nkego o tllilo ba bōna, ba tla šala ba mo nyakēla ba se ke ba tseba gore o ile kae, go fitlhēla mokgonyana a tloga.

Taba ewe e kile ya hwetšwa kgorong ya Phasuku e athholwa, e le ya monna wa ga Mabakane, a be a tšea mosadi ga Raganya, leine la mothepa e le Mokōpane. Bjale mothepa o, monna a ka a mo loša, ke ga malome wa gagwe, bjale batswadi ba fiyō iša pōō fēla.

117

RM/

Mothepa o ile ge a godile, a bōna gore monna wa gagwe o befile, bjale monna a ya bogweng, mothepa a re go bōna gore ke yēna monna wa gagwe, ke moka a napa a tloga, a ya a robala

ka ngwakong o mongwe, monna a lebella gore ke tla bona mosadi wa ka a se ke a mmōna. A botšiša methape e mengwe gore, "Lena ke a le bōna, e lego mosadi wa ka o kae?" Le bona ba re, "Re a makala ga re sa mmone, kganthe ke yēna a re bitšitšego".

Ba lebella ba bona letšatši le bile le dikšila ke gore letšatši bara matlhō a bōna ge a kgomēla, ba robala, ba bona bo e-sa. Mosogana a bitša sebaka gore, "Ke tllile mo go bōna mosadi wa ka, bjale ke a makala ga ke sa mmone, ke bona basadi ba b a bangwe.

Mosetsana o ile go tsoga e sa le bošego mowe a go ba a robetše ntšhe, ke moka a napa a swara tsela ya go ya Matloumeng ga ngwanabo. Mosogana a šala a ngala a tloga. Ka morago yola mogolo wa gagwe wa Matloumeng, o ile a makatša ke ge ngwanabo a tšea lešō le le kaa a le noši, a mo tliša.

118

Mogolo wa gagwe o gopola gore ba dio mo tia, le yēna a mmotše selo o filo homola. Ba fitlha gae, batswadi ba thoma go makala, empa ba se ke ba bolšila selo ba fo homola, ba botšiša moredi yo mogolo maphelo. Ka morago a re, "Ke tlišitše yo moratho wa ka, o ntshošitše ge a fitlha kowa a fo ba tee, bjale ka gopola gore le se be le mo teile".

Batswadi ba re, "Le rena re makatše, a re tsebe gore ngwana o gokae, yena ka nosi a go botša selo?" Mogolo a re, "Aowa, a mpotša selō". Batswadi ba thoma go mmotša gore, "Ngwana yo ke phōšfōlō, o táhabile mo, go be go tllile monna wa gagwe, bjale o tshabile yēna".

Monna a re go fitlha gae, a romšila sebaka gore a yo botša ba ga makgolo wa ka le ba botše gore bjale ka ge ngwana wa bona a sa mo rate, o nyaka dikgomo tša gagwe, monna a nkgang, o nkgale sa gagē. Sebaka sa ya sa fitlhetša mantšú awe.

119

Mogolo wa mosetsana a sa le gona, bjale ba re go yēna "O a di bona tšela ra go ba re go botša, bjale mmatšiše motlhomong o tla go botša." Ke moka a mmotšise gore molato keng, a re, "Nna a ke mo nyake, monna yowe o befile," mogolo a re go yēna, "A o kile wa bona motho wa go befa?" a re "Ee, yonowe o befile".

Mogolo a re, "E sa le ke ba gona nna nkešu ke ke ke bona motho wa go befa, motho a befa, motho o befa a hwile ka gobane motho yo mongwe le yo mongwe ka lebaka lewe a mo rate. Le gona go pelo ya gago e bolela gore motho o a befa, a motho yowe o tla sepela o mo pputše? A ke re o sepela ka a gago maoto le yēna o sepela ka a gagwe?"

Mosetsana a se ke a fetola mogolwane, mogolwane a nyaka gore a mo fetile, a re "Ke re a e mo rate, ke lebaka la mo Makgowa ba thibetse gore motho a swanelwa go gapeletšwa". Batswadi ba re go sebaka, "Rena a re tsebe monna yo mongwe wa gagwe, re tseba yēna fēla.

120 Mokgonyana a tlala ke pelo a iša ditaba ka kgorong ya Phasuku, monna o kitimetše go ya kgorong, batswadi ba sa bolela le moredi wa bona. Ba ile ba bitsiwa ba fitlha kgorong ke moka ditaba tša tšena mothepa a bolela gore a mo nyake, ba re go yēna, "Bjale o tšea ke mang?" A motho wa go mo tšea a tlhōka.

Papagwe a re, "Morena lekgotla le a kwa, ke šma fa go se na tba e ke swanetšego go e bolela. Motlogolo o dirile phoso go kitimela go tla ka kgorong. Mosadi yo ke wa gagwe, yēna le ge a re a mo nyake, a re monna wa mo nyakago ba ye ba nyalane ba le ba babedi, e a seng ka lapeng la ka. Ga go na ka mokgwa o mongwe, o swanetše go apeela motlogolo".

Banna ba kgoro ba re, "Mokgalabje o a kwala, ngwana o swanetše go kwa sewe batswadi ba gago ba go botsago šona, gona le ge o ka re o nyaka go dira ka boethatelo, mokgalabje a se ke a tla lapeng la gago, goba wa se ke wa ba le bana o tla di botša mang?

121 Monna ge a tšea mosadi a mo tšeele bobotše fēla, o mo tseela gore a tle a be le bana gore mong wa dikgomo le yēna a thabe". Mosetsana a kwa dipolelo tša banna a dumela gore, "Aowa go lekile. Ke tla ya ke apaa". Mokgonyana a tswalla kgōrō, ke moka ba tloga. Ka moswana ga a e-ya bogweng, a hwetsana gore mosadi o lokologile. Ke moka a tšea mosadi wa gagwe.

Monna yowe a go ba a fora gore o nyaka go tšea mosetsana a napa a utama. A ka atsebiwa, go tšea mothepa o mo tlhadiša monna wa gagwe o swanetše go kwana le batswadi, ge o sa kwana le bona o swanetše go napa wa utama ge o bona gore batswadi a ba kwane le dipolelo tša moredi wa bona, ka gobane wa utologa ba tla go lefiša ba ba ba iša moredi bogadi bja gagwe.

122 Go ota ga ngwana, ngwana a otiši ke papage, o otiša ke madi a banna ba bangwe ka baka la mesepele ya mmage. Go gola ga ngwana ga go tshwenye, ge mmago ngwana a se swara ga botse le gōna o tla hwetsana ngwana a na le mmele o mmotse le maduma a ka se ke a mo tihoya.

O ka bona basadi ba go befa bawe o rego ge o ba bona wa makala ga ba peputše ngwana, wa gopola gore ngwana ba mo hwetsane ka mokgwa mang, go a monna yowe a go ba a robotše le mosadi a na mathō. Lebella ngwana wa mosadi wa mohuta owe, o tla hwetsana e le gore ngwana o na le mmele o mmotse.

Bana ba go belega pele ga gagwe o tllilo ba feta, a ba a kgona go kitima pele ga bona go e le ngwana wa mosadi wa go kitima kudu a belega nae, ge ba bolela gore ngwana yo ke mogwera wa yo, motho a ka ganetša, a bona yola, mpana e e le e kgolo, marago a swebegane.

Monna yo Molemo Raganya o ile a ba le mosadi, bjale mosadi wa gagwe a fetoga, monna a bona gore bjale mosadi o na le mpa a tloga a ya Makgoweng. A ya a dula Makgoweng dilemo tše pedi, ka selemo sa boraro a boya gas.

123 Taba ya go makatša a hwetsana ngwana wa gagwe a manne, a sešu a kgone go sepela, modiro wa g ngwana e no ba go abula. Marago a ngwana a swebegane, mpana ya ngwana e ke ke senana, monna a re, "A molato wa ngwana keng? Mosadi a re, "Ngwana o ile a tshwenya ke maduma kudu".

A hwetsana bana bawe ba bolelago gore ba belegile nae, ba šetše ba kitima, monna a tšoma go makala a re, "Nna ngwana wa ka o manne kudu le go sepela a kgone, go bontshagala gore ba mo loile ba mo dirile seretele". Ba mmotša gore, "O a bona ngwana a mana ke gore mmago ngwana a kgone go se tswara, o kitima

le banna, bjale madi a banna a tshubile ngwana".

Monna a kgolwa kudu ka dipolelo tšewe, a re go a botšše gae a re go mosadi, "Kantle le ntwā ke nyaka gore o mpošše gabotšše gore molato wa ngwana keng a le ka mokgwa o". Mosadi a re, "A ke tšebe, le nna ke a makala".

124

Monna a thoma go tša mosadi, mosadi a re, "Ema ke go botšše, ke baka la banna ba ke matlala". Ge monna a re, "Ke nyaka gore ko thoma Matlala". Ke moka mosadi o re, "Yo mongwe ke Rakgobadi", ka morago ga Rakgobadi a thoma go bala banna ba bantšši, bjale monna a gakanega, a bona gore e fela mosadi ke mpja, o tša thoma mang gwa šala mang. Mosadi wa go se swane, ngwana wa gagwe o tšea lebaka le leletšelele go sepela.

Mosadi wa motšwetšši a swanela gore a tšefele ke go robalana le banna, lebaka la gagwe la go rialo le tša fitlha ngwana wa gagwe go a tšwile tšweleng. Mowe ga go na molato ngwaneng, kgane ke go tšhōkōmšela monna wa gagwe gore a se ke a mo swera.

125

Le yēna papago ngwana go a kitima kudu le basadi ba bangwe o a dira gore, mosadi go a ka re a sa lela ngwana, madi a basadi balē a tšhuba ngwana. Monna o swanetšše go ledišana ngwana le mmago ngwana. O tša bona ngwana wa bonaka a na le bophelo bjo bobotšše, ka gobane maduma a ngwana a baka ke madi a batšwadi ba gagwe. Ngwana wa maduma a boroge ka pela.

Maduma fšla a bolwetšši a swane ngwana, dingaka gore di mo alafe ke moka ngwana a fšlš, o tša bona mmele wa ngwana o phakišša o boya, ka gobane letšwālš la mmagwe le lokile.

Mosogana wa go beka ngwetšši, o swanetšše go šoma mošomb wa gagwe go fitlhela go mosadi wa gagwe a ima. Ge mosadi wa gagwe a sešu a ime, mosogana a swanela go m tlogšla, o swanetšše go leka ka mantla gore a mo alafišše. Ka morago ga ngwaga goba mengwaga e mmedi gona monna a ka nna a kgopela sebaka sa go ya Makgoweng ka gobane o feletšše ke tšhepš ya gore mosadi o tša ima, monna o tšhagaletšwe.

Monna wa go beka ngwetšši a dumšlšla go mo tlogšla a ya ntweng, ka gobane mosadi e sa le yo moswa.

126

RM/

Monna wa basadi yena le go a ka beka ngwetšši ga go na tšaba ge ntwā e tšogile monna o swanetšše go tšwa a ye ntweng. Ke

monna a na taba, madi a gagwe lefaseng le ge a ka ya a hwa a šetše. Mosogana, yowe wa go beka ngwetši a swanla go ya go tsoma, ka gobane phššfšlš e ka ya ya umolaya a bakela ngwana wa batho bomadimabe e sa le yo monyana.

Mosadi ge e sa le yo moswa ke gore gela lehu e be le tsibja gore le tswa lekae, o be a se swanela gore a hwele ke monna, ka gobane e šu a tsebe tša basadi, monna le yēna e šu a tsebe tša bonna, bjale lehu a letsibji gore le tswa kae, le gona ga le bonwe gela e be e le gore le a bonwa batho e be ba ka leka kgore tšhaba.

127

Monna wa basadi, monna wa motse, a swanela gore bošego ka bo tee, a enetše basadi ba gagwe ka go ba robala, ka gobane a ka se ke a tseba mowe a gobotšego ntšhe. Go sepela gona a ka nna a sepela le motse wa gagwe ka mokgwa o a ka kgonago, fšla ge a sepetše le motse wa gagwe o swanetše go boela a robala ka kowa ga mosadi yola a goba a robotše go yēna.

Mong wa motse bošego a robale, o lala a sepela le motse wa gagwe, bjale e tlilore matla go sa yaba gona a robalago. Mong wa motse ge a ka re a robotše a se ke a kwa tša ntle, monna wa mohuta owe ba re, ke monna seka mosadi, ke gore tša bošego a ka se ke a di kwa o tla ba a phala ke mosadi, a kwa mosadi wa gagwe a motša tšewe a di kwilego bošego.

Monna a diri ka kgole o etile ke basadi pele, e se gore a gome a bošele dingakeng tšo mo lokiša gape gona o tla kwa a kgona go kwa tša bošego. Mosadi a še wa go fenya motho, kudu mosadi ge nke o fenya monna ka maatla, monna x yowe a di bona o tlhakile, go bjale ka ge a ka go eta pele motseng.

128

Gona le monna yo mongwe wa ga Sekgobela, o fenya ke mosadi ka maatla a mo ba elwa, mosadi o kata monna, bjale monna o a ba a rapela a le ka fase. Go na le basadi ba bangwe barego le ge ba fenya monna ba se ke ba rata gore ba supe batho gore ke fenya monna, monna a rego ge a ekwa bjale a lekiša go tia mosadi ke moka mosadi a tšhaba.

Basadi ba bangwe a ba bjale, le ge monna a se na taba ke moka o a kgarametšwa. Ge a ka leka a re o dira swele ke moka

o a teiwa, gana kowa gare ga batho. Taba e wa hwetsane e le gore ga se taba e botse.

Monna yo wa ga Sekgobela, mosadi wa gagwe go bontshagala gore o mo fenywa ka maatla a tsa bošego le gore o mo etile pele motseng. Go bolelwa ka mokgwa owe ka gobane mokgalabje yowe o maatla gagolo, lesogana a le thome, o dula a swabiša masogana ba bona basadi ba re ba tia, ke moka a dio kakola a latlhe kowa ena a šale a eme. Lesogana ge le tsoga mowe le nthago a lebele.

129

Motlholo ke mo mosading wa gagwe, le ge batho ba bolela gore ga gona monna wa go fenywa mosadi, ee go bjale empa mosadi a ka se ke a dira ka boethatšilo, gware monna a laolwa ke mosadi. Mosadi wa gagwe o na le bana, bjale batho ka moka ba lema molapong, mabele go leta batlhankana le basetsana, ba bagolo ba leta dikolobe bošego, mosegare ba tlhwa ba e-nwa mabjalwa le basadi ba bona.

Mosadi wa mokgalabje yowe o dira gore monna a yo leta ditshwene, baredie le batlhankana ba sale gae, le matšatši gona le mabjalwa ka ntle le gore yena mosadi a lokologe gore lehono a re tšame re kgopela bjalwa magatsaka, a kgone gore a ka re lehono go na le mabjalwa ke nyaka go kgopela mabjalwa.

Le ge bjalwa bo le motseng wa gagwe gona o a ya a roma bana ba gagwe gore ba yo leta ditshwene papa bona a sale a e-nwa bjalwa, o dira bjale fela ka baka la go tshaba go segiwa ke batho. Legata la bjalwa le laola ke monna, bjale mowe motseng owe le laola ke yena mosadi ka noši. Monna wa gagwe ga laole selō, e ke ke mokgopedi.

130

Monna wa mohuta owe ke gore ge a robotse bošego a tsoge, ke mosadi yowe a tsogago a bona tša motse, bošego ka moka go sepela yena mosadi, ke mokgwa owe monna a busiwago bjale ka segatlela. Ka tšatši le lengwe go kwagala gore mosadi o ile a lamolela monna wa gagwe dira di tšwile tšo mmolaya.

Monna yowe wa ga Sekgobela, mphatho wa gagwe ke Matuba, bjale dira tšewe tša goba di tšwile dia go mmolaya ke dira tša bošego, mosadi a thiba maforong a re go tšona a le tsene ba kgopela mosadi, mosadi a gana, ke moka dira ke moka tša goma.

131

Pele ga gore mosadi a botše monna wa gagwe, gwa fitlha mokgalabje yo mongwe wa ga Mabakane, mokgalabje yo a kgathale go a bolabola. Ke yo mongwe wa dira a fitlha a re go Sekgobela o tsware mosadi wa gago ka atla tse pedi, mosadi wa gago o bogale, o ile a re phuma re e-tla go go bolaya. Monna a ka a fla tlhoko taba ewe, ka morago o kwa mosadi ya gagwe a mmotša. Ke lebaka lewe monna a ~~kalego-tša-diraga~~ tšhabago mosadi wa gago.

Monna bjale ka go go ngodilwe gore ge a na le basadi a swanela go kitima le motse wa basadi ba gagwe bosego ka baka la maseo a re ka bosego ka bo tee a robale nabo ka moka, bona basadi ba ka se ke ba gana ba tla dumela, empa monna mafelo go a yo gobala a ka se ke a tseba mowe a gobetšego gona.

Basadi ba go belega bana le maletši a a sa felego, ka baka la ditifa tša bōna, madi a basadi ba bagwe a bogale kudu, awe a ba go a dira monna gore a gōtlhōle sehuba se segolo. Sehuba sena se kotse gagolo, wa bona motho a šetše a gōtlhōla sona, ke moka o tseba gabotse gore ke lehu la gagwe.

132

Bolwetši bjowe a bona ngaka empa go na le dingaka tše dingwe tšewe dirego di tseba ditlhare tša bjona, le bona ba kgona go alafa motho bo sa tšwa go mo tsena. Kudu gape le go tseba motho yowe a gore go rōbala naš, a tsena ke bolwetši bjo. Ba tla nyaka ditifa tša mosadi tšewe di kilego tša diraga.

Ka go riale mowe ke gore ngaka e kgone go nyakela setlhare sa go lebantsha tifa ewe e gobatšitšego monna. Ditlhare tša go alafa ke tsona dilo tša basadi, mosadi a ba le tifa ke moka bakgekolo ba boloka disala nthagō tša mosadi yowe.

Ditifa tšewe ba bolokago disala nthagō ke tsena:-
Mafatlha, go phuma, go ntsha mpa, bjale ge motho a ile a gobala ka tifa e ngwe ya tsona, a ba o tseba gabotse mosadi yo a gobetšego go yšna, a ba o tseba le gore mosadi o kile a-le ba le tifa ya mohuta mang, ngaka ya kgona go alafa.

RM/

Ge monna a sa tsebe mosadi yowe a mo gobatsitšego le gona a sa tsebe le gore ke tifa ya mohuta mang, ngaka e šita go ntšha

bolwetší. Ke mokgwa owe ba kgale e be ba bolela gore monna o swanetše go kgetha motlabo ka o tee, go eleletša malwetší a mohuta o, ka go rialo o tla tseba le lehu la gago.

133 Tlhaka yona ga go na ngaka e e ka likišago, tlhaka bjale ka ge e tlhalositšwe gore a hwetswana mosadi yowe a ilego a hwēla ke monna, monna wa gagwe a gotlhola bjale yo mongwe wa leloko a kitimela go tsena malao ga mosadi pele ga gre monna wa leloko le šele a ntšhe thakga. Ke lehu ga go na ngaka e e ka ašfago, monna o dirile ka kgole o dirile a di tseba gore go a ila. Mowe re hwetsana seema se, ngwana o wetše moloreng wa mohwelere a re magala ga gona.

Mosadi yo Motšatší monna wa gagwe o ile a hwa ka bolwetší bja sehuba, ka gobane mosadi wa gagwe o ile a wela madibeng ke gore a belega mafatlha, bjale monna a re tšela ke tša kgale, a fo tsena mosadi kantle le kalafō. A tsena ke bolwetší bjowe a ko tšea kaya kaya sa go mo thusa sa tlhoka a lopa ka tlhōgō.

134 Monna o šele wa ga seerane a tsena ngwakong wa mosadi, a dula le mosadi a dira ngwana le mosadi, mosadi a se ke a boya le tifa. Ba leloko la bo mosadi a ba ka ba kganyoga mosadi, monna a napa a dula naš. A goma a mo imiša, a dira tifa ela monna wa gagwe a go hwa ka yōna.

Mosadi a lemoga gore monna wa ka o ile a hwa ka tifa ya mohutax o, a re, go monna o se ke wa tla kgaufai ga ka, ke a babja, ka baka la gore ke wetše madibeng. Monna a se ke a kwa mosadi, a re ge kile ka hwa molato ga o gona, a ba ba hwile go bona e be e se batho, mosadi a re go yēna ka kwa o sinye lehu, ka gobane nna ke a go botša.

134
conf.

Monna u robala le mosadi, monna o be a sa dule gae, o be a bereka Maburung, kgole le gae, bjale tsatsi le we a dirago taba e ewe, e be e le tsatsi la Sontaga, a tloga ka lona letsatsi lewe a boela maburung le monkana wa gagwe. Ba fitlha ba robala.

Ka moswana, ba ya mosomong, monna a kwa a tllhabile ke madi, a fo bereka a babja, bjale a botsa monkana wa gagwe gore o seke wa bona ge ke soma ke a babja.

135

Letsatsi la dikela, ke moka ba boela kompong, monna a golela ke bolwetsi, bjale a botsa monkana wa gagwe gore, ke polaile ka nosi. Ke gobetse motlabong waka fela ngwana wa mosadi yowe nka seke ka re ke moloi a wa o boletse bjale gware nna ka gana. Monkana wa gagwe bjare gosa ke moka a ya mosomong.

Molwetsi o ile a pallwa goya mosomong a tlhwa kompong. Ge monna a boya mosomong a hwetsana gore bolwetsi bo gotse ka maatla ka moswana a moetetsa a motlisa gae. Ke moka yaba o tllisitse lehu gae. Bana ba goseke, bana ke era banna ba go sekwe ba hwa matsatsi a bona a sesu a batamela meno a bona e sale a maswa.

Basadi ba baloi, mosadi wa moloi, ge a bona gore a ema ga botse, ge monna a bolela nae, o fo dumela a seke a botsa monna gore a ka ema ga botse. Monna a tseba gore ke gobatsitse ke mokete, a seke a uta, are gokwa gore ke a babja a ba botsa gore ke gobetse ga mokete.

136

Bjale ge ba roma mokgekolo gore a yo motsa gore yola monkana wa gago o a babja, bjale ketlilo mokgopella setlhare. Mosetsana ke moka wa gana ore nna a ke motsebe goba ke mosadi o a gana. Basadi ba mohuta o we ke baloi, barata gobolaya batho ka bopele bja bona. Monna yo wa go babja a ka seke a phela ka gobane mosadi o ganne le setlhare sa go moalafa.

Ge monna a gobatsitse ke basadi, ba roma motho wa goya go kgopela setlhare, a ba roma mosadi yo monyana, ba roma mokgekolo yo mogolo, ka gobane ke bona ba we ba nago le molao le gona ba kgona go uta diphiri, ka gobane taba e ya go kgopela setlhare ke taba ya sephiri kudu.

Le ge mosadi a ile a fa mokgekolo setlhare, a se taba e e ka bolelwago aowa ke sephiri. Le ge monna wa mosadi yo we a le

gona, a ka seke a tseba selo. Monna wa go kutliwa, moroto wa gagwe wa thibana, a seke a rota. Le bjona bopele bja gagwe bare bo a hunyela. Ge monna a hwile ba hwetsana gole bjale ba tseba gore ke basadi.

137 Lehu la banna le tswa basading, ge batho ba bolla, motlhang bu logago bjale ke banna, mosadi ba ka robala nae, bjale banna ba batlhabela molao o, bare gobolla gona le bolotse tsela ya lehu ke e we malobise. Tsela ya lehu bara bona basadi.

Mphatho wa gonyaka basadi, o a fela, ke nnete oa fela, bjale ka mphatho wa rena, re bolotse ele rena ba bantsi ka maatla, ge ba bolela bare e su ge ke go bolla koma e ntsi go feta e. Gore re aloge, bagwera ba rena ba wela basading.

Ba hwa ka buntsi, ka gobane le ge a o kwa gore ke gobetse e be ba sa bole gore bolwetsi bjaka ke gore ke dirile ke gore. Ke a ratwa e a ja, go setse marasana a we a goba a sa ratiwi buntsi bja bona bahwile.

138 Botlabo, monna o swanetse go botsa mosadi wa gagwe motlabo wa gagwe. Kudu motlabo wa monna o apisa ke mosadi wa gagwe le gona monna a ka seke a roma mosadi wa gagwe a ya a moapisetsa mosadi yo ba sakwanego, ge monna a moroma ga mosadi wa mohuta o we, mosadi wa gagwe o tla mofetola are nna gobjang ge ko go apisetsa mokete, monna ge a sa morate o botsa mosadi wa gagwe gore a ke morate.

Mosadi o tla fo ya go apisa yo no we a ratago ke monna wa gagwe empa ka pelong ya gagwe yena mong a sa rate. Taba kgolo monna o swanetse go dumela mowe go ratago mosadi wa gagwe gona o tla utana le mosadi yo we matsatsinyana batho ba sesu ba ditsebe, ka gobane oratile ke mosadi wagago.

Motlabo wa gorate ke monna, mosadi yena a sa morate, mosadi o foya go moapisa ka baka la gore o a fenyiwa. Mosadi yo we ge a kaya a dumela ga gona taba, mosadi ge a mona o swanetse go moalla diatla.

139 Mosadi yo we a ka seke a utiwa go ya kae, ka morago ga matsatsinyana a se makae, batho ba tla motseba ka moka ga bona ka sona sebakanyana sewe monna le mosadi ba fapanago. Mosadi

o fo lebela monna wa gagwe, monna a ko tsea ke a kgotlella le gorapela mosadi wa gagwe mosadi a fo tswela pele ka mokgwa o a ka kgonago.

Mosadi o nyaka gore monna a motie, ke moka a tihagise motlabo wa monna wa gagwe, ba motse ka moka ba mokwe ga mogo le bawe ba agilego kgaufsi le bona. Monna o tlabana a tlala ke pelo aisi mosadi seatla, gore ke tsona mosadi o tla tshaba.

Gotshaba mowe ga mosadi o nyaka go ema mowe a tlarego ge a bolela mang le mang a mokwe. O tla lla are, joo ka hwa ke bolaisa ke mokete, arego a mpolae ba sale ba dutsi ka babedi. Monna o tla tlala ke pelo go fitisa ke moka a late mosadi wa gagwe, a mosware a motie go fitisa, mosadi a na taba.

140 Mosadi o holofetse fela gore batho ba tsebe motho yo we a molaisago le ge a motia bjang le bjang polelo ela ya gagwe a ka seke a elesetsa, o tla fela are moya mpolae, ke a gositintsha, mokete a mpolaisaa, ke moka batho ba yo lamola, gore ke tsona mosadi a ka seke a tloga a ya gagabo o tla fo dula ka pelo a fela a re ke moupile. Ke moka batho ba motsibile.

Basadi re bolela gore ba na le lehufa empa ga ba na le lehufa la go lekana le la monna, monna ona le lehufa kudu go fetisa la mosadi. Mosadi o a kgona go bitsetsa monna wa gagwe motlabo, monna ga gobjale, mosadi motlabo wa gagwe ga goratege gore monna a motsebe, e sita lege a ka mona ka leitlho, mosadi o tla dibolela. Mosadi a botse monna wagagwe motlabo wa gagwe.

141 Mosadi yo mongwe le yo mongwe ona le monkana wa gagwe wa mosadi, monkana yo we wa gagwe ke yena yo we a tsebago diphiri tsa gagwe yola le yena o bjale. Mosadi o botsa motlabo wa gagwe, gore mosadi yola wa mona motlhang o nyaka go mpona ele gare ga batho o romo yena a tle a mpitse. Yola le yena o tla botsa motlabo wa gagwe bjale.

Mosadi ge o e kwa a era monna gore ke nyaka gore o kgethe mokete, o tseba ga botse gore ke monkana wa gagwe. Ge monna wa gagwe a morumile gore sepela o mpitsetsa mokete, pele gagore a motse gore a e, o tla motsa gore mokgotse wa gago wa go nyaka, bjale le wens sepela o mpitsetsa mokete, o kgone o e ya mowe,

ke moka a dira bjale ge yola a lekowa yola le yena ona le wa gagwe ko wa.

Ke mowe mosadi a ratago gona mowe. Ge o ile wa no mogapeletsa wa re a yo go a pisetsa mokete, mosadi a sarate, ke kotse go wena wa monna. Ka gobane ka tsatsi le lengwe o ka motsa gore sepela o pitsetsa mokete ke moka a ya a ya a mitsa, are mokete wa go bitsa oile o nkgwetsane ga gore, a ya.

142 Mosadi a bona gore oile, a tloga a ya ga mogatsa mosadi are, wa tseba ke bone mosadi wa gago kowa a na le monna yo mongwe, ke go botsa nnete ga na bjale sepela o tlaya o bahwetsana.

Ke moka monna o aya o ba swara, bjale ka mosadi wa Madome oile a kgetha ke monna wa ga Mongale bare ke Jatsentse. Matsentse a roma mosadi wa gagwe gore a yo mmitsetsa mosadi wa Madome e be go nwewa mabjalwa, mosadi a ya a mmitsetsa.

Ka morago ga mo mosadi a ile, ke moka mosadi a napa a ya ga Madome, a motsa, Madome a ya a ya a hwetsane ditshwene disa susutse bana. Monna bjale ka ge a cya a tseba, a ya a swere lepara. A ka a ba le taba le mosadi a rakisa dirale a tsama a tia ka lepara, monna are o tshabela lefokeng a kwa monna a mo oteletse, ke moka a goma a tshabela gae.

143 Monna a ba a mosetse nthago a tia o be a sa motii le lenyana o be a tloga a motia, monna a kitima a libile gae a fitlha a tsena ka ngwakong, batho ba bjalwa ga mogo le papago Ntseng ke ke moka monna a mogomela.

Batswadi ba Matsentse ba romela sebaka sa gorapela, bjale Madome are gana molato o lifile ka mmele wa gagwe ditaba tsa fela ditla mowe. Polelo ya mosadi wa Matsentse go monna, are, ke a bona monna o ile a mpona ge ke bitsa mosadi wa gagwe, goba yo mongwe ore bone a kgwathetsa monna. Monna o swanetse go rata mo goratago mosadi dilo kamoka ditla molokela.

Basadi ba bangwe ba nyaka kudu gorobala le bana, ke gore batlhankana, o hwetsana mosadi a kwaetse motlhankana a monametse godimu, taba e we ke empe kudu, ka gobane mosadi sa mohuta o we ke moloi, o nyaka gobolaya ngwana wa motho yo we. Basadi ba mo huta owe ba babitsa gore ke dimpya ga batshabe go bonela ke bana.

144 Ge monna a ka hwetsana mosadi wa gagwe a nametse ke ngwana, monna a na taba le ngwana yo we o swanetse go tia mosadi wa gagwe ka mokgwa o a ka kgonago, ke moka ditaba difella mowe. A se taba e we e ka bago e bolelwa.

Ngwana a ka seke a kgona go apisa mosadi ke mosadi a fiyogo goga ngwana. Gona taba ya mohuta owe e a boifisa, ngwana a a tlhudiswe ke botlhola. Basadi bakgale e be basadiri taba ya mohuta o we. Motlhankana ga lifiswe ka gobane ga gona selo, ngwana o fiyo mamarela mosadi fela.

Masogana, ba na ke banna, bona ba hwetswana ke molato ka baka la gore ke banna, ge baka swariwa, mong mosadi o swanetse go ba direla molato. Molato o we go lefa papago mosogana o diretse batswadi molato. Ba lefela morwa wa bona ka gobane morwa wa bona e sale ngwana, mo we batswadi ba lesetsago go
145 lefella morwa wa bona ke ge ba motseisitse mosadi gona mowe ke monna, ba mofile mosadi bjale o tlogela mosadi wa gagwe a nyaka wa mongwe. Ge mosogana papagwe ge a sesu a motseise molato ke wa papage.

Basadi ba matsatsi a no a bolelono, ga ba na yo monyana yo monyana ba modira monna, bakeng sa gore ba khute ka bagwera ba bona ba thutisa ke basadi, taba e we matsatsing ana, banna ga ba sa bona gore ngwana ke yo monyana, ba tlhagisa taba go batswadi ba motlhankana, ke moka batswadi ba motlhankana be lefa molato.

Ke kopa tswarelo bakeng sa go taboga 654 bjale ke tla thoma go ngwala yona, ka kgona ke tswela pele le basadi ba gorobala le mafotwana (batlhanka).

Mohu, ge motho a hwile kgale, ebe baillela dilo ka moka go swara bana le gorobala le mosadi wa gagwe, kgale e be baillela matsatsi a phethago menwana e medi goba lesome la matsatsi. Ka morago ga matsatsi a we, ke moka motho yo mongwe le yo mongwe ba
146 we bailego ba swarela mohu, ke moka ba tsea dithokolo tsa dipudi le mosunkwane, ba tlhapa diatla tsa bona ka tsona, ke gona baka kgonago ba kakola bana le go batamela basadi ba bona.

Motho ge a hwile, e be ba moilela matsatsi a mabedi a sale ka ngwakong, ka letsatsi la boraro ke gona ba kgonago ba tsea

mohu ba moisa lebitleng, ba kgodile gore motho o hwile. Ka lona lebaka le we la kilelo ya mohu, ga gona motho le ka otee yo we a swanetsego gore a yo soma mosomo wa gagwe.

Ka letsatsi la bone ke moka ngaka e tllilo alafa ba fifallwa, le lona letsatsi le we la kalafo, ga basome, ka moswana ke gona batho ba kayago modirong wa bona.

147 Matsatsing ano a bolefono, motho o hwa ge boesa, ke moka ba moisa lebitleng le ka lona tsatsi le we le gona mohu ba moloka mosegare, kgathe bagologolo e be ba moloka bosego. Le gona ebe ba sare motho o hwile, aowa, e be bare mokate o tsere ke phiri. Lehono lentsu la phiri lehwise le beng ba lona, bjale ka melao ya bona ya goilela motho ge a hwile.

Batswaredi ba mohu, mutsutsing a bo lehono, batswaredi ba mohu, mola ba moisago mabitleng, ba boya ka moka ba kgobakana lapeng la bo mohu, ke moka baja tsa goja, ke moka ba palakana. Ba bangwe ba yo boya ka mabanyana ba tllilo robala kgorong le balamedi ba lehu. Ba bangwe ke moka ba napa ba ile.

Motho ka nosi o kga mosunkwana ke moka o e kalafa ka nosi, go fedile ke gona a e kalafile. Bare tsa bogologolo ke tsa kgale, ke moka motho o rola le mosadi wa gagwe ka lona le baka lewe. Re makala kudu matsatsing ano a bolefono ge batho ba sagole, ke bakeng la gore re tabugile melao ya bagologolo, pebele le yona e a rebotsa empa a re sale nthago.

148 Gobjale ka monna yo we mosadi wa gagwe a setsego mosadi wa gagwe ele moimana a swanela go swanela mohu, le motho yo a fifaletswego a swanela go swanela mohu. Dilo tsewe bagologolo ka moka ba goba bare di aila, ba bosweng bjono, mogologolo ge a bolela bare, ke tsa kgale difitile le beng ba tsona

Motho ge a hwile a ba sailela, ba tswela pele le golema, o fo bona ba ilela tsutsi le we mohu a sale ka ngwakong, ke gore letsatsi ka letsee fela ka moswana o tla bona dipholo dilema masemong. Lehu e su ba lafe empa balema, go sala go iletse bona beng ba lehu fela

Le bona dipelo tsa bona diafela, mohu o bulukwile lehono, ele gore o hwile lehono, ka moswana ba bitsa ngaka e tllilo alafa lehu, ka letsatsi la boraro ba ekela medirong ya bona. Polelo ya bona bare motho a hwa o hwile a re tlabane re duletseng, bokaone ke go phakisa go alafa re kele mesomong ya rena.

149

Masogana, a dumellwa go ya goboloka mohu, goba monna yo we a satswago go tsea mosadi, ka baka la gore e sale ba banyana. Mohu o bolokwa ke batho ba bagolo fela, monna wa bona a yo boloka mohu ke monna o setse a na le bana ba bararo, legona o swanetse goba a ile a tlogela ke yo mongwe wa gabo, a thoma ka yena go moloka.

Matsatsing a no a bohono ga gobjale, kgope e a tsena polokong gamogo le monna yo we a sa tswago go beka ngwetsi. Kgane ke ge monna a bolotse ke moka bare ke monna.

Ke ngwadile gore bakgale mohu o be a bolokwa ke batho ba bagolo fela, ke nnete, lehu a lena mphatho lesea le ahwa yo mogolo o a hwa. Yo mogolo o bolokwa ke banna, lesea le bolokwa ke bakgekolo e seng lethari. Mosadi yo a sabelegago ga tsene mowe lesea le bolokwago, ka gobane molao wa lesea o swanetse go bolokwa ka ntlong, ke go tloka ka ngwana yo a thomago go sepela go ya fase.

150

Bofebi, bofebi a bja dumelwa go diriwa ka ngwakong, mogolo golo yo mongwe o bolela gore ngwako ke sefu le gona ke phoso gore motho a dire bofebi ka ngwakong wa monna yo mongwe, wa la magogo a gage aowa motho o swanetse go dira bofebi lefokeng. Lefokeng le ge mong wa mosadi a ka tswella, motho o kgona go tshaba bjale ka ngwakong o ka seke wa kgona go tshaba.

Ge monna a kare a swere monna yo mongwe mosadi wa gagwe a seke a tsea selo sa lehodu, a molesetsa a tloga, mong wa mosadi o swanetse go napa a fo homola, a seke are o dira sethotlolo molato. Ka baka la gore molao ore lehodu le seka ka morwalo ga le sena morwalo a se lehodu o dio mothoma.

Bjale ka ge gongwadile ka maphepeng a ka godimo ele gore ke tabugile no.654 le bjale ke boela morago go bala tshupetso

ya 642 go fitlhela go tshupetso ya 647.

151

Kgwebo ona ke modiro wa basetsana e sale mathumasa, ba dira ka mabanyana le mosegare ba ka fo dira mowe ba bonago gore ba nosi, ga gona motho yo a ka ba bonago, ke lona lehumo le legolo la basadi. Ge mosetsana a sa nyake go dira kgwebo, mmagwe a kwa taba e we o tla moroga goba a ba a motia, a motsa gore o nyaka go nthugisa batho, bare a kene selo kgathe ke nna motho.

Mosetsana yo we a gogago melengwa ya gagwe ya lekana le diphafelo tsa molengwa, mmagwe o moreta kudu ka gobane le ge mmagwe a sena selo ge ba bona tsa nwana wa gagwe ba no gopola gore mmagwe ke lehumagadi. Kgwebo ke thuto e kgolo ya basetsana.

Mosetsana yo mongwe le yo mongwe ona le mati wa gagwe, ke moka ba dula ba lebana ba nama maoto a bona ba khurupetse kobo, yola o swara tsa yola ditshinyo ke moka wa goga yola le yena o dira tsa yola, ba dira ba le bjale ba khurupetse dikobo.

152

Motlhankana ga swanela gore ge ba dira modiro o we wa bona a fitlhe a ba pole kobo e we ya bona ba e khurupetsego. Ge a ka bapola ba swanetse go bola ka gae, batswadi ba basetsana ba swanetse go botsa mmagwe motlhanka gore o lae ngwana wa gago a seke a fela a pola bana barena.

Mmago motlhankana o tla o manya ngwana wa gagwe, a motsa le gore ke a bona o tenwe ke goja dijo letsatsi ka letsee o seke wa tsoga wa boeletsa a se taba ya godira ke ngwana wa motho wa matlho le ditsebe. Ke nnete ba ka molaya ga barate.

Bopole bja basadi bo baba kudu go feta bja banna, ngwana wa ngwanenyana ge baka bona a sepela a sa apara ke gore go tswara ditswaro, o tla bona bakgekolo ba swara mmagwe ba motsipa, a ba motsipi ngana ba motsipa ka maatla gore a seke a tsoga a boeletsa o re bonedisa banna. Ngwana wa motlhankana a ba na taba nae, le ge ba mona gore ke yo mogolwanyana a sa apara selo a ba na taba nae, sa mpoko se tla noba se tia kowa le kowa bona ba lebeletse gosega, kantle le mmagwe ga saka a gopola gore ge ba bonela ngwana ba bonela monna wa gagwe a motswesa ditswa tsa gagwe a ba na taba nae.

153

Tsatsi la go bona modiro wa Kgwebo, ke tsatsi la mo bjale mathumasa a bolla. Tsatsi le o kwago bare bale ba ya molapong, ke tsatsi le ba yo bonago ngwana yo anago le dilo tse dikgolo, dibona ke bakgekolo. Yo we ba hwetsanago gore ona le dilo tse dikgolo ba moletsetsa mphulukwane, batswadi bagagwe ba thaba kudu, ba kgana ge ele ngwale motseiwa ba bogadi bja gagwe o kwa le bona ba letsa ya bona ba kgana. Mosetsana yo a senago dilo tse dikgolo o kwa ba sega bare bjarace, batswadi dipelo dibotlhoko le ba bogadi a ba thabe. Ga ba sege ngwana ba sega mmagwe, go le tsa mmagwe le tsona dilekana le tsa ngwana.

154 Basadi ba tsebana mphathong, mosadi yo a senago le selo, kabaka la ngwana wa gage. Le bona ba bundi ba tsebana ga na mo we, ba we ba ilego ba letsetswa mphulukwane le bona o tla hwetsana bathabile bala ba feletswe ke maatla ga mogo le batswadi ba bona.

Ke koma ya basadi e fella mphatong, ga ba e bolele ka gae. Ge yo mongwe a ka kwa yo mongwe a repa are moredi wa mokete ana selo, batla fapana ba ba balwa, ka gobane o sinye moredi wa gage, o nyaka gore masogana ba seke ba monyaka ka gore ana selo.

Leforo, ke miriri ya mathumasa, ohwetsana ele e metelele e tia molaleng ba e tlotsitse ka letsoku, ka gobane ke molao gore mathumasa ba tlole ka letsoku, dipilo ditlolwa ke dikgarebe le basadi bona bakama mokamo, wa bona mothepa a ka mile mokamo ke gore o bolotse leforo ke lethumasa, meriri ya bona ga e kerivi. Yo we a senago meriri o dira dinti ke moka a dira bjale ka le bole a letlemella tlhogong wa gagwe. Ge o e bona o tla bona e ka ke meriri.

155 Ge ba bina dikosa tsa bothumasa ba kgantsha ditlhogo tsa bona. Ga na mowe le gona o tla hwetsana mosadi yo mongwe le yo mongwe a kganela ngwana wa gagwe. Ngwana yo a ba phalago ka moka o tla hwetsana mmagwe a thabile kudu go sega ga gagwe go sa fele, ba we bana ba bona ba sakgonego batswadi ba bona ba swaba, ka gobane ba tla hwetsana ele gore le bomma bona e be le bona ba le bjale. Go we mmagwe a goba a kgona o tla bona a bina are,

ngwanaa a wa belega ke nna, nna e be kere kere.

Matsatsing a no a bolelono dilo tšewe ga digōna, mathumaša le dikgarebe o ka seke wa ba tseba, ba kēre meriri ya bōna, ba tlhapa ka sesepe lethumaša o ka foletseba fēla ka go se rwale maseka, fēla ba we ba sa tšifago melaō ya bogologolo. Ge ele mabapi le kgwēbō yōna ba sa dira ka gobane ke lehumō la basadi ga gona mmadi yo a sa ratego lehumō le we ke mokgwa owe ba sa fo dirago, mosetsana o rutwa thuto e we.

156

Dilo tšewe tša bōna a dibabe ge ba gōga, ke gore ge ba gudile e le basadi banna ba bōna ka morago ga modiro wa bōna ke moka ba ba ba ralukiša tsōna. O ka kwa banna ge ba tšwile ba ile gotsoma magane a bōna ke a tšōna, ba bolēla mosadi yo a nago le selo le mosadi yo a senago leselo. Ga ba bolele ka basadi ba bōna ba bolēla ka batlabo.

Mosadi yo we ba gomolēla kudu gore o humile, a dibōna, ge ba boya monna yo mongwe le yo mongwe o tla leka ka maatla go moapiša, onyaka go bōna lehumō la mosadi. Ge a bōna gore motlabo wa mosadi yo we o gōna wa tšhaba, ka gobane ke yōna monna yo we a goba a batlhalošetša ge bale šokeng.

157

Mothepa yo we a go fo gola a ba a bōna tša basadi ka ntle le go tšhekga, motlhang monna wa gagwe a motšea la ntlha ge a yo rōbala nae, o tla tšhaba, mowe monna wa gagwe a ka lalago a katana naē mašego a mabedi, mosetsana a diri ka kgole a ditsebe. Monna otloo ba a botša batswadi gore mosadi o gana mokeya malaong a gagwe, bjale mokgekolo o tla bitša ngwetšī a motša dilo ka moka, gore ge o e kwa bare motho ke mosadi le monna ba dira ōna modirō o we o seke wa tšhaba, o kgotlrella ngwanaka ke botlhoko bja lebaka la mathōmō ga boeletša botlhoko bo fedile.

Ka bošego bjo we ge monna a matamēla, o tla kwa a dudumēla mele kamoka, monna bare o swanetše go lweša go tsentšha ga ntshe ka gobane e sale a gola. Monna go fitlhēla thula lešoba ka noši, monna o tla bona gore ke tšere mosadi yo a goba a satšhekge. Ge mothepa a ile a thutiša ke banna ba bangwe goba masogana a tswenye ka gobane ke matlhwa a dibōna.

158

Legago le bjale e le matlhwa-a-dibona o swanetse go dira maano a gore monna wa gagwe a seke a lemoga gore ke ma-tlhwa-a-dibona, ka mokgwa o o tsea dilo tšela tša gagwe ke moka a ditsentsha ka lešobeng gore ditibetšhe lešoba, ke moka monna wa gagwe a thome a lweša pele. Le ge ele mosadi a ditšea a dikatela o ka seke wa tsentsha, are ge ore wa tsentsha ke moka a tiša dinoka tša gagwe o direla gore lešoba le folekana ditshenyō tša gagwe. O ka leka bjang le bjang o ka seke wa tsentsha, mafelong o tlabana wa rapela.

Medirō e we kudu e be e dira ke bagologolo, ka gobane ge ngwetši a ka re a sa tšwa go bikiwa monna wagagwe a hwetsana gore ke mosadi wa gagwe ga se kgarebe ke mosadi. Ka moswana masogana a tsoga a botša batswadi gore ke mosadi. Batswadi ba masogana ba swanetse go nyakela motho, ba tlame pudī ke moka ba phule sešutlha ba fakede lenakeng la pudī, ke moka a ise ngwetši gagabo.

159

Ge ngwana wa bona a bikilwe, diketšana ditlugile batswadi ba ngwetši ba dula ba lebeletse tsela, ba bona matsatši a mararo a feta, pelo tša bona dia wa ngwana wa bona o be a satshekge. Ge a be a tškgwa ba tla bona motho a e tla le pudī, ke moka monna o swanetse go thakgoga a kitimē ka lebelo a moge motho yola pudī, a pyatile sešutlha ke moka a bolae pudī ka molamo.

Ba bone gore ngwana wa bona a se mothepa ke mosadi, molato ke wa batswadi ba mothepa, morumiwa ke moka wa goma. Bona batswadi ba mosadi ba tla šala ba dira bjale ba yo rapela mokgonyana ka bjona, ke moka molato ofele.

Mmago mothepa o be a tlhokomela ngwana wa gagwe kudu, a molaya gore wa bona ngwana ba-nna ke dinoga ba loma motho o a hwa, o seke wa dumela le tsatši ke letee ge o e kwa monna are, tla mono ke nyaka gorobala nago. Taba e we baya bare ge o setse o bikilwe ke moka banyakela ngaka ba go alafa ba direla gore o seke wa bolaya ke monna wa gago bjale ke moka go fedile, o ka robala le monna o ka seke wa hwa.

160 Bana ba-kgale e be ba okwa molao wa batswadi ba bōna. Ngwana yo we a sakwego ke ngwana yo we erilego ga raloka le ba-tlhankana ba dira sotlha-sotlha a dira le motlhankana yo a setšego a lorile, yēna a seke a dire sotlha-sotlha a dira bjale ka banna, a rotēla mosetsana bjale mosetsana a kwa bose.

Mosetsana yo we ka baka la gokwa bose, ke moka ge mosogana goba monna are tla ke gorute sotlha-sotlha, o wa dumēla o nyaka go kwa gore yo mogolo o dira ka mokgwa mang. Ge a okwa gore go tsena monna mogolo o thōma are o a lla ke moka monna ore go yēna kgotlella ngwanaka, mothoka a thata gorota, ke seema sa bathoka, ka gobane bōna ba thōma gorōbala le basadi ba bona e sale bana, bjale ge ngwana a lla ba bolēla ka ōna mokgwa o we.

Monna gore a morotšlō ke moka o mofile lebaš, ka moswana ge a mitša ke moka a sa kgona gogana, ka gobane o dikwile gore dilo tsa banna le basadi dia tsefa.

161 Monna wa kelelo ge a ile a robala le mothepa, oswanetše go tlohōmēla gore motlhang a yo gatlhana naš gape a seke a dira bjale ka gele a rotēla bonna bja gagwe, ge a o kwa gore bonna bo kgaufsi o swanetse go ntsha a rotšlō kantle, ka gobane a kwa bose a rotēla ka teng, o tla moimiša

Matsatši a no a bolehono sotlha-sotlha a e sale gōna, ngwana yo monyana o kwa a re tla re nyobane. Mogongwe o fore ge o sepela wa hwetsana ba-kgobakane tseleng yo mongwe a nyobana le yo mongwe ke moka ba bangwe ba eme ba lebeletše ge ba lapa go dira ba bangwe bjale bjale.

Molato o tšwa ga batswadi, batswadi ba na le maroga le gōna ge ba bolēla dilo tša go robalana ga ba lebelle gore gona le ngwana felo fa. Motlhomong mosadi o sepela le ngwana, ke moka motlabo wa gagwe o getlhana naš, ke moka wa mitša.

162 Ngwana a ka seke a šala ke moka o ya le mmagwe, ge ba fitlha ba dula fase ke moka ba-thoma modirō ngwana o ba lebeletše o lebeletše gore ke tla bōna mma a lla ke moka le yēna a lle, o bōna mmagwe a sega, a bile a motša gore o seke wa lla ngwanaka re gonyakella moratho. Ge a yo tlhakana le

bagwera ba gagwe ke moka o thoma gobolela gore, ke bone mmame
ba robetse le monna yo mongwe, bare gonna ke seke ka lla
ba nyakella moratho.

Kgale karebe e be e sa robale le monna, e sita le
lesogana le we ba le bonago gore monna, e be a sa robale nabo.
Batlhankana ba banyana ba we basesugu ba ba le bonna, ke
bona ba we dikgarebe e be dirobala nabo, ga ba na selo ba
fo ba ngwaya fela, ka gobane dilo tsewe tsa bona go bonagala
gore ditlhōtlhōna kudu, ka gobane ka lebaka ba tsea digokgothi
ke moka ba se ngwaya ka tsona lebaka le ka makgatlōlō.

163 Mosadi yo mogolo ge o kwa are ke monna o ra, monna yo
arego ge a lena, a mofidisa boroko. Mosadi a rate gore monna
a dire gatii goba gabedi fela, molao wa bona barate gore monna
a dire gofeta gatlhano, goba gofeta, bjale ka gobane maatla
a monna a phakisa a fela. Le ge mosadi a ile a gatlhana le
lesogana a lala a lala a mogoragorisa bošego ka moka, ga go
kgathalege e su o kgodise mosadi, mosadi orata ge motho a ka
fo dula a faketse lebaka ka moka le ga go le bjale mosadi a
kgolwe.

Mosadi ona le madi bjale ka monna le yena ona le madi,
bjale mosadi o wa rota, monna le yena wa rota, empa le ga gole
bjale monna o swanetse go lapa mosadi a sala. Le ge mosadi a
e kwa gore badimu (pōlō) ba lapile o tswela pele le gorlukisa
gore ba tsogē. Le ge e sarate e tlabā ya tsoga ke moka wa
fakela.

Mosogana ga thuta tsa basadi o thuta ka mathari, ba we
elego ba gwera ba gagwe. Mosadi ke mokhura, a thatha gogola,
ka goriale mowe o tla bikiwa we na mogwera wa gagwe wa sala,
ele gore oile a gkgetha e sale kgarebe, empa a seke a gofa
malaō a gagwe, ge o monyaka malaō a gobotsa gore ke tla gofa
ge monna waka a pikile.

164 Ke ile ka kgetha mothepe yo mongwe wa ga šai, a dira bjale
are, ke a gorata, bjale nka seke ka gofa kabaka la gore ke
tšhaba gosinya leratō laka ga monna waka, kannete a napa a
nkōna, ka gopola gore mothepe o bolōla maaka a nthate. Monna

wa gagwe a meka, ka morago ga modiketsana ditlogo, ka gobane le yena o swanetse gore ka moswana wa gona a tshabe lebotu.

Mogolo wa gagwe o be a tšere ke ranwane ke moka a tshabela lebotu motseng wa gešu, o tsebe monna wa gagwe e šu o robale naš, bošego bjowe ba ilego gotloga a ya a robala le monna wa gagwe kangwakong ka o tee, a mofa, bjale o tshabile lebotu o tšilo hwetsana melao ga mogolo wa gagwe ya ka ngwakong.

165 Motšhabi wa lebotu o tšhaba ka meriti a ya a fitlha mowe a tšhabelago gona ka mabanyana, a robala le mogolo wa gagwe monna wa gagwe a ya a robala le mosadi yo mongwe. Ka moswana, ka morago ga dijō mogolo wa gagwe, a ya mašemong kamoka le ba motse ka šala, ke le naš, ba mofile mela, o šala a šila šna. Ka tsatsilewe ka kwana naš, a mpha, ke ile ka tšhaba mokgošinyana bjale ka ge ebe ele lantlha gona ke kwa mosadi

O ile a dira phufutša a rwala a bošla monneng wa gagwe. Monna a dula le mosadi lebaka mosadi a seke a hwetsana mpa, monna a dula mengwa e medi aba a felwa ke tshepō, a tloga a ya makgoweng, mosadi a mpitša gore ke e ka ngwakong wa gagwe. E rile ge batho ba robetše ke moka kaya, a kaka ka robala bošego bjo we, kamoka.

Ge dikgogo tša matla gosa dilla are, gona kganthe ke wena monna, o wa tseba gore o dirile ga kae, bjale ka ge nna ebe ke sa tlhokomele, ka motša ka re a ke tsebe, are o dirile ga šupa, bjale tšhupa e aila dira gape. A thoma go e ralukisa ka mokgwa oa ka kgonago, ya tsoga gape kemoka ka dira go phetha menwana medi ka kwa a leboga are age tlou mogatsaka.

166 A bolšla gore monna wa gagwe ke mokgalabje, e sale ke fitlha mo o fo dira gararo goba gane. Tsatsi le we ka tsoga melomo yaka e le e mesetlha, eka ke kgogile lebake ke sena maatla, ke le molwetsi yo mogolo mowe batho ba bago ba ntseba. Ebe ele baka la bogōšō, ge ele wena monna a wa swanšla godira bjale ka baka la gore ka mabanyana mosadi a ka tla a robala mogoba.

Moeketšo, ke bakgalabje ba we ba feletšwego ke bonna, bona ba nyaka ditlhare tša go oketša bonna bja bona. E mpa le ga golebjale ba dira gatee, ke moka ba kgomšla ba lla fšla go fo

bipa bopele bja mosadi ka diatla.

167 Lehu la mokgalabje ge a bikile mosadi, ke lebogale kudu kudu, apa ke gore ke moka ke lebitla la gagwe, a nyake gore mosadi a fapane nae. Ke mokgalabje sebeka ngwetši pelo tša kgangwa masogana, goba masogana a tana mosadi wa gagwe a ka wela godimo ga gagwe gore a mola.

Bjale ka mokgalabje yo mabjale, o ile a tšea mosadi yo moswa a re, go fitlha bogadi mosadi a gana mokgalabje are, a ke nyake motšwa o šitšwe. Motšwa o ditšwe ke buupi bja makgowa ka gobane re nobona ele buupi re sa tsebe ba-šidi ba bjona. Mabapi le monna ke gore ke monna yo we a nago le mosadi bjale ba bolela gore a sana selo, le sake la gagwe a lesatletše ke (hafo).

Mokgalabje a nyaka go epolaya, empa a gopola gore mosadi ana maanō ke tla foraforantšhetša. Mosadi a dula le morwa mokgalabje yo we wa lapa le šele, a ba le ngwana, ke moka ngwana a hwa, ka morago a ba le yo mongwe yena a phela.

168 Mosadi o be a enwa bjalwa, bjale mowe gonago le bjalwa bja naleng, mokgalabje a fela a efa mosadi tšhalete gore a yo rōka bjalwa, a eya a rōka ba etla ba enwa ka babedi ka ngwakong wa mosadi, ka tšatši le lengwe a tagwa ka ngwakong wa mosadi e mpa ge a phafugile bošego mosadi a moraka.

Mosadi yo mogolo, ke moka a thōma goba le lehufa, a raka monna ka ngwakong wa gagwe, are wēna monna o tsebe gore go tloga lehono, a o sale monna gonna ke wena morwa waka ka gobane o robala le ngwetši wa gago, yo we a rōbalago le morwa wa gago. A thōma go šmana le ngwetši, bjale ngwetši are le ge ke robotše nae ga gona taba.

Ngwetši a gōga mokgalabje a ya nae ka ngwakong, ke moka a ya a fa mokgalabje mola, bja-sa a le ka mowe ngwakong are, motlala ke pelo a tlale. Ke moka morwa mokgalabje yo we a gōgela maoto morago, ke moka ngwako wa šala ele wa mokgalabje. Mokgalabje a thōma gotlhōyana le morwae, morwae a bōna gore a goloke a tia motse wa gagwe a ya a aga gošele.

Batho ge bale motseng ba swanetše go boledišana, ke moka

169 barwa ba bangwe geba bolabola na^o, ke molato, a bolabole na^o
 ba nyaka malao, a batlhōya le bōna ba tloga mokgalabje a
 sala motseng le mosadi ga mōgō le mosadi yo mogolo yo we a sa
 ego malaong a gagwe.

Ge mosadi yo mogolo a dirile bjalwa ke moka a bitša barwae,
 batla ba nwa, phithō ya ntshe e nwewa e sale mosegašana gore
 ba bošle magae, a bōna, letsatsi la dikōla a sa nyaka gobōna
 monna, ore a ba sanyaka bjalwa ba nyaka basadi wa ba raka.
 Bjalwa bja dira ke mosadi yo moswa ga bobone ke motho, basadi
 fēla motlho mongwe ba ka fiwa gamōgō le batswadi ba mosadi.

Ge mosadi a e ya dikgoneng, mokgalabje a šita go sala
 mosadi ka nthago le ge a e ya nokeng le ge a e ya nagong, a
 šitwa, empa pelaelo yōna ele gōna ya gore a wa ya mowe obe o ile
 banneng, mosadi are go yōna, a ke gorakele nkabe o e ya lenna
 goba o tšee lešika o roke, ke moka mokgalabje a šite go fetola
 mosadi.

170 Bokgalabje ba gobeka ngwetsi ba na lelehu le legolo la
 go fitiša banna ba ba satilego. Ba tibōla fēla ga ba sana
 maatla ba fo piba ka diatla, taba e e sa kgodišigo mosadi.
 Motho a litiwi mosegare otlā fo tloga a dia tse nkego owe
 dikgoneng ke moka o gatlhana le monna yo mongwe ke moka a dira
 mogo mokgodišago bjōna bjo nobipa ka diatla ke thoto ya
 gagwe ga gona taba.

Ga gona moruti tabeng ya mala^o, motho a ka fo beka mosadi,
 ele gore e sale lesogana tša basadi a ditsebe kgarebe le yōna
 e sa tsebe selo, ke moka ba tsena ka ngwakong ka morago wa kwa
 ngwana alla. Go sena moruti ka gare. Bjale ka matsōgō ge ba
 sa tsebe bōna beng ba tla nobōna ge ba kare ba dia ka letsogo
 le eseng la bōna ba kwa modiro o sa šome ga botse ke moka ba
 robala ka letlhakori le lengwe ba kwa meropa ella ka molā^o.

171 Monna o rōbala ka letlhakori la tsōgō la goja, mosadi ka
 letlhakori la tsōgō la mphapa. Ge bathomile mošomo wa bona ba
 tla kwa ba kwana. Letsogo la goja bare ke letsōgō la sesadi
 la mphapa ba re ke letsōgō la senna, ka gobane segale se
 sengwe le se sengwe go šta lōna pele. Le tšōna dilo tša basadi
 ke lōna lekgonago go diralukiša, la goja ga lekgone lekgōna

fōla ge batho ba dutšī ge ba robetše aowa.

Banenyana ba kgale e be ba thutšā ke batlhankana ba ba senago bonna, ba bona gore o na le bonna aowa ke moka ba mogana. Bjale matsatsing a no a bolehono, basetsana, mola abōnago kgwedi ke moka o kitima le masogana, le monna ga ba tšhabe ba robala naē. Ba bantšī ba bikiwa bana le dimpa, ba bangwe ba ntšha, ba bangwe ba kgotlolla, a seke a dira wa bōna ele mothepa a godile a dutšī lapeng la mmagwe, wa gopola gore ke mokgekolo, kganthe e sale kgarebe ge monna a meka a phakisa a ima, ke gore o be a satshekge.

172 Ba boledi ba bolela gore, a dula ona le monkana, bjale batswadi ba gagwe ba moswere pōlēgo, gore ge monna a robetse nae, ka morago ga modiro owe ke moka bonna bja monna bo tšwe. Taba e ke nnete, ngwanenyana yo mongwe wa ga Mongale, o ile a gola a dutšī lapeng la mmagwe, a e nwa bjalwa a na le mokana wa mosogana, esale a dula naē batho ka moka ba dibona. Ba banyana ge banwele ga bakgone go utuma, esita le ba bagolo ba fore ba utamile, kganthe a ba utama batho ba ba bōna.

Taba ya go makatšā tšatšī monna wa gagwe a mekago a ka a dišga. Ge a dula naē kgwedi ke moka kgwedi ya bobedi a seke a e bōna. Bjale dikgopolo tša batho ba bangwe ba gopola gore monna yola a goba a dutšī naē ke kongwe. Kongwe ke gore a na bonna. Ga gobjale ba hunulutse lehuto lela ba goba ba mohunne ka lona.

173 Moratho wa gagwe le yēna, ba modira bjale, a nokitima le banna, go fitlhōla monna wa gagwe a etla a meka a sena mpa. A ya a dula le monna wa gagwe, o tsebe motho ge e sale kgarebe, a o notlhwa o robala le yēna ka matsatsī ka moka aowa, motlhomong ga tee kgwedding, mogongwe ga bedi. Bjale ge a bikilwe ke mosadi o robalwa tšatšī le lengwe le le lengwe.

Mothepa a re go fitlha bogadi, a robala le monna wa gagwe, kgwedi a e bona, ke moka kgwedi ya bobedi a seke a e bōna, monna a sa le kholofōlo ya gore mosadi waka o imile, kgatehe a ima ke bolwetšī. Ka morago ga kgwedi tše tlhano a lebella mosadi a nobōna mpa ya gagwe e fo swana le kowa a meka.

Mosadi a bone kgwedi empa mosadi ga ima, ka gobane mosadi ge a imile a sita, gona le dijô tše dingwe tše a sa dijigo. Le gona ke motho wa go dula a e tswa mare, yo we mosadi o fetugile. Monna a ya ga boretseba tša marapô a diphôôfôlô tše dihwilego gore a bolabola.

Dingaka tša motša gore mosadi o tswere ke batswadi e sale kgarebe bjale lehono ga ba tsebe mowe ba beilego lehuto la
174 gohuna ngwana wa bona, bjale mosadi o boretsitšwe ke bonna, a ima ke bolwetši fêla. Monna a kwa ngaka ya mathômô, motho a ke a kgolwa ka ngaka ka e tee ke moka a ya ga ngaka ya bobedi le yôna ya fitlha ya motša bjale.

Monna a fitlha go batswadi ba mosadi wa gagwe a fitlha a babotša taba e, ke moka batswadi ba mosadi ba re, ke nnete, bjale re gokwile boêla nthago re tla šala ra lukiša. Ba e bolela ka lapeng ke taba ya sephiri, a ba nyake gore e kwe ke motho ka gobane ke boloi.

Ka morago ga mo monna a gumile ke moka ba šala ba nyakela ba seke ba le bôna, bjale ba gopola gore monna o befetšwe o tla utulla boloi bja rena. Baloya monna wa moredi wa bôna ahwa ke moka taba ya napa ya bjêlabjêla empa moredi wa bona ke mokgekolo a bone kgwedi.

Taba e e swana le ya monna wa basadi ba babedi, mosadi yo we gagabo baloyago o a kgona go swara monna wa gagwe gore bonna
175 bja seke bja bagôna, ke gore ge a robetše le mosadi yo mongwe pôlô ya seke ya tsoga, ge a e ya ga yola mosadi ke moka ya tsoga, moloi ke yêna, o moloi a dirêla gore a seke a robala le yôna mosadi a fo robala naê fêla, yola ke moka a se mosadi, monna ka pelo wa monyaka empa badimu ga batsoge.

Monna o ile a lwa le mosadi wa gagwe a motša gore a moloolle, bjale mosadi a gana are, a wa loya ke nna, monna are bjale nka ge ketla ka ngwakong gagago ke ba monna, empa ge ke ya ka ngwakong wa yola ke fetoga mosadi, mosadi are a ketsebe.

Monna a kwata a tia mosadi, mosadi a tšhabela ga batswadi, bjale monna a romela sebaka sa gagwe gore sepela o botše ba ga makgolo ke nyaka dikgomo tšaka ngwana wa bôna o ntoile, ke tla

mpa ka hwa ke lebjale. Batswadi bare sepela o motše re dikwile re sa botšana re tla mofetola.

176 Batswadi ba mosadi ba bitša ba leloko la bōna, bakgobakana, ke moka ba ba botša taba e. Bare mmitseng re kwe boloi bjo we a moloyago ka bjōna, ke moka ba roma motho, motho a kitima a ya, bare, tla rekwe boloi bjowe ngwana wa bōna a goloyago ka bjōna. Monna are, nka setle kere ke nyaka dikgomo tsaka, ke moka sebaka sa boetsa mantšu.

Batswadi ba mosadi ba isa ditaba kgorong ya Sekōrōrō ke ge kgoši go sa buša Lepono, nna ke sa šoma modirō wa busuna ka dikwetšana di sekiwa mowe kgorong, ka dula ka theletša kudu, ebe ke sesu ke beke mosadi. Banna ba dibolēla bjale kgōrō yare, e fēla monna a lumile ke mpya ya gago, molato otlā ofa mang, wēna lla gorapēla mosadi wa gago, otlā lokologa a tloša lehutō wa ba monna, dikgomo tšona oka seke wa dibōna ka gobane ke wena o tlhalago.

177 Taba yōna ke nnete, ge ore mosadi o go fetušitše mosadi ka mosading yo mongwe empa ka ngwakong wa gagwe ke wēna monna. Ke basadi ba bantši ba dirago bjale, empa re bolēla le mosadi bjale, empa re bolēla le mosadi ga botse gamōgō le batswadi ba gagwe, ka gobane boloi bja mohuta o we ga gona ngaka e e ka boalafago. Batswadi botšang ngwana wa lena a bōne gore taba e, ga se taba a hunullē monna, ke moka ditaba tša fēla ba palakana. Monna ge a ya le mosadi yo we gae gagagwe, bošego bjowe a ya a rōbala ka ngwakong ga yola, ke moka a kwa badimu ba tsoga.

Monna a boēla a ya kgorong a babotša gore bjale kenna monna, bjale ba motša gore o mosware ka diatla tše pedi, ke moka aya a tsibiša le batswadi ba mosadi bare ke tšona. Ke boloi bja basadi bjo bogolo go banna ba bōna.

Ke šetše ke ngwadile ka boripana ditaba tša basadi ba gorobala le batlhankana, ka baka la go feta tše dingwe ka boēla nthago bjale ke dithōma gape motemaneng ya 656.

Basadi bakgale ke botlhōla gobōna ba tšhaba kudu gorobala le bana ba bōna le gona go bōnēla ke ngwana o melege bahwetšana

178 ele taba e boima kudu gobôna. Bjale basadi ba metlheng eno, ngwana yo ba kilego ba môna ba rathaneng bja gagê ba modira monna, gobjale ka bona banna ngwana yo we ba kilego ba môna borathaneng bja gagwe, ke moka a gola ba bôna letswele ke moka ba modira mosadi. Mosadi ana mphatho, gobjale ka monna le yêna ana mogwera, ke gore ba rôbalana le bana.

Basadi ba metlheng eno bôna ba napile ba galifile kudu, mosadi ge a duma mothankana, o forêka bjalwa ke moka a ewala a ya nabjo ka ngwakong wa gagwe, ke moka a fitlha a bobea. A goma a boêla bjalweng, ka gobane batlhankana ba matsatsi ba nwa bjalwa, ke moka ke morago wa mitša ore koriê ko gokgêla mapoto ngwanaka.

Ke moka mosadi o êta pele motlhankana o mošala nthago. Ge ba fitlha ke moka o ofa bjalwa wa nwa, ka morago ke moka o swara motlhankana, o mogogele ka pele gagagwe, ke moka
179 wa morobala. Ke moka motlhankana a sa tlhompha ba bagolo ka gobane le yêna ke monna. Motlhankana yo mongwe le yo mongwe wa bôna ana le molala ke gona a robala le mogwera wa gagwe o robetše le mosadi yo mogolo. Motlhankana kgopolo ya gagwe o a be ufa gore ga mosadi yo mogolo a ka sobêla kabaka la gore ba bêlêge ke bôna. Bjale ka ge mosadi a dirile gore a rôbale le motlhankana, motlhankana o bône gore ga gona selo.

Bjale motlhankana ge ana le bagwera ba gagwe, o thoma gobolêla gore aowa leseke la tšhaba basadi a bana selo, ba fofa bjale ka dikgarebe, o seke wa gopola gore o ka sobêla. Bjale ka mosogana yo mongwe wa bogologolo, papagwe a motšêla mosadi ke moka a robala le mosadi, ke moka mosadi a ima, bjale a bêlêga ngwana bjale mosogana, a thôma go bôna ngwana, a ngwana o tšwa kae, ba re ngwana ba tšo enola bodibeng bja monareng.

Bjale ka ge bana ba kgale e be ba kgolwa se we se bolêlwago ke ba bagolo a kgolwa, bjale ba bangwe ba motša gore
180 wena o monna wa mohuta mang, a wa bôna ge baile gogobêla mosadi wa robala naê, bjale mosadi wa gago a ima, mosogana are, ke kwile ge mosadi are ke fitile ke kgwedi. Go bjale ngwana o

belegile ke mosadi wa gago.

Mosogana a thōma go makala gore mosadi o belegile ngwana ka mokgwa mang, bare go yēna, wēna ga o rōbala le mosadi o be o rōbala ka mokgwa mang, are mosadi ona le lešoba le lesese, e be ke robala naē ka lona, bjale bare go yēna ngwana o tšwa ga nakamowe lešobeng lewe lesese, monna a lebella ngwana a hwetsana gore ngwana ke selo se segolo, a selekane le pōlo ya gagwe.

Mosogana oile, a robala legogong la gagwe go fitlhēla ngwana a gola, bjale ka morago ga mowe, ba bitša ngaka ya tla ya ba gatlhantšha, ba motša gore bjale golukile oka gatlēla ngwana. Monna a seke a bakwa gore ge ba bolēla ka mokgwa o we bara goreng, a homola, mosadi yēna o dikwile, a lebella monna wa gagwe, ke moka a bōna monna a robala ga la gagwe legogō.

181 Mosadi a seke a molediša, ka bošego bjo bolatēlago a goma a robala ga la gagwe gape, bjale mosadi a thōma go makala, empa ke ditaba tša monna le mosadi tša ka ngwakong, a di butšwi motho a fo homola. Mosadi a bōna beke e fēla, bjale mosadi a botša mogwera wa gagwe gore ke makatša ke monna waka ba bitsitše ngaka gore etle e re phatlhagantšhe bjale monna a nyake go tla legogong laka.

Monkana wa gagwe are, sepela o botše yo mongwe wa bakgekolo, yēna otlaya a botša matswala wa gago, matswala wa gago otlala butšiša, ge a beufa morwa wa gagwe, otlala botša papagwe, papagwe o tla butšiša morwa wa gagwe. Mosadi a ya a botša matswala wa gagwe ka noši, a gopotše gore a botša yo mongwe ditaba dikakwa ke batho kamoka.

182 Matswala wa gagwe, are, ke gokwile ngwanaka, ke moka a gopola ka pelo matswala wa gagwe are, ngwana wa motlhankana ke ngwana wa monna. A botša papagwe, bjale papagwe a mutšiša, are go morwa wa gagwe ba le thopeng ke kwa mmago ore o kwile mosadi wa gago gore wēna a ona taba naē ngwanaka, o sa fo robala ga lagago legogō, go fedile ngaka e le gatlhantšitše o swanetše gorobala legogō ka le tee le mosadi wa gago. A ke

nnete tšewe ba dibolêlago, morwa wa gagwe are ke nnete, molato keng, are, ke robetše le mosadi bjale mosadi ona le ngwana bare o belege ke mosadi waka ka lešoba lela ka goba ke morôbala ka lona, bjale nna ke tšhaba go sobêla.

Papagwe a khupêla disêgô empa a ka a šupa morwae gore o khupetše disêgô, a botša morwa wa gagwe, are, ke nnete ngwana o belege ke mosadi, ge bare ngwana ba moenotše bodibeng bja manareng, a bare bodiba bja metsi, bodiba ke kateng ga mosadi. Ba gobitša gore ke bodiba ka baka la gore ga gona motho yo a tsebang tša ka teng ga mosadi, ke mo we o kwago bare ke legôdimu la pele.

183 Madi a gago le a mosadi a dula ka teng ga mosadi, ke moka a dira motho, motho yo we a gola a leka teng, are tsebe gore o jang, a ba a mela meriri, bjale ge a gotše, ga gona tsela e we a swanetšego go tšwa ka yôna, tsela ke enela wa goba o robala le mosadi ka yona, bjale ke moka ngwana o godile ka teng wa bêlêgwa. Ke bana ba banyana ba we ba kgodišwago ke gore ngwana ba motopa bodibeng. O swanotše gorôbala le mosadi wa gago, o dirê moratho.

Mosogana a ka a kgodiša ke dipolêlo tša papagwe, are, ke a kwa papa, bjale nna ke a tšhaba nka seke ka robala le mosadi yo we, ka baka la gore nka sobêla. Papagwe are, goriale ke goreng, ngwana are, moleto ola ke o mogolo, o wa lekana mantlaile o waka.

184 Papage, a dule fase gape, a sefele pelo, a bôna ga botse gore ngwana wa gagwe ka nnete o be a sa tšhekge, are go morwa wa gagwe, wa bôna ge o sale lešoboro obe ole ka mokgwa mang, mosogana a šita go a raba putšišo ya papagwe, ke moka papagwe are theletša ngwanaka, ke gobotše, ge osule lešoboro obe ona le mogatla (mosobô) o we ba goripilego ge o bolla, bjale ka gare ga mogatla gona lesemenyô, ge onyaka gobôna semenyô obe o mênnya, wa hwetšana gore sena le leeka, le we le sa lekanago gotšwa mowe molomong wa mosobô, empa ge o mênnya se a tšwa, wa lesetša sa boêla ka teng, lešoba a lešale le atlhamile le boêla boemong bja lona gobjale ka mosadi.

Mosogana are, ke a kwa papa, bjale nna kgopolo yaka ebe e gopola ge nke le ka ntšeelela yo mongwe mosadi ka ntle le yo, yo pelo yaka e a tšhaba nka ya ka sobela. Mokgalabje, are naa yena a ka seke a tla a ba le ngwana, are o tlabana, empa o tla moenola budibeng.

Papagwe are golukile ngwanaka, sepela o ekgopola ka mantšu a we aka o tla mpošša nnete ka moswana. Papagwe a bitša banna ba gabo, ke taba bjale a esale taba ya go utama gore le bona ba tle ba kwe taba e, empa a bitša mogwera wa morwa wa gagwe yo we ba kwanago kudu. A ba botša gore ka moswana ba tsogele kowa gae gagwe.

185 Banna bare go tsoga ba wela tsela, bahwetšana ba dutši kgorong ba ora mollō, ba fitlha ba dumediša, ba butšišana madireng. Ka morago ga moletšatši le kwalla mmeleng, ke moka mokgalabje a bitša banna baya thekō ka gobane a se ditaba tše diswanetšego go kwiwa ke bana.

Ke moka a fitlha le banna bala kantle le morwae ga mōgō le mogwera wa gagwe. A fitlha a babotša taba e, banna ba thōma go makala ba bangwe ba sega, mokgalabje are le seke la sega, ngwana o bolōla pelo ya gagwe ele etee. Bare diakwala mitšeng, ke moka ba mitša, ba šia mogwera wa gagwe.

186 A fitlha ba mutšiša mosogana a bolōla bjale ka pele, ba motlhalošetša bjale kage papagwe a motlhalošetša, mosogana a theletša ke moka are ge papa a sanyake go ntšeelela mosadi yo mongwe gōna ga gona taba e nka bago ke esa e bolōla. Papagwe are motho yola anago kowa kgorong ke mang, are ke mokete, keng le wena, are ke mogwera waka, ona le bana ba ba kae, are ona le bana ba babedi, bjale a ke o mitše atle, ke moka a mitša atla, batlhalošetša mosogana ka mokgwa o a ganago mosadi bjale mosogana yola a butšiša mogwera wa gagwe are a ke nnete monna o gana mosadi mosogana are gobjale.

Ke kgopela bakgalabje nna ke nna ngwana bjale ka ge le yena ele ngwana ke beufa gobolōla pele ga matlhō a lena. Banna bjale ka ge ele banna, ba dikwa, kemoka ba ba fa sebaka sa gore ba šale ba bolela. Ke moka a šala a butšiša mogwera

wa gagwe, gore o gana go tsena mosading ka baka la goreng.

Monna a eketla a laudisetša mogwera wa gagwe ka mokgwa o a tšhabago go robale le mosadi wa gagwe, a ba athaloša le gore wa bōna pholo engwe bakgalabje bala motlhomong bana le dipōlō tše dikgolo tša golekana le a pōkōlō, bjale bare gonna ke robale le mosadi wa setlhōla yo we a belegilego ngwana ka moleto oia ke robalago naē ka ōna.

187

Mogwera wa gagwe are ke a gokwa monkana ngwana a batope, ngwana ba bēlēga, okile wa bōna mang bare šola o tšwa bodibeng o tšo tōpa ngwana, nna ke fokwa ngwana alla ka ngwakong ke moka wa bōna mmago a etla a gobotsa are ngwana o gona. Kgene wēna a ba gobega, mosogana are, ba mpigile bjale ngwana yola papagwe ke mang, are ke nna bjale wēna a onyake bana ba bantsi, ke a ba nyaka.

Monna pholo ga gona selo, wa tseba lenna tsatsi la mathōmō ke nyakiyo-etša wēna, empa ka gopola, ke ile ke sešu ka tšea mosadi ka robala le lethari le lengwe le peputše ngwana, ka gopola gore ketla sobēla kabōna ke sa sobele lesoba le noswana le la dikgarebe. Sepela o likiša pholo e ngwe o tlatla o mpotša, lenna le ge ke sa tsebe go re dipōlō tša bakgalabje di dikae ke bōna eka difolekana le tša rena. Mosogana are ke tla ya kelikiša.

188

Retla tlhōkōmēla dipōlō tša bakgalabje ge ba nwele mabjalwa, ka gobane ge banwele a ba sētše, motho a ka fo ba bōnēla ge ba rota. Ke moka ba tloga ka babedi ba ya ka lapeng la mosadi ba fitlha ba ja dijō, ke moka mogwera wa gagwe are ke saya ka ntle, a feta kgorong mowe banna bala badutšigo, a ba botša gore o ile o lekiša pelo ya papagwe ya thaba.

Papago mosogana are fēla, oile o tla go botša are ee, neng, ka moswana o ile ke tle mo, are ke lebugile ngwanaka, ke moka a botša banna gore le bōna ka moswana ba tsogēle. Ke moka ba palakana.

Ka moswana ba tsogēla, ke moka, ba hwetsšana mosogana o sa robetše o ganetša mosadi gotsoga, bjale mogwera wa gagwe a fitlha a dula lapeng, a dumediša letsatsi ebe lethabile. A re

go yêna a o diobabja, mosogana are aowa, ke moka a tsoga, ba dumedišana, are go yêna monna ke lekišitše, monna ga gona selo, o be o rereša le gôna eke lethari lersefa go phala kga-rebe.

189 Mosogana a botša bakgalabje, gore ore o likišitše, a sobela, papago mosogana a bitša morwa wa gagwe, are ngwanaka swara phôkô ela, ke moka a e swara are, bolašla banna bawe ke manganga tihaa a bôna. Ke moka ditaba tša fêla ditla mowe. Molaudisi wa taba e ke Seaukgisi Moresi, mphatho wa gagwe ke Makwa le yêna ore a e bôna o nokwa bakgalabje ge ba dutši kgorong ba bolêla fêla a semaka bare ke nnete.

Bophoofoli, bana bjale ka ge ele batho ba go tšhekga, ka sebaka se sengwe batlhankana, o hwetšana ba nyoba pudi, ka gobane pudi ke seruiwa se senyane le dikolobe le tšona ba dinyoba, kolobe ke seruiwa sa go ngwayangwaiwa. Taba ena ba e dira ka sephiring, mowe ba sa boniwigo empa ke taba empe kudu gorobala leselo sa go sekgone go bolabola.

190 Ngwana wa mohuta owe a bônawa, a dira taba ya ditšhila ya mohuta owe o be a bolaiwa, ka gobane a se motho, ke phôšfôšô, o athôla, ke gore lege aka gola a ba monna, a ka seke a lestša ka baka la gore otlwaetše. Kudu ge esale yo monyana kudu a sešu a ba le bonna o teiwa kudu ka mokgwa o we a teiwago ga ba kgathale goba o wa hwa a ka mpa a hwa, ke moka ba molesetša. A tsoga a boeletša ke lehu la gagwe, ga e sale motho ke mpya, o a bolaiwa.

Ga se batlhankana fêla le banna ba bangwe ba dira botlhôla bja mohuta o we, bja ba dira botlhôla bjo ba utamile ba nyaka go tlhodiša phôšfôšô ela ya gotlhoka molomo wa gobolabola, ka gobane ge ele selo sa gobolabola seka bolêla gore, nna ga senna setlhôla, ke dirile ke mokete botlhôla bjo. Banna ba dira botlhôla go dipôkôšô le go dikolobe.

Ba leka kudu go utama, empa ge motho wa mohuta o we a ka boniwa a lebôna o bolaiwa bjale ka mpya, ba e kgatlogo ka mafswika gore ehwe e tawenyegile. Le gôna wa bôna ba kgatla mpya ka mafswika ke gore mpya e we a sempya e a utswa. Motho o swanetše gorobala le motho, diphôšfôšô. le diphôšfôšô, esita

le tšona diphōfōlō diile ka mehuta wa gabo ya robala le omongwe.

191 Ke tla akanya ka diruiwa, dipudi, dinku, dikgomo le dipōkōlō, dilo tšena ka moka ga tšona ga dibolabole. Bjale dina le molaō, dipudi le dinku dirōbala šaka ka letee, empa nku o ka se bōne e tswala nku. Kgapa ya nku e tseba mohuta wa gabo yōna le yōna phōkō ya pudi e tseba dipudi tša gabo. Lege dinamēlana o ka se bōne e ngwe ya mohuta ošele epelenkwēla.

Dikgomo le dipōkōlō le tšona ka sebaka se sngwe, ba digapēla šakeng ka letee. Pōkōlō e tseba pōkōlō ya gabo, a ena taba le dikgomo, dikgomo le tšona dibjale. Modimo o difile tlhaloganyō ya tšona bothōla a dinyake go bodira.

Bare gokile gwaba le kgomo bare ke pentse, eile ya nyala ke ba ga Raganya ga Mohlabe, bjale ke yōna kgomo e we eilego ya tlhōla, bakeng sa gore enamēle kgomo ya namēla pōkōlō, kgomo e we eile ya bolaiwa. Ka baka la gore e nyaka go tlhodisa pōkōlō.

192 Dikgomo dibjale ka batho gadina gore kgomo ena le namane e nyana goba ya bapola, o ka dibōna kudu ge dikgobokane felo fa barego ke tipeng, difolla kgomo e elego tšhadi d ia enamēla. Pōkōlō le dinmpja dina le molaō, dipōkōlō tša namēla ya tshadi matsatši a go enamēla a feta dia e lesetša ke moka a disa namēla, dimpya tšona molaō wa tšona le ōna ke o mothata, ka gobane tša feka mpya ya ima ke moka dilesetšitše gofitlhēla e tlilo tlhatša, (bana) dinpyanyana tša ba tša gola, ditla goma difeka ge e bōne kgwedi gape ka ntle le mowe difoya dilatswa fela ditloga.

Dilo tšewe ka moka a dibolabole, disa tlhokometše taōlo ya tlhago ya tšona. Bjale le motho wa bolabola, o šita go bōna gore mo ke phōšō, balai ba dutši ba legōna ba golaya, empa le gagolebjale, a balae selo. Monna yo mogolo wa lapa bare ke monna wa ga Raganya, ba ile ba mohwetšana anametše pōkōlō a e dira mosadi, mohuta wa gagwe bare ke wa lesika la ga masasedi. Ba moswara, ke moka ba moiša mošate, kgoši ya laela gore motho yo we a bolaiwe gagona leina le baka mitsago

193

ka lōna leina la gagwe la gomitša ke gore bolayang setlhōla sewe. Ge baka bolōla gore mpya ke maaka goba kolobe.

Mosadi wa gogana monna wa gagwe go robala naē, ka sesotho a ba mosware ba morobadiša gore monna wa gagwe a robale naē. Taba kgolo batswala wa gagwe otlā butšiša mosadi gore molato keng, ge matswala wa gagwe a bōna gore ngwetšī a mokwe, o botša mokgekolo yo mongwe gore a yo bolabola le mosadi. Ge aile a šita mokgekolo yo we gona taba e swanetše go fiwa batswadi ba mosadi. Taba e e ngwadilwe ka matlakaleng a ka godimu, bjale ke ngwala ka baka la gobitša basadi gore ba mosware monna wa gagwe a morōbale.

Ge mosadi a ka tšwela pele le gogana gona mowe ba swanetše, goya dingakeng go tšama ba okwa gore molato keng, motlhomong a diyogana ba modirile matape, ke moka ngaka e leka ka a yōna matape a gore a lafe mosadi.

194

Taba e we ke taba e e felago etlhaga ya gore mosadi a gane monna ele gore ke kgale a dula naē. Ga dirika kgōle ba modirole mokgwa, ba swanetše go tšama ba kwella dingakeng dingaka ditla ba botša molato wa mosadi, ke moka ba moalafise ba tla bōna a kwana le monna wa gagwe. Basotho ba na le matape a mantšī a go dirōla batho, ge ele diphōfōlō tšōna ga ba kgone go didirōla ka baka la gore a ba ore natšo mollō.

Bjale ka mosadi yo bare ke Mpelebetšī ke ngwana Maebane a be a tšere ke monna wa ga Lewele bare ke Mokhuta. Monna a dula le mosadi, a ba naē, mosadi a ba aba le bana ba bane bjale ka morago ga mowe, a thōma go gana gorōbala le monna wa gagwe. Monna wa gagwe, a botša batswadi ba mosadi bjale batswadi bare ka gobane ke kgale a dutsi naē, mosadi o bile o tšofetše a sa gane go na le mokgwa.

195

Batloga le mokgonyana baya ngakeng e ngwe, ngaka ya bolōla gore mosadi ba motšere pelo, le swanetše go motlhōkōmēla, goseng bjale mafellō otlā gafa. Mokgalabje yo we wa ga Lewele e be ele ngaka ka nošī, are ke dikwile a seke a kgopōla ditlhare ga ngaka e we ke moka atloga.

Batswadi ba mosadi ba seke ba bolōla selo, ba gopola gore

ka gobane yêna ka noši ke ngaka, o tlaya a lafa mosadi wa gagwe. Monna ke nnete o be a gopotše gore o tla alafa mosadi wa gagwe, ke moka a fitlha a re o mofa ditlhare, mosadi a phaisa difalla kowa. Monna are, ngaka e boletše maaka motho a kare a babja a gana ditlhare.

Motšheko ga e tshekole, bjale o lebetše seema se, ke moka monna a ngaletša mosadi, empa ge are oya malaong a mosadi, mosadi oraka monna are a ke nyake mpelebetlê, mpelebetlê ora pólô ya monna wa gagwe.

196 Ka morago ga dikgwedi dise dikae ke moka mosadi a thôma go gafa, moredi wa gagwe ge a motsolêla buuſwa ke moka o marolla buuſwa, a bobee fase le morogo, ke moka a jê bo lefase, ba mofa motšoko o soba motšoko ke moka a falatša fase, are ka lesobô la bobedi a kgona a kgôga.

Monna, a tsibisa batswadi taba e, bjale batswadi ba mosadi bare, a o be o dirêlang, ngaka eile ya gobotša bjale wa se nape wa kgopêla ditlhare go yêna. Are ke be kere ketlaya ke moalafa ka tsaka, bjale kare ke a mofa agana ke moka ka lesetša.

Bare ga o sena selo, go kaone gore o re begê, rena re a lafiše ngwana yo we wa rena. Ka ntle le gore onyakêle ngwana ngaka e ngwe wêna ka noši o ka seke wa mokgona, ge o bôna, ba bile ba tsena ka motseng wa gago ke gore ba gotšere mašenê.

197 Monna re, ke lekwile ba ga makgolo, are boeleng gona kowa ga ngaka ela. Ke moka ba boêla, ngaka ya ya ya ba botša gore, monna obe a ile ko moalafa, bjale o paletšwe, kabaka la gore ba mostile pele setlhare sôna ke setlhare, e kabe o thômê o hupê pele, o be o tla bôna a enwa setlhare. Sepela o dira bjale o tla bôna a enwa. Monna are, motšheko a e tshekole nkalafêle molwetši yo waka, ngaka yare bjale go thathafile, e ka be o bolêle motlhang wa mathômo, lehono, ke gonyaka nku le pudi ge ko tswarêla mosadi wa gago, ka morago ga mo a fodile ke tla go nyaka kgomo. Molato a šowaka ke ile ka gobotša.

Monna a dumêla, ke moka ngaka ya dira ditlhare, ya

balaeletša ka mokgwa o ba swanets'ego go dira ka ôna. Ke moka ba rwala ditlhare, ba fitlha ba dira ka mokgwa o we ngaka e balaeletšitšego ka ôna. Motlhôlô, eke mosadi oloile ke ngaka ela, ke moka mosadi a fôla le pelo ya gagwe ya sokologa, a nyaka monna wa gagwe bjale kapele. Monna a ntšha kgomo afa ngaka.

198 Mothepa le yêna o ka fo bôna a dira bjale kemoka ba mo swara batia, ka mokgwa o ba kgonago ba mogapeletša kemoka a fo gana. Ga se yêna, ba motšere pelo, ba swanetše go moalafiša, ba tia bôna pelo ya gagwe e lokologa, kantie le mowe baka tia ba ba bakgolwa ka gobolaya. Kganthe ge are wa gopola ke moka pelo ya gagwe e ya tšhaba.

Matsurutišala oile a loša Kgasa ngwana Mohlabe, bjale ba ratana, bôna bale babedi, batswadi ba kwa ka bôna, mowe ba apišanego gôna ba sa ba bôna. Batswadi ba amogêla mosogana yo we wa ga Masete. Bjale ke moka ba ntšha dikgomo banyala mosadi wa bôna.

Monna a tloga, a ya makgoweng, ka morago a boya a e tukisitše, mosogana a fitlha, mothepa le diketšana ba ya gorwala mapokisi bogweng, ke moka a kgopêla segô sa metsi, ba modumella. E ka ba rugile mosetsana, kemoka mosetsana, a thôma gotšhaba.

199 Batswadi ba mosetsana, ba monyakêla ba mohwetšana, ba mutšiša gore molato keng, mosetsana are a ke monyake, bjang, ka gobane, monna oratile ke wêna. Mosetsana a tia tihôgô lefase, batia mosetsana ka mokgwa o šoro, mosetsana a tšwela pele le go gana.

Monna wa gagwe, are, le seke la bolaya motho ka baka laka бага makgolo, ge a gana molesetšeng lena le mphe tsaka dikgomo. Ngwana wa lena ke ratane naê, ele yo mogolo, a se wa go kwatamiša, a karego le mogapeletšitše. Bare, go mokgonyana go kaone gore re sepele nago re tsame re e kwa gore molato keng, baya, ke moka ba fitlha ga ngaka, ngaka ya ba botša gore a diri ka kgôle, ba motšere pelo, bjale ge a bôna monna wa gagwe o môna bjale ka tau.

Ngaka ya dira ditlhare tša yōna ya ba fa, ya ba botša gore le sepele le modirê ka mokgwa o le o, letla bōna ngwana wa lena a e ya bogadi. Ke moka baya ba dira ka mokgwa o ngaka e balaetšego ka ōna. Ba bōna ba kwana lengwana wa bōna a ya bogadi a ya a pea, a kwana le monna wa gagwe bjale ka basadi ba bangwe.

200

Badimu le bōna ba swara motho, empa mothepe wa go swara, ke badimu, a tšhaba a tšhabele motseng wa motho, o foya le lefoka, ke moka a forōbala lefokeng. Ge a bōna batho ke moka wa utama, ge a bōna gore ba mōna wa tšhaba.

Mothepe yo mongwe wa ga Sekgoka bare ke Atšana, oile a tsena ke mōya wa badimu, badimu ba belaēla, gore a babigiwa dikgomo tša go motšea. Bjale tsatši le we barego go yēna, o swanetše gore ka mabanyana, o ya bogadi, ke moka ge letšatši le dikela ba faga tša goja, ke moka a napa a bjela-bjela.

Bakgonyana ba šala ba gakilwe, ba robala bjaasa, letšatši la dikela ba sa mone, bakgonyana balaēla ba tloga. Batswadi ba šala ba lemošomong wa go monyakēla, empa ba sa mone. A dira matšatši a mane ba sa bone, erile ka letšatši la botlhano, a bōna ke badiši ba dikgomo, ke moka modiši yo mongwe a kitima a ya gae, a fitlha a ba botša gore re bone Ntšana bjale o rile gore bōna o utamile.

201

Papagwe a bitša masogana, are ka gobane utametše badiša rena a re bōna otlā tšhaba. Ba sepela le modiša, ke moka ba re go modiši o re šupē moalego gōna re sale kgōle ka gobane wa re šupa re šetše re lekgaufi a ka utuluga a tšhaba, re nyaka go motata, modiši a dumēla.

Batswadi e be ba šetše ba ile ngakeng go nyaka go tseba gore ngwana oile kae, bjale ngaka ya re, lena babagolo le ka seke la mōna otlā bōna ke badiši, lena le dirile phōšō, ngwana yo we dikgomo tša gagwe ore ke moletše lehono le reng le ntebala la seke la mpega.

E rile mola balebane le mowe a utamile, ke moka modiši a ba šupa, ba tata felo fa we, baya ba nyakēla ba seke ba mona, ba butšiša batlhanakana ba bagoba ba šetše bare, re nobōna a

a utama ga na mowe, bjale ge a tloga gona ara mōna. Kganthe ba mofitile ka morago yo mongwe ge are wa lebella nthago o bōna a thakgoga, ke moka are šola, ba morakiša ba moswara.

202 O be a šetše a otile kudu, ke moka mosetsana alla kudu, are, ke a le rapela ga ke nyake goya kagae, pelo yaka ya gana. A monna yola o sale gona, bare aowa o tlugile, are gōna golukile nthesetšeng re sepele, aretse le mphora a e gōna, balatola. A sepela nabō go fitlha ka gae, ke moka ba dira mphokolo a kgapola.

Batswadi ba mothepa ba bitša baleloko ka moka, ba tla ba ntšha kgomo baya libitleng la makgolo wa gagwe ga mōgo le yōna, ba fitlha ba mega, ba phasa, ke moka ba bolaya kgomo. Yaba gōna mosetsana a lokologa a e ya bogadi.

Ntwa ya monna le mosadi e ka ngwakong, ga gona motho le ka otee, yo aka fitlhago a bula ngwako, ge ba okwa mosadi alla ka ngwakong, ke matswala wa gagwe yo a katlago a šma ka lapeng, are mokete o dirang, oreng o nyaka gobolaya motho wa batho ba we. Ke tlohōgō ya batho wa bolaya, beng ba yōna, ba tšilo go tswara. Ke ya gorapela ngwana o seke wa bolaya motho wa batho bawe.

203 Ga gona ntwa e ba e lwelago balwela malao, fela, mosadi o gana le malaoh ge monna a nyaka malaš, bjale monna o reteletsitše bjale o bone gore, go retella go šitile pitsi ke moka wa motia. Mosadi ge abe a gana le malaš, ka phōšō, ke moka ke tša bōna ba le ba babedi, a ka seke a tsoga a bolala gore nna monna o be a ntišla sa gore. Ga gona motho yo a ka basekešago, ka ditaba tša ka ngwakong, ge bōna ba fiyo homola.

Ge mosetsana a ka fogala le malaš go tšwela pele, monna o motia, ka maatla mosadi a o kwa botlhoko a tšhabela ga gabo, batswadi ba mosekeši, ka gobane a ka seke a ba botša nnete, o tla ba botša maaka. Ke moka batswadi ba swanetše goromela mosadi morago ka sebaka gore sepela ore tšešla ditaba gore, e ka ba molato wa mosadi keng.

204 Ke moka sebaka setla tloga le mosadi, so o kwa phapanō ya bōna. Ba tla ba ba butšise sebaka ditaba ka moka gore ge o

hwetsane gore monna a teile mosadi ka phosô, o botse monna a seke a boeletsa, ge o hwetsane gore mosadi ona le phoso, o motse gore a tlhomphe monna wa gagwe.

Ke molaô gore ge monna a katia mosadi ele gore ke mathômô a motia, ke moka mosadi a tshabêla ga batswadi, ba swanetse go moromêla bogadi le sebaka. Motlhomong a motia la bobedi ba goma ba moromêla le sebaka la boraro lona ba tla motsa gore a seke a tsoga a boeletsa.

Ge sebaka se fitlhile se tla fitlha le mosadi, ke moka sa fitlha sa tsena ka lapeng la matswala wa gagwe, kemoka sa botsa matswala wa mosadi gore ke rumile ke бага mokete ba itse ke tliše mosadi wa lena, fêla ke kwe gore ba fapanelang. Motswala wa mosadi o tla bitša papago mosogana, a motša taba e.

205

Papagwe o tla bitša morwa wa gagwe, ke moka morwa wa gagwe a fitlha, bjale a motse gore re bôna motho ke yo, ore o rumile ke бага makgolo wa gago, gore atle a kwe gore wêna le mosadi wa gago le lwêlang. Morwa wa gagwe o tlare ke a dikwa, fêla nonyana golla e e tlıhubjago. a ka nobolêla.

Ke moka mosadi a bolêla ka mokgwa o monna wa gagwe a motswenyago ka ôna. Ka morago ke moka gobolêla monna wa gagwe ka mokgwa o a fapanago le mosadi wa gagwe. Ge ba hwetsana gore nwa ya bôna ga e bone ke motho ke nwa ya ka ngwakong, ke moka sebaka se tla ba sekwa monna ka gobane batho ba ka seke ba folwa ba le bababedi ka ngwakong, nwa ya ka ngwakong ke ya malaô.

206

Bjale ka Teka Sekgoka, o ile a nyala mosadi ga malome wa gagwe, bare ke Matlale ngwana Moeng. A fitlha a dula le mosadi, ke moka monna ge are ba mosadi, mosadi a gana, e sale yo moswa o sa tšwa go meka. Mosogana a bolêla le mosadi wa gagwe, matsatši a a lekanago beke, mosadi a tšwela pele le go gana, bjale monna a seke a tia mosadi, a tšea mosadi le sebaka gore a moise ga batswadi gore ba yo molaya. Ke moka sebaka sa ya le mosadi.

Ba fitlha ba tsena, bjale batswadi ba mosadi ba makala gore molato e ka ba keng, ge ba dio tsogêla mo e sale bošego,

ba homola. Ke moka sebaka sa thōma gore ke rumile ke бага Sekgoka ba itše ke tliše ngwana yo wa lena, o fapana le monna bakeng sa malaō, monna ge a era mosadi gore e ba mosadi mosadi a gana. Ditaba ke tša tšewe kemoka.

Batswadi ba butšiša moredi wa bōna, gore a taba e we ke therešo naa, moredi wa bōna are ke maaka taba kgolo ore nna ke tloge, lena le mofe dikgomo tša gagwe, a nyake, yēna o robala ga la gagwe legogo na ke robala ga laka, nna kere motlhomong ke ōna molaō wa banna le basadi.

207 Batswadi ba mosadi bare go sebaka sepela o botše ba ga Sekgoka le wēna o mokilwe ngwana ka mokgwa o a bolēlago ka ōna. Rena re ka seke ra dira šibiri, ge monna a ganēla ke mosadi wa gagwe malaō goba monna o tšhaba go robala le mosadi wa gagwe, o ile re mekēle re meketše, a re sana taba nabo.

Sebaka a selape go sepela, sa goma le mosadi, ba boēla ga Sekgoka. Sa fitlha sa bolēla mantšū a mosadi, gore monna o ala la gagwe legogō, bjale mosadi le yēna la gagwe. Monna ke yēna yo we a sa nyakego mosadi ore mosadi a tloge ba ga makgolo wa gagwe ba mofe dikgomo. Batswadi ba mosadi lentšū la bōna bare, mosadi re lefile, rena re ka seke ra kgōna go dira šibiri, ge bona ba sa fane dilo tša banna le basadi.

208 Lentšū le šibiri, ke lentšū la gošumiša ke batlhankana madišong ge badišitše dipudi. Ge diphōkwana dinamōla pudi, bjale pudi e tšhaba, ba rakiša pudi ya tshadi ba e tswara, ke mo špēla koša bare šibiri yo makankane, šibiri yo makankane, ke moka phōkwana e ngwē le e ngwē e tla e gwēla sekwaēla kowa, bjale bjale go fitlhēla difelēla bakgone ba elesetša, ke gore ka moka dienetše.

Batswadi ba mosogana bare, dikwa ke wēna ka gobane rena a re robale nabeng ka ngwakong ka otee. Mosogana a butšiša mosadi wa gagwe gore, ke nnete, nna ke robala ga laka legogō, mosadi a dumēla, mosogana are le a kwa gana bjale mosadi a re tsene ka ngwakong sebaka se sale mo, mosadi are a senna mpja dirobalanago mosegare, monna are re tla tswalla ngwako, ka ngwako e tla ba letsufi basadi a gana.

Batswadi ba mosogana bare molesetše le sētše le diketše. Mosogana a homola, letsatsi la dikela le baka la gorobala la fitlha ke moka mosadi a la legogō, monna a fitlha a robala. Mosadi a no dira bjale ka metlha a robala a ngatetše ditšwaro tša gagwe, monna are go mosadi sokologela ka mono, mosadi a fo homola, bjale monna a leka gore o wa mosokološa, mosadi a gana, a hunapana.

209 Monna, a gopola lentšu la batswadi ba mosadi la šibiri, a thōma go tia mosadi ka mokgwa o a ka kgōna, mosadi a kwa m'ele go baba a thōma golla, ba motse ka moka ga gwaka gwaba le motho yo a tsogago, ka gobane mosadi o boletše maaka.

Mosadi a kwa mmele gobaba, ke moka a tšhabeia ga batswadi, a fitlha a botša batswadi gore ke le butšitše kare monna wa nthaka o nyaka dikgomo tša gagwe ore a sa nthata. Mosadi o be a rurugelane, ke moka batswadi ba romela, sebaka ga Sekgoka, bjale monna are, mosadi ga re lwele selo, re lwela malaō. E sale ke mmeka a ke šukeke ke robala naē.

Mosadi yēna a ēma ka lentšu la gore, nna ke hwela gore ke tloge le mofe dikgomo tša gagwe, ore a nthate. Batswadi ba mosadi le ba monna ba se sa tseba gore taba ke efe ka baka la gore bona ka babedi ba rarana. Monna are le a kwa ba ga makgolo ge mosadi leka seke lakwa ke moteile le ge go fapana ga mosadi le monna go noba gona letla kwa le fapane ka mokgwa o mongwe e seng ka mokgwa o.

210 Mosadi are o lebōna matlhong re re le bababedi, ore tloga o boele gageno ba mphe dikgomo tšaka, ka goriale mowe nna bakeng sa gore ke hwēle dikgomo nka seke ka kgona efang monna dikgomo tša gagwe, ke tla mpa ka dula le bušuwana bjaka bja gotlhoka monna, a ke sa boela.

Batswadi ba mosogana bare, le seke la gapeletša ngwana wa lena, ngwana wa lena a rate monna, bjale ka goriale mowe, go kaone le re fe dilo tša rena. Batswadi ba mosadi bare diakwala bjale ngwana wa lena o raka ngwana wa rena. Mosadi are batswadi ba ka le seke la gana le dikgomo tša monna yo mofeng, nna a ke saya. Ke moka batswadi ba ntšha dikgomo ba fa ba ga Sekgoka molato wa fela.

Sibiri mabapi le basadi ba gogana banna ba bōna, e be ba bula ngwako, ke moka monna le mosadi ba tsena ka ngwakong, ke moka monna a robala le mosadi, ba butšise monna ba le kantle bare, naa o tsentshitse are, ee ke moka bakgolwa gore ke moka go fedile, ke gore lerato la mosadi ke gorobala nae.

211

Bjale ka monna yo mongwe bare, ke Maphewane, monna yo oile a beka mosadi wa gagwe, a monyetse, bjale monna ge are o ya malaong a mosadi, mosadi a gana. Gwa tsibiswa batswadi ba mosadi ba leka kudu go laya ngwana wa bōna, empa a seke a bakwa.

Monna ka tsatsi le lengwe a tia mosadi, mosadi a kwa mmele gobaba a tšhabela go batswadi, papago mosadi bjale ka ge a setse a kwile ditaba tša moredi wa gagwe. A swara moredi wa gagwe a motia a motša gore rena re lle dikgomo ka baka lagago, ore, o nyaka monna yo we bjale lehono, ore jša tlhatlhamusi ka baka lang, a gotia, nkabe a bolaya. Sepela monneng wagago.

212

Ba moromela a ya go monna wa gagwe, a ya a gana go alla monna, bjale papago mosadi a bōna gore taba e ke e kgolo, a napa, a thōma, go tsibisa kgoši, gore ke tšhaba go falatša madi lefaseng lagago morena, ngwana waka okwane le motho bjale re meketse o gana gofa monna wa gagwe malaō.

Kgoši e ile ya tloga lepapago mosadi, ba fitlha bare go Maphewane a tsene kantlong le mosadi wa gagwe, ke moka ba tsena, nwa ya sebe gona mosadi a fa monna wa gagwe. Ke moka ba mutšisa gore o tsentshitse, monna a dumela are e tsene. Ka morago go mo ba feditse ke moka ba bula ngwako go fedile ke moka ba tloga.

Ka mabanyana ge ba e ya gorobala, monna are go mosadi, ke nyaka malaō sokologela ka mono, mosadi a gana, ba lala ba elwa mosadi a napa a gana. Ditaba tša goma tša tsena ga batswadi ba tsibisa kgoši Mohlaba a tla gape, ba dira gore ba tsene ka ngwako, ba tsena, mosadi a fa monna wa gagwe malaō.

Bošego a ya a kōna monna malaō, bjale ba bōna gore taba e e buima, ka gobane ke tsatsi le lengwe re tla dira sibiri ya ba mosadi a loka a bolaya motho wa batho ba. Batswadi ba

213 mosadi go kaone gore le fe monna dilo tša gagwe, e fêla ngwana wa lena o le jisitše motlhahu, ke moka ba ntšha dikgomo ba fa mokgonyana.

Mosetsana yo we o be ana le moratho bjale bare moratho, o swanetše go tla go apea mo we ga monna yowe, bjale moratho a gana are, nka seke ka ya bubulantlu bja mogolo wa ele gore o saphela.

Sebeka ngwetsi, o swanetše go dula le mosadi wa gagwe, a robale naê, go fithêla a fetoga. Ge a bôna gore mosadi wa gage a fetoge, o swanetše goya ga ngaka, ke moka ngaka efe mosadi wa gagwe ditlhare. Ditlhare tšewe tša le bôfêlo, monna o dija ga tee, ke moka lebaka ka moka dija ke mosadi ka moswanyana le ka mabanyana, ngaka e balaya melaô.

Melaô, ge mosadi a bofediswa, ngaka e laya mosadi gore wa dibôna dibôna ditlhare tše tsaka, ga didumele gore ge motho a kare a ija tšona wa ba le motlabo le ge ona le motlabo o molesetše o lebelie monna wa gago fêla, le yôna monna gobjale, o swanetše go lebella mosadi wa gago. La tlhoka godira bjale le ka ngakantšha go alafa.

214 Segôkgô se, ge a se nwele matsatsi a gore o swanetše go setlemella, ka lenti a setlemele le balong se lekelle. Ge modimo o ile wa mo area, motlhang o we mosadi a kwago a šokwa, ba sekgaole se falle le botong le tla bôna ngwana a bêlêgwa. Ke yôna melaô ya ngaka.

Bjale monna a dumelwa gore ge a file mosadi wa gagwe ditlhare tša le bôfêlo, ke moka a motlogêle a ê makgoweng, o swanetše golebella gore ditla fella kae. A ka tloga ge a bôna matsatsi'a napa a fofeta yona mowe kgopolo ya gagwe e tla ba etapile ge a tloga.

Monna ba re ke Madibeng Magomane, oile a beke mosadi wa gagwe, a dula naê, bjale a bôna gore mosadi wa gagwe, a fetoge a ya go ngaka ya mothoka bare ke Mathopo. Ya mofa ditlhare, ke moka mosadi a ja ditlhare, monna a robala le mosadi wa gagwe kgwedi ya fêla, mosadi a bôna kgwedi.

215 Monna a goma a boêla go ngaka, ngaka ya goma ya mofa ditlhare. E rile magareng a kgwedi e we, mosadi a sesu a

fitlhelle ke matsatsi a gagwe a gobona kgwedi, monna a tloga a ya makgoweng. Ka morago ga kgwedi e we mosadi a ngwalla monna lengolo a motsa gore, kgwedi ela a ka e bona, monna a boloka matsatsi a kgwedi. Monna a dula makgoweng selemo le kgwedi tse tlhano, a boya gae.

Monna, ge a fitlha gae, a hwetsana gore lengolo le mosadi a mongwaletsego le na le lesome la dikgwedi le kgwedi tse pedi, bjale ka goriale ngwana o belegile ka kgwedi ya montso o tee. Mmago mosogana le yena o be a huna mahuto le ona a bjale, ke lesome la dikgwedi le kgwedi ka etee.

Monna are go mosadi wa mpoisa gore mpa e tswa kae, mpa ga se aka, mosadi are mpa ke ya gago, monna a gana. Ngwana oile gobelaga o feditse kgwedi ka etee a le ka kgakala, bjale a hwa, monna a butsitse selo se se seng gona. Mosadi a botsa monna gore ke imisitse ke Mararang Mohlabe, monna are bjale ditaba ke dikwile mogatsaka.

216 Monna a romela sebaka, go Mohlabe are ke fapana le mosadi, ka baka la mpa, o ile a ba le mpa bjale ngwana a belaga, a goma a hwa. Mosadi ore morwalo o we o be a file ke wene. Sebaka sa ya sa bolola bjale ka mantso a a ka godimu, bjale Mohlabe are kaba e we a ke tsebe, mosadi o bola maaka. Ke moka sebaka sa laela Mohlabe sa tloga.

Sa fitlha ga Magomane, sare, ke fitlhile ga Mohlabe, ore mosadi wa gago a motsebe o bola maaka. Ke moka monna a botsa mosadi are, mosadi wa dikwa monna yola wa gana, ore a go tsebe, mosadi are o fo gana wa ntseba. Monna are go sebaka sepela o botse Mohlabe ke a mokwa bjale le nna ga senna yo we ke bololago ke mosadi yo we arego ke yena, atle ba lebane le mosadi.

Sebaka sa fitlha sa botsa Mohlabe mantso a we, bjale, a dumela are sepela o ba botse ke tlatla ka moswana, ke moka sebaka sa goma sa ya sa bolola gore oile otlha fitlha ka moswana.

217 Moso ga ona lesidi, bja sa, batloga baya ba fitlha ga Magomane ba gatlhana le mosadi bjale Magomane are, go Mohlabe a o bitsi ke nna o bitse ke yena mosadi yo ka baka la pelaelo yaka. Mosadi monna yola wa ga Mohlabe o motlotsago ditshila

šo, bjale o swanetše gobolêla.

Mosadi a bolêla a re, monna o ile a roma kgaitšedi ya gagwe, are a tle a mpotše gore wa nthata, bjale nna ka gana, monna a goma a tla ka noši, bošego ka ngwakong waka, a swere mašeleng a mararo le seke a fitlha a bolêla lenna bjale nna ka modumêla, a mpha mašeleng a mararo, are ke mofe dipheeta bjale nna ka gana. Ke moka nna ke feditše.

Mohlabe, a éma are, thóbêla, ditaba dia kwala, mosadi o bolêla nnete, ke ile ka roma kgaitšedi yaka gore a yo nkapisetša mosadi, a ya bjale mosadi a gana, bjale e sale go tloga ga na mowe nkešu ke bošle ga mosadi. Mosadi a ke motsebe, ke moka ke feditše.

218

Banna bare, mosadi ke ngaka a ka seke a bolêla maaka, go gana ga gago go wa kwala bjale gokwala ka mokgwa o, ke gore o ile mosading letsatši ka letee, bjale ga o kgolwe ka lona. Taba ya bobedi mosadi motlhomong o bone gore a na mogwera, o sepela kudu, o ka nobolêla monna wa ga Mohlabe ge nke o tseba monna yo mongwe.

Mohlabe are, a ke tsebe selo, fêla mosadi a ke motsebe, empa ke matsatši ke ile ka kwa mosadi yo oile a dira bjalwa bjale, a rwala bjalwa ka legapa a ísa motlabong wa gagwe elego nna. Ka re ke tšwa modirong waka ka kwa mma ba mpotša taba ya bjalwa, bare ba ukwile matswala wa gagwe a émana, are ngwetši wa gagwe o rwele bjalwa o tlile o file wêna, bjale ka thôma go makala, bare bjalwa borwele ke Makgomo.

Mmathari ke yêna matswala wa mosadi are, e ke nnete, mosadi oile a dira bjalwa bjale mosadi a fo robala, nna ka tsoga ka hwetšana gore bjalwa bobetše, ke ge ke ya ke tsoša mosadi, mosadi a fo homola, ka motša gore bjalwa bobetše botlaba bja segiwa ke moroko, ka bošle ka robala.

219

Ka morago ga lebakanyana ke kwa mosadi a o kwala ka ngwakong, kare o nkwile, ka morago ga mahube a banna ke moka mosadi a tswalla lebatl. Ka theletša gore ke tla kwa mosadi a tlhotla bjalwa, ka fokwa go fiyore tuu gofitlhela dikgogo difologa. Ge ke tsoga ke eya ka ngwako ke hwetšana gore pitša

e setše ele fase bjälwa borwelwe. Ge letšatši lentšha nkó ke góna mosadi a boya, ke mutšiša a seke a mpotša selo a thóma golla, ka mohomolóla.

Mosadi bolóla gore bjälwa oile wa íša kae, ge oile wa íša go yéna Mohlabe o bolóle re motleme, mosadi tuu, bolóla re ke tšóna tšewe dingakantšhago tšewe. Digogakantšha bjang, bolóla therešo mosadi bjale go bontšha-gala gore o phara monna yo wa ga Mohlabe ditšhila tša maaka. Mosadi are dia ngakantšha tšewe.

220 Banna bare, monna wa ga Mohlabe ditaba diakwala, bjale e pône molato, molato a o lefe ke mong wa óna, o uta mong wa molato utulutše wéna, ya madi e notšwa dingweng. Ke moka monna wa ga Mohlabe a lefa molato, ka kgomo tše pedi le pudi ditaba tša fela ditla mowe. Ke modiró wa basadi a ba bole motho yo ba moratago ge ba bóna gore ba imile ba phumula ka motho yo ba sa moratego. Monna ona lephóšó o be a sa swanéla go lifiša bjale kage a ile a fa mosadi wa gage ditlhare.

Ge monna a file mosadi wa gagwe ditlhare tša bōfēlō a swanéla go tlogéla mosadi wa gagwe, o swanetše go lebella, bjale ka morago ga mo a bóna gore mosadi wa pala a motlogéle a le bjale a é makgoweng, o tlare ge a boya a kgona a mofa tše dingwe ditlhare.

Monna ga e fa mosadi wa gagwe ditlhare tša lebōfēlō, o bjale ka monna ga satšwa go beka mosadi, o swanéla go tlogela mosadi wa gagwe. Empa ge ele mosadi yo a nago le bana ke moka mosadi wa gagwe a goma a éma, o leka ka maatla gore a mofe ditlhare, fēla ge ele ntweng a kae, ka gobane mowe o íša ke molaš, ge ele makgoweng, monna o swanetše go lebella peletšo ya ditlhare.

221 Ge monna a ka fotloga a ya makgoweng, ele gore mosadi wa gagwe o mošile a šumiša ditlhare tša le bōfēlō, monna o tloga a bone gore mosadi wa gagwe o bone kgwedí, mowe monna o tlugile ana le nnete ya gore mosadi wa gagwe a na mpa. Mosadi ge a ka šala a sepela lenyatsi ya gagwe, mosadi a ina.

PWM Monna wa gagwe ona le maatla a go mutšiša, ka gobane o tlugile mosadi wa gagwe a setlemile. Ka goriale mowe ke gore o tlugile a tswaletše mosadi wa gagwe. Mosadi ana bo ekarabélo

o swanetše gobotsa monna wa gagwe motho yo a setšego a bula lepokisi. Ge monna a nyaka go molifisa o a molifisa.

Mosadi a imisi ke go robala nae matsatsi a mabedi, goba a mantši, le robalo la mathomo ke moka le dirile motho, matsatsi a mantši ana taba, bjale ka dimpya, mpja a e feke ke mpya ka etee, e feka ke dikgōthō tše dintši. Gore e feke, ke moka ge e fetša dirile mpyanyana e ngwe le yōna ke moka e feke le yōna e dirile mpyanyana.

222

Kgōthō engwe le e ngwe e we e ilego ya feka mpya otlā bōna ge mmago tšōna etlhatša go e tšwa mohuta wa kgōthō e ngwe le e ngwe e we ilego ya feka mmago yōna. Batho ba gotšwa makgoweng, ge motho a ile a robala le mosadi tsatsi ka le tee, ke moka mosadi are ke misitse ke yēna, ke moka monna a gana are nna ke ile tsatsi ka letee.

Ba fēla ba akanya taba e, ka bakeng la pōō ya makgowa gore makgowa ba ruwa pōō, ke moka ba tšea pōō ba e fa kgomo ya tshadi ya e namela gatee, ke moka mong wa pōō a tšea pōō ya gagwe a tloga nayo. Kgomo eia otlā bōna e bapola. Ka goriale mowe kgomo ke motho bjale motho le yēna objale.

223

Taba ya mafatlha ke taba ya botlhōla, ke madi a leloko lewe, madi a bōna a bogale, bjale, ka goriale mowe, a na letswalo tše pedi, ele gore ga gobjale tswalo e tee. Basadi ba mohuta o we ke dinoga, bjale ka ge tlhago ya motho ba tseba ga botse gore mosadi o bēlēga ngwana ka otee, bjale ka kgomo, ge a ile a dira bana ba babedi ke botlhola, motho a se pudi, ngwana yo mongwe o swanetše gore a bolaiwe.

Mosadi wa gokgotlella, ge monna wa gagwe a ile a motlogēla, esale yo moswa goba ana lengwana yo a momamisa go. Monna o tlogēla mosadi wa gagwe a ya makgoweng, ašia mosadi wa gagwe ana le ngwana, ngwana a ba a gola a ba a kitima, mmagwe a sena taba le monna yo mongwe.

Bjale ka mosadi yo Pharare ke ngwana Makōkōrōpō o tšere ke ba ga Masete ke monna yo barego ke Seseso. Mosadi yo we a se seraburabu. Monna wa gagwe a moimisa mosadi wa gagwe bjale monna a tloga a ya makgoweng, a šala a bēlēga ngwana, ngwana a seke a ba le maduma ka baka la go etswara ga mmagwe. A gola
PMM

m'ele wa gagwe o lekanetše.

Monna a ya a dula makgoweng, mengwaga e mene, ka ngwaga wa botlhano o we a goba a gopotše goboya ka ōna gae, a tihagēla ke kotse. Ba ile ba moswara, ba ripile monna tša pele, ba moiša kgolegong mengwaga e medi. Aowa mosadi wa monna yowe ngwana wa gagwe o godile, o bile o latlhile letswele ka noši, ka gobane ona letlhalonganyo.

224

Batho ba lebeletše mosadi gore o tla ima, ba fo bōna mosadi a sa imi, bjale ba gopola gore ke moka a ka sesa ima. Ba bōna fēla ge a thaba le motho yo mongwe le yo mongwe. Monna yo a robalago naš a ba mone, ba fo mogopolēla. Monna wa gagwe a tšwa kgolegong, ke moka a boya gae, bjale motlhōlo ge monna a fitlha a batagana le mosadi wa gagwe ke moka mosadi a ima. Yaba gōna bakgolwago gore mosadi o be a sasepele le banna, ge ba mutšiša bagwera ba gagwe, gore kganthe o be o fiyo pōpōtēla, are, ee, ga e bole e bolla mong wa yōna. Yo we ke mosadi wa basadi a nyake go sinya le rato lagagwe go monna wa gagwe.

Kgarebe ba ka fo ebeka, ke moka a tla bogadi ele gore monna wa gagwe o makgoweng ge ele ngwana yo a tswalegilego, ofo kgotlella, a letēla monna wa gagwe a boya, empa ba bangwe basadi ba šita ke taba e we ya go kgotlella. Mosadi wa gošita gokgotlella gore a letele monna wa gagwe, mosadi yo we a se mosadi, ke seraburabu.

225

Ga e bole e bolla mong wa yōna, monna ge a ka tlogēla mosadi a ya a dula makgoweng le baka le letelele, mosadi a šala a tenwa ke moka a sepela le monna yo mongwe a moimiša, monna yo we o swanetše golefa, baka seke ba bōna gore mong wa mosadi ona lephōšō. Ke thoto ya gagwe, e swanetše go moletēla ge e bola e bolla yōna.

Ge mosadi a gana monna wa gagwe ana le lebaka, monna ana molaš wa gotia mosadi. Ka gobane mosadi ana molato, ka gore o gana ka lebaka. Bjale ka ge mosadi a bōna gore o bōne kgwedi a swanēla gofa monna wa gagwe malaš, ka gobane a ka gobatša monna wa gagwe. Ge monna a ka lwa le mosadi wa gagwe ele gore o motša bobo bjo anago nabjo, molato ke wa monna mosadi ana molato.

Gobjale ka malwetši a bjale ka letšófêla, mosadi ge a botša monna wa gagê, o swanetše gotlhókômêla, a nyakêle ngaka e mofe setlhare sa gotibêla bolwetši gore bja seke bja motsena.

226

Ge monna a sa robale le mosadi wa gagwe, mosadi o swanetše go dira ka mokgwa o we a ratago, ka goriale mowe mosadi ore o upa monna wa gagwe. Taba ya mohuta o we e fêla e tlhaga ga monna wa basadi, ke moka mosadi yo mongwe a seke a mōna bjale ka mosadi, bjale mosadi a thōma ge kgetha monna yo mongwe. Ge mosadi a ile a imiša ke monna yowe ele gore monna wa gagwe o gōna gana mo gae, mowe mosadi o swanetše goromêla motho go monna wa gagwe gore se-pelang le motše, nna ke sinyane. Ke moka monna a butšise gore naa o sinyane le mang, ke moka mosadi a bolêle.

Monna ge a nyaka golifiša setlhōtlōlō a ka fo mo lifiša eupya o molifiša a lebjale monna a na le phōšō ka baka la gore ka ngwakong wa mosadi a e. Monna o swanetše go lifiša monna mosadi wa gagwe ele gore ka ngwakong ga mosadi o a ya. Bjale ka ge ele mosadi wa gagwe a monyetše le gōna a rēta monna yo we gore a tle a robale le mosadi wa gagwe.

227

Mosadi yēna o tla leka ka maatla gore monna yo waka, o lifiša monna yo ka phōšō, ka gobane monna waka a tle ka ngwakong waka, bjale lehono ora gore nna ke fodula, ke tla tloga ka feletša ka goreng. Le ga golebjale ga gona thušō ka gobane ke mosadi. Gona le banna ba bangwe ba we ba bōnago gore mosadi a ke monyake are ge a sepetše le monna yo mongwe ke moka a fo homola, go butšiša gōna ke molaō, ka gobane, motlhang mosadi a šokwa a kgone go mofa ditšhila tša lekgeswa la gagwe ke moka ba mo alafe ka lona, mosadi a kgone a bēlēga. Lentšu la gore o seke wa tsoga wa boeletša le lona ke molaō.

Monna wa mohuta o we, o lukile go mosadi wa gagwe, mosadi o tla thaba le ge pelaelo ele gona ya monneng wa gagwe. O tla leka ka maatla go tlhompha monna wa gagwe. Ge monna a ka thibêla mosadi ele gore, monna a e ka ngwakong wa mosadi, mo we ke phōšō ntwā ya monna le mosadi e ka seke ya fêla. Tšatši le lengwe le le lengwe ge mosadi a nwele bjalwa, o tla roga monna wa gagwe ka mokgwa oa ka kgonago, o dirêla gore monna a kwate a tle a motiē, a tla kgona go anêgêla batho ge ba mutšiša gore

e be le lwelang.

228 Ka baka la go senyake mosadi, bjale mosadi a kgetha monna yo mongwe, mosadi are goima ke moka monna a lifisa monna yowe a moimisiitšego, ke taba e boima ka maatla, ka gobane, monna o no bona ge batswadi ba mo segisa, ba fo mosegisa fela pelo tša bona dibotlhoko ka gobane a nyake moredi wa bona. Ge a ka fo tšwela pele le golapisa mosadi monna o rapa lehu la gagwe. Ba tla molaya, ba molaya bare, bakganya ma moratwe, gore ngwana wa bona a swane a swana le madibekwane (mamoratwe).

Tema ya 8 : go ima.

s.l. Tišgo ya go ima.

Monna mola a bekago mosadi, o swanetše go dula le mosadi, a lebelle mokgwa wa mosadi, kgwedi ya mathomō monna a na pelašlo na o, ge mosadi a ile a e bona. Ka kgwedi ya bobedi, bjale monna o swanetše goba le masebe, a gore mosadi e kaba o dira bjang. Empa le yōna a na taba nayo, o tla fo homola, ka kgwedi ya boraro, a owa monna o tla tlēla ke pelašlo. Ge monna e sale lesogana ga gopole selo, a kaba a fetša kgwedi tše nne goba tše tlhano a se na taba.

229 Ke le'tšū e tla tšwa go batswadi ba gagwe, ba motša gore naa molato keng, bjale ge mosadi a sa imi, ba tšama ba nyakēla ditlhare tša go bōfēla mosadi, a ba fo ntšha matlhō ba lebella. Ga go tšame gonyakēla papago mosogana, yēna mosogana ka noši o swanetše go tšama a nyakella mosadi wa gagwe ditlhare.

Ke gore melao e we ngaka e molaya go yōna, a ekwe ka noši, ka gobane goya papagwe, ge a motša a ka seke a kwa. Ngaka e tla tšholla ditaola tša yōna ke moka, e dilebelle, ka morago ke moka ere, molaolwa gore a dikgope, ka gobane tša pele ebe ele tša matšwa sešiko. Ke moka molao wa o bolēla se we a se belāšlago a ditšhele fase.

Bjale ngaka e lebelle ditaola tša yōna, a thome gobotša molaolwa, molato o we o swerego mosadi wa gagwe gore a seke a ima. Motho ge a sa imi, ke ge ana le bolwetši, goba ba moloi, ka lebaka

230

le lengwe badimu ba belašla, goba motho yo mongwe wa leloko la bo mosadi a belašla yo a phelago. Dilo tšewe ke moka ditla bola ke ngaka. Ngaka tše dingwe dinyaka gore monna ge a eya go laola, a tle le mosadi gore mosadi le yōna ka noši a kwe malaō e we ya ngaka.

Ngaka e bolšla melaō, ya goba laya bedi ga bona, a ba botša gore ge leka taboga melaō e, letsebe gore le tla ngakantšha, nka seke ka kgona go alafa. Le swanetše go ilela lena ka babedi leseke la sepela, gobane ditlhare tša ka a didumele gore motho a sepele le basadi ba bangwe goba mosadi a sepele le banna aowa. Mesepele ya mehuta e we ga didumele.

Ge ele gore mosadi o šitwa go ima ka baka la go loiwa, ngaka e tla leka ka maatla go loolla mosadi, ge a bōna gore mosadi o fodile ke moka e mofa ditlhare tša lebōfšlō, o tla bōna mosadi a ima. Lebōfšlō le lefiwa ka kgomo, ge ele gore, mosadi o belege ngwana wa motlhankana, ba swanetše go fa ngwaka kgomo ya pholo, ge ele mosetsana ke kgomo ya tshadi.

231

Ge ele badimu, ba swanetše go botša ke ngwaka gore badimu ba mosadi ba belašla, a bee a ba botše le selo sewe ba swanetše go phasa ka sona, ge ele kgomo go ba nku. Ke moka ba tšee selo sewe ba yo se bolaya badimung, lebitleng la melaedi, ke moka ba phase ba bega mosadi. Ke moka baja dinama, nama ya badimu ga ba tšhele letswai le gona ga ye ka gae, ge e ba šitile ba etlogšla gona. Ba seta marala ba gokella yo mongwe le yo mongwe wa leloko la bo mosadi ka letsogong la mphapa ge ele modimu wa setshadi ge ele modimu wa setona ka letsogong la setona.

Ke moka monna o bošla gae, le mosadi wa gagš, ge a robala le mosadi ke moka mosadi o a ima, ka ntle le gofiwa setlhare. Ge ele gore, ditaola diile tša bola gore, le swanetše go bega badimu ka kgomo, kgomo ya tlhoka ele gore kgomo ke tshadi goba pholo, ba swanetše go nyakšla kgogo e ntso, ya go tlhoka mmala, ke moka baš lapeng la moredi wa bōna, ke moka ba fitlhe ba phase ka lapeng la mosadi, ba bolšle gore re tšhaba go tla pele gagago, ka gobane re ditšhuwana bjale ka yōna kgogo e rere, e tlabā e mofatšla. Ke moka ba lesetše kgogo, ga e bolaiwi, ge ba bōna

232 gore e godile ba botša batswadi ba mosadi ke ba tšwa ba tswere e ngwe kgogo ya go tiba ela ba bolaya e le.

Goloya mosetsana gore a seke a ima, motho o dišā mowe mothepe a rotago gona lebaka la mo a bōne, kgwedi, ke moka a mōna a tlhapologa, o a molesetša a tloga, a ya a ntšha mabu ala a goba a rota go ōna, ke moka o phatlhaganya le ditlhare tša gagwe, ke moka o huna tswalo ya mosadi. Taba e we ke boloi, e se ge ba bitša ngaka e tšilo moalafa, kantle le mowe mosadi a ka seke a ima.

Go ntšha mpa le yōna ke taba e ngwe ya go dira gore mosadi a seke a ima, ena ke taba e thata kudu. Ga gona ngaka e e ka alafago gore mosadi a gome a ime, fēla baka alafa, ge baile ge bantšha mpa e we, bare, mowe ba bolokago madi a we ba ntšha mabu a gona ba a boloka, ka ntle le mowe aowa gago kgonege, le ge ba saka ba boloka madi a we ka molaō.

233 Madi a we ba swanetše go a boloka ka molaō, ke gore a ba swanela gore ba rimamiše, ba rimamiša ke moka ba bolaille tswalo ya mosadi, le ge baile ba boloka mobu, ga gothuše selo, ka gobane ngwana a ba moloka ka molaō.

Bjale ka Maruping Mogofe o ile a tšea mosadi ga Moeng, mosetsana yowe bokgarebeng bja gagwe a na le mmele. Le ge a sepela a tswanelwa. Mosetsana a ima, basadi ba bangwe o no bōna ge ele basadi melaō ga ba e tsebe, bjale mosadi yo we mmago mothepe a fa moredi wa gagwe, gore mpa e phumēgē. Ke moka mpa ya phumēga, bjale kage taba e we ele boloi, ga ba nyake gore ba boniwe ke motho.

Poloko ya madi, mokgekolo yo we ke moka a rimamiša madi a moredi wa gagwe, kgopolo ya go ntšha mobu ya ba gōna, ke moka a ntšha a boloka. Ka morago ga lebaka le letelele, ke moka monna a ya a tšea mosadi wa gagwe, a makala ge a hwetšana mosadi wa gagwe a otile. Mosadi kgathe o swele a baka bare go ntšha mpa ba moalafiša.

234 Monna a ya a dula le mosadi wa gagwe, a leka ka maatla gore ke alafiša mosadi wa gagwe, mosadi a napa a ōta go tšwela pele, a kitima le dingaka, dingaka dimotša gore mosadi o swele a sale
PWN

gagabo, o ka seke wa mokgona, o tla ba wa ntšha matlho wa mo lebella. Mmagwe nkabe a seke a rimamiša madi, ngwana wa gagwe e kabe a lafêga, bjale lehono diapala.

Monna a dula le mosadi wa gagwe mengwaga e meraro, mosadi a fetugile mmala e noba yo mosetlha, ka ngwaga wa bone ke moka mosadi a hwa. Mogofe o lobile dikgomo tša gagwe a lobiša ke baga makgolo wa gagwe. A leka gore ba ga makgolo a rieng dingakeng re tšame re ekwa lehu la moredi wa lena, ba gana. Mogofe a homola, a seke a nyaka dikgomo tša gagwe are e fêla ke lobile

235 Medirô le mekgwa ya batho ke e megolo, ya go nyaka kudu go loyana. Gona le mosadi yo mongwe ke ngwana Magomane, o tšere ke mosadi, bjale mosadi o hwetše ke monna, morwa monna wa gagwe wa lapa le šele o dutšī le mosadi, ke gore o mošegotše. Ele gore monna ona le wa gagwe mosadi, bjale mosadi a tlhopha dikgomo a tšea mosadi, ngwana Magomane. Monna a leka gore o swanetše go dula le ngwetšī, bjale motlhôlogadi a gana. Mosadi o ile a ima e sale kgarebe gagabo, bjale ba ntšha mpa.

E rile ge ba beka mosadi, mosadi a ba ona le mpa ya bobedi. Ge a le bogadi ba mutšiša gore lerumu letšwa kae, bjale mosadi a bolêla motho yowe a mo imišitšego. Ba romêla motho go batswadi ba mosadi gore re fapana le ngwana wa lena, ona le mpa bjale ge re mutšiša o bolêla gore o imišitše ke mosogana wa ga na mowe, batswadi ba mosadi bare, ditaba di a kwala, bjale le seke la botša rena, rena re lefile mosadi, ka goriale mowe are nyake go tsena botlhotlolong bja moredi wa rena, lena diboneng.

236 Mosadi yowe wa go tšea ngwetšī ke Mabore, bjale monna wa gagwe bare ebe ele Makalela Mongale, a na morwa yo we wa go dula le mosadi ke Matlala Mongale ke wa lapa le lengwe. Mabore e be ele mosadi wa morwa Makalela, bjale morwa wa gagwe a ya a hwa ntweng ya Matshipi, mokgalabje a šala a beka mosadi, ke moka a modira mosadi, bjale mosadi aba le bana ba basetsana. Ka baka la gore mosadi e sale yo moswa a kgetha morwa Makalela wa pele wa lapa le lengwe.

Ka morago ga lehu, mosadi a bôna gore baredi ba gagwe, ba nyetšwe, ke moka a tlhopha dikgomo a ya a tšea mosadi yo we

ngwana Magomane. Mosadi ona le mpa, Matlala a nyaka gore a ka robala le mosadi, bjale mosadi yola wa gošia papagê, a gana, are go ka seke gwa dirêga.

Lebaka ke gore dikgomo ditšwa baredi ba mosadi, bjale lehono, Matlala o tsene ka ngwako wa mosadi, bjale mosadi o gana ka gore o dirile ka gore wa tla wa mponêla, lehono ware o robala le ngwetšî waka. Ga go dirêge, monna a kwa mantšû a mosadi a seke a ya go ngwetšî. Bjale ngwetšî o bikilwê ana le mpa, ga gona motho yo we a kareago mpa ya ngwetšî.

237 Monna ge a rêra mpa ya mosadi, monna o swanetše gore a be a robala le mosadi, kantle le mowe a go kgonege. Bjale ge ba ruma sebaka, batswadi ba mosadi ba boletše gore baka seke ba kgona go tsenêla ditaba tša moredi wa bôna.

Ke mang yo we a tlogo rêra molato, Matlala a tsene ka ngwako wa mosadi, bjale mosadi a na mong, ke wa monna yo we yêna ka nošî a tlogo e kgethela, goba moimîšî a ka napa a dula le mosadi. A baka ba mofa molato, ba ile ba napa ba homola. Mosadi, lešoko la gagwe le ile la fetša batho dipelo, a dula ka ngwakong a šoka beke ka moka.

238 Mosadi o swere keng go bêlêga, ga ba tsebe, ba ya ngakeng, bjale ngaka yare, mosadi o swere ke go phôphana ga lena. Matlala o nyaka go tsena ka ngwakong bjale wena mosadi o a gana, pelo ya monna e a belaêla, ere, kgomo tša bopape, dija ke batho ba šele bakeng saka. Sepelang lo dira matlhatswa letlhêlo, monna a phase le tla bôna ngwana a bêlêga. Ke moka ba boêla gae, ba ya ba dira bjale ke moka ba okwa ngwana alla ka ngwakong. Pelaêlo ya motho e a tswara pêlêgo ya mosadi.

Bolwetšî bja lenong, bolwetšî bjo, bo a gakantšha, ka gobane motho, o bêlêga ngwana bjale ngwana are, kowa a sepela, ke moka a fore reê, ka ntle le bolwetšî. Bjale ka ngwana wa mathomo a ba tlhokomele, e tliore ka ngwana wa bobedi, ge a ka hwa bjale ka yola wa pele, ya ba gôna ba thomago go makala.

Bolwetšî bjowe a bona moloi, ka gare, e foba bolwetšî, ke moka ba swanetše go nyakêla ngaka ya go tseba bolwetšî bjo we e tle e alafe monna le mosadi. Bo alafêga kudu, ge monna, a kare

go hwêla ke ngwana, a seke a robala le mmago ngwana. Ngaka e tle e ba fe ditlhare, ba diji, mosadi a gofe tšhila ka moka, ke moka monna a kgone a tsena malaong a mosadi wa gagwe.

239 Ge ngaka e kare, etla ya hwetsana gore monna le mosadi ba setse ba batagane a e bo kgone, bokaone ke ge mosadi a ka seke a feta ke kgwedi, a goma a bôna kgwedi gôna e a lafa, mosadi a fola, ke moka a bëlêga ngwana a phela.

Boloi ke bja gore ge mosadi a bëlêga ke moka ngwana a tšwa popelong ya mmagwe a hwile, bjowe ke boloi, mowe ba swanetse go phakisa ka pela ba nyakela ngaka gore etle e alafe mosadi. Bjale ka baredi ba mosadi yo ke Motsatsi, moredi wa gagwe wa pele, a tšea ke monna wa ga Mabakane leina la gagwe ke Maifa.

Mosadi a dula le monna wa gagwe, ke moka a seke a lapisa go ima, a ima, bjale e rile ge a bëlêga, a bëlêga ngwana a hwile, ke moka ya ba mafella ntlong. A goma a robala le monna wa gagwe a ima gape, a goma a bëlêga ngwana a hwile. Bjale monna wa mosadi a fella ke maatla a thoma goya ngakeng, go kwa gore molato keng.

240 Ngaka ya motša gore go belaêla papagwe, papago mosadi o hwile, bjale ore baja dikgomo tša bana baka ba ntebetse. Monna a goma a ya a botša makgolo wa gagwe, bjale makgolo wa gagwe a tloga le mokgonyana go tsama ba okwa ka babedi, a hwetsana gore mowe mokgonyana a bolêlago ke nnete. A ntšha kgomo makgolo wa gagwe ke moka ba bolaya kgomo, ba phasa.

Mosadi a goma a ba le mpa, bjale ke mpa ya boraro, mosadi a goma a bëlêga ngwana a hwile. Ba goma baya ngakeng, bjale ngaka yare, monna o dirile ka go kitimêla go robala le mosadi wa gagwe, e kabe le re go phasa, ke moka monna a e, ngakeng go butšisa gore lehumô le gona mosading. Bjale lehono le tsebe gore badimu ba dile diatla bare lehumo le gôna.

Mosadi ona le bolwetši, le swanetse go nyakêla ngaka ya go tseba bolwetši bjowe e tle e ba lafe, monna a seke a kitimêla goya mosading, ngaka e swanetse go balafa pele. Ba goma baya ngakeng ya go tseba malwetši a mohuta o we ke ngaka ya mosadi ya ga Rakgwale, ya balaella gore ba nyakêle pudi ya go tswala e folotša.

241 Monna a leka ka maatla go nyakêla pudi, a ba a e bôna, ke moka a ya a bitša ngaka, ngwaka ya fitlha le ditlhare tša yôna. Ke moka a bolaya pudi, a tšea tswalo ya pudi a phatlhaganya le ditlhare tša gagê, a lafa mosadi le monna, Pudi e we a e lewe ke masogana le banna le basadi ba ba sa bëlêgago. E ja ke bakgekolo le bakgalabje, ka morago ga mowe mosadi a goma a robala le mosadi, mosadi a ima, bjale a bëlêga ngwana a phela.

Moratho wa mosadi yowe a tšea ke ba ga Mathake, le yêna are go batagana le monna wa gagwe ke moka a ima. Motlholo, bana ba mosadi yo Matsatsi ba na le bolwetši ka moka ga bôna, mosadi a bëlêga ngwana a hwile. Le yêna baile ba moalafa bjale ka mogolwane. Lekgotwane la bôna la tšea ke бага Masumu, le yêna a ba bjale ka bagolwane, ba dio moalafa bjale ka bagolo.

242 Boloi bja kgale e be bolekaone, ka gobane motho a ka fore kowa a babja le mōna gore, motho o tla re tlogêla, ke moka mong wa motse a kgowela, basadi ba motse, ka moka a ba botša gore motho wa batho ba a fole kantle le gore a fole motho yo a modirileng o tla mošala nthago, ke moka wa bôna molwetši a fola. Matsatsi ano a bohono ga go direge, ka gobane ba loya le ka tlhare tša sekgowa.

Mosadi wa Mothakgati, o ile a ima mpa, ke moka are, ka matsatsi a gagwe a gore ngwana a bëlêgê, ngwana a phekgana ka teng ga mosadi. Mosadi o ile a kwa botlhoko kudu, bjale papago mosadi a bitša basadi ba motse, ka moka ba kgobakana, a ba botša gore mpang, le bolaê ngwana wa lena бага Matlhakwana, ge ele ngwana waka yêna, a phele, ge leka bolaya le ngwana waka ke tla kwisana nabeng batlhoko.

243 Ka morago a puô ya mokgalabje, ngwana a tšwa ka popelong ya mmagwe empa o ile a tswa a hwile. Mmago ngwana a phela. Mogatša mosadi a kwa botlhoko bakeng sa madi a gagwe, baya dingakeng, ke moka ditaola tša ya tša tia Kgadi e Kgolo ya motse owe. Ba motša gore ge o ka tsoga wa boeletša o tla bolaiwa. Mosadi a tšhoga a sesa boeletša, ke moka mosadi a bëlêga bana ba gagê ba phela.

Molaô wa pudi ya go alafa, mola ngaka e fitlhago o swanetše go tlotša pudi ka ditlhare, a kgone a bolaya pudi. Motswi wa pudi o swanetše go tswia, ke moka ere mola e fedile, ke moka
PWN

motswi o bega ngaka gore e fedile, bjale ke moka ngaka e batamela kgaufsi, ere thula, ke moka wa thula. Ge a ntshitse tsa ka teng ga yona, ke moka ngaka ya tsena.

Motswi o ema kowa a lebella, bjale ke moka, o sena boteng bja pudi ka moka ga bjona, le ditho tsa yona, bjale modiro wa ngwaka o fedile, motswi wa boela a phakolla pudi. Ga gona motho yo a swanetsego go ja nama ya pudi e we, pele ga gore e je ke moalafiwa.

244 Ngaka e tsea dinamanyana tselo e disenego ke moka a diapea ka pitsana ya ditlhare, o tshela tshidi ya gagwe e ntso, ke moka dia butswa, bjale kowa dibudule, o fa molwetsi o a dija. Mola o fedile, motswi a ka soga sebetse a ja.

Ba apea dibera ba seba mauwa ka tsona, eseng banna le basadi aowa bakgekolo fela le bana. Ka morago ga mowe ke moka ba ripella pudi, ka pitseng e kgolo, ya butswa, ka morago ga mo e budule, ke moka ngaka e tsea mphapha o mongwe le mokgopa wa pudi e tloga nao.

Ge pudi e sa butswa, ngaka e tshabela molwetsi dieta noko, ke moka a mosithela ka tshidi. O seta mokgopa wa pudi, o tsea lenaka la pudi o katela ditlhare ka gare, bjale ke moka lenaka o le thula masobana o folola lenaka, o a moapeša, ke modisi wa gagwe, wa gore motho a seke a moloya. Baloi ka moka ba moekologe, ba molebale le ge ebe ba sa mogopola, ke moka ba phakise ba molebale.

Ngaka e ngwe le e ngwe ena le mola o wa yona, tse dingwe dingaka tsa bolaya pudi e we ya lebofelo ba rwala ka moka ba ya nayo gae ga bona. Ba lafiwa ba kwa fela ka mala le dibera le moswane ke moka.

245 Mosogana a ka losa mosadi are, o nyaka go motsea, ke moka mothepa a dumela, ba fana manyanesano, mosogana a fa mosetsana sekgolomotho, mosetsana a fa mosogana leseka. Ka morago mosetsana a tlhanoga a tsea ke yo mongwe. Mosogana o swanetse go kwa botlhoko ka baka la gore o mofurile.

Masogana a mangwe, a ba diri selo, ba lla fela ge dilo tsa bona dika boya ka moka. Ba bangwe ke moka o sepela le dingaka gore ba sinye leseka la mosetsana gore mosetsana a pherekane.

Kudu batho ba we ba dirago bjale ke ba we dilo tša bōna di sakago tša boya ka moka, bjale ba dira bjale e le gore ba belaëla dilo tša bōna.

246 Motlhomong monna ge a tseba tladi o tia mosadi ka yōna, gore a goboše mosogana yola a goba a nyaka go motšea, a na molato ka baka la gore o belaëla selo sa gagwe, fēla ge ba ka ya dingakeng tša bolēla gore monna yola a goba a motšea ke yēna a dirilego taba e we, ka baka la gore o belaëla dilo tša gagwe, bjale batswadi le bōna ba swanetše go lwa ka molwa o dutšī.

Bjale ka mosetsana yo Mammati ngwana Maile, o be a swanetše go tšea ke rakgadi ya gagwe, bjale batswadi ba gagwe ba dira gore mosetsana a tlhanogēle rakgadi wa gagwe, ba bōna lesogana la ga Masete bare ke Tšhaka. Mothepa a kwana le mosogana yo we, ke moka a ba a fa mosetsana mpa a sale ga gabo.

Rakgadi a mothepa a kwa taba e ya gore ngwetšī wa gagwe o imile, bjale a theletša lentšū la gore o tla kwa ba bolēla gore mosadi wa gago o imile, a seke a hwetšana lentšū, ke moka a kwa gore bo barebare bare mosadi yola o tšea ke monna yo la wa go mo imiša.

Mosadi a ya lebenkeleng a rēka dikobo tša mosadi a tlhotla dituba gore ke nnete naa. A roma sebaka sa gagwe sa ya ke moka sa ya sa fitlha, ba seke ba mo amogēla morwalo, a ba a tlakanetša ke mmago mothepa.

247 Mothepa are go bōna sebaka se we ke moka a tšwa a ya a dula ka kgakala, ke moka morago mothepa a ya a la legogō ka ngwakong. Sebaka sa tsena, sa bitša sebaka sa motseng, a motša gore a iše maduma, ke moka a iša maduma. Ka morago ga maduma a bolēla gore ke rumile ke mokete o itše ke tlišē dikobo tša mosadi wa gagwe. Sebaka sa iša mantšū a we go batswadi ba mothepa.

Batswadi ba mothepa ba bitša moredi wa bōna. Ba mošupa dikobo tša gagwe, bjale mothepa are, dinyake, a nyake go tšea ke mosadi, mosadi a tšee yo mongwe mosadi. Diaile sebaka a sa swanēla go boēla le dikobo morago, go sešū go ba le monna yo we

a swanetsego go raka yola wa pele, batswadi ba mothepe bare, go mosadi yo la wa sebaka o swanetse go sia dikobo ke ngwana a bolele selo, o tla sala a para, ke moka a di sia.

248 Monna wa ga Masete, a tshaba le mosadi, rakgadi wa mothepe a kwa taba e, a theletsa mantšu a batswadi ba mothepe gore o tla kwa ba gana taba e, bjale batswadi ba mothepe ba thabêla taba e we.

Kgadi ya bôna ga botse gore ditaba di tšwa le batswadi ba mothepe, a thoma go belaêla, a sepela le banna ba mo fa ditlhare ke moka a huna mosadi maoto, a seke a kgona go sepela, matsôgô le ôna ya ba digôle, a seke a kgona go soma selo ka ôna.

Ge monna a sepela le dingaka dingaka di motša gore, molato o tšwa go rakgadi wa mothepe, ka gobane mosadi o be a swanetse go tšea ke rakgadi wa gagwe, bjale lehono o tlhadile, ke yêna rakgadi wa gagwe yo a dirilego taba e. Ga gona ngaka e e ka mo alafago ka ntle le gore le boêle, ga rakgadi wa gagwe a tle a phase le kgone le mo fa ditlhare.

249 Batswadi ba mosadi ba ile ba štwa go ya ga kgadi, bjale ka ge ba bone gore ba dirile phôšô. Mosadi a seke a fola, ke moka a fo ba segole, monna are go bôna gore a na modirô a moetsa ga batswadi, ke moka a ya a dula gôna. Monna a seke a rêra dikgomotša gagwe a fo homola.

Mosadi yo madimabe ke ngwana Saai a tšea ke Sekwai Mohlabe. Mosadi o ile a êma lebaka le letelele a sa imi, go kwagala gore o ile a tšea mengwaga e metlhano, mo we batswadi ba gagwe ba ilego ba fêla maatla ba se sa kgolwa gore ngwana wa bôna o tla bôna ngwana.

Mosadi o be a tsere ke monna wa ngaka le gôna, monna e be e le monna wa basadi. Monna a leka mosadi wa gagwe ka tša gagwe ditlhare, bjale a pallwa, are, mogologolo yo mongwe ore motšheko a e tšhekole. A fetela dingakeng tše dingwe, tša lekisa le tšôna tša šitwa. Monna o be a sa robale bošego le mosegare, pele ya gagwe e le botlhoko kudu. O ile a kitima le dingaka tša lefase le ka moka tša šitwa.

Ka morago a kwa bare go na le ngaka e ngwe ga Molalatladi, o kgona kudu, go alafa batho. Monna a tloga le mosadi a ya a fitlha le mosadi wa gagwe. Ngaka ya fitlha ya tshela marapo, 250 ke moka ya thoma ya bola molato wa mosadi ge a sa imi.

A motša gore mosadi o tlhadišitše, o be a tšea ke monna yo mongwe, monna are se a foma bjale are, monna yo we a go ba a motšea o a belaêla, batswadi ba mosadi wa gago a ba mo fa dilo tša gagwe ka moka, are mo we nka seke ka tseba, nna ke nyetše bjale ke fo hwetšana e le gore ba mo file dilo ka moka. Ngaka ya re, ditaola di mpotša gore a ba mo fa ka moka, ka goriale mo we monna o etše mosadi wa gago manong, ke lebaka le we o bōnago a sa imi. Taba ya bobedi mmago mosadi o ile a ba le bolwetši bja tšhofêla, monna are, se a foma, bjale mosadi wa gago o na le malwetši a mabedi mmeleng wa gagwe.

Ngaka e we, e be e laola motho ka mašeleng a matlhano, monna a ntšha mašeleng a we, bjale ge a molaotše a mutšitše molato wa mosadi wa gagwe, ke moka ya re go monna sepela o nyaka ngaka e e tsebago bolwetši bja mohuta o we o alafise mosadi wa gago, o tla bōna a ima, gore ke nnete, o tla bēlēga ngwana wa mosetsana.

251 Monna o lapile, o kitimile le dingaka ka moka o lapile. Are go ngaka go bjang morena ge o ka napa wa ntekêla yēna, dingaka ka moka tša kowa ga gesu dilikile dipaletšwe. Ngaka yare, ke go nyaka pudi, monna bjale ka ge a e tšwa kgole a ntšha lesome, ke moka yare, ke go bone, nyakêla khunulla moraba, moraba wa ka o hunulla ka lesome, ke moka monna a ntšha a fa ngaka.

Ngaka e ka seke ya kgona go alafa mosadi ka ntle le pudi, ke moka, a ntšha pudi ya gagwe, ka šakeng. A fitlha a tlotša pudi ya gagwe ka ditlhare a ra, mosadi gore a huwetše pudi ka mōya ka ganong a pudi mosadi a dira bjale. Ke moka ba bolaya pudi, ba e tswia, ge ba e phula ba botša ngaka, ngaka ya fitlha, ya bitša mong wa mosadi gore a batamêle le yēna a tle a bōne ka matlhō malwetši a mosadi wa gagwe.

Monna a batamêla, ke moka ngaka ya laêla gore pudi e phudiwe, motswi wa pudi a e phula, ke moka a ntšha tša ka teng,

252 ba hwetsana gore tswalo ya pudi e na le diso ya mo supa gore ke bjona bolwetši bja mosadi wa gago. Bakeng sa mokgwa o o dirileng ke monna yo a go ba a swanetše gore a motšee, tswalo e sukulugile e lebeletše morago mo we monna a swanetšego gore ge a robetše nae, bonna bja seke bja tsena ka tswalong, a mo supa.

Bjale a kere o bone, malwetši a mosadi wa gago, monna are e, o a tseba gore ke swanetše go alafa ona malwetši a c a bonego pele ke kgone, ke e fa mosadi wa gago ditlhare tša lebōfōlō, monna are, mo we go tseba wena morena. Naga a di etelane go etelana batho, molaō wa mono, ge ngaka e ile ya bōfōlō mosadi, bjale mosadi a bēlōga ngwana wa mosetsana, ke kgomo ya tshadi ge e le motlhankana ke kgomo ya pholo, monna are, mo we le ga gešu go bjale.

Ke moka ngaka ya ripa tswalo ya pudi ka moka, ke moka ya sena pudi ka moka dibera tša yona ga mōgō le mele wa yona, ge e feditše go dira bjale ya lašla gore, dibera di apeiwe, ke moka ba apea dibera tša pudi. Mong pudi ba e kgaphesha mafateng.

253 A tšea lebea, a le tihatlea sebesong, a ripella diripana tša tswalo ya pudi, ke moka ga di ba di eswa kowa, yena o dira ditshetla tša ditlhare. Bjale ge di omile, ke moka a bona gore di tla ba kgaufsi le go tupa moši, a tšhela ditshetla tšela. E rile kowa ka moka di tupa moši, ke moka a bitša monna le mosadi, ba apola dikobo tša bona ba fitlha ba dula ba lebana, a tšea lebea la ditlhare a le bea gare ga bona a tšea kobo ya bošego a ba khurupetša ka yona.

Ba ošela ditshetla tšela, ke moka ba ošela, a fōla a phaya kobo a huduwanya a ditshetla gore moši wa tšona o tupe ka maatla. Mosadi a kwa gore o ferella ke moši, ke moka a phaya kobo, ngaka yare, ke pudi, molaō a o dumele gore, kobo e phaiwe, le tla bona yona ngaka e le khurupulla, a goma a khurupōla.

Ba gōtlhōla kudu ka baka la gore ba ferella ke moši, ngaka ya fo dula ya kgaogala. Ka morago, ge e phaya kobo gore a huduwanye ditshetla, a hwetsana gore diswele di feletše, ke moka

254 a ba khurupulla kobo. Monna wa ngaka, are go mogatsa mosadi mosadi wa gago o na le molato, o kitimetse go khurupulla kobo, ka ntle le taalo yaka, molato o we ke molato wa pudi, monna a ntsha lesome a lefa molato.

Ditloki (dintlopolokana) tse dingwe tsewe tsa go seniwa pudi di apeilwe, ka pitsana ya ditlhare, nama ya pudi a ya swanela go lewa ke motho yo mongwe pele ga gore e lewe ke ba lafiwa. Ke moka ngaka e tsea ditshetla tsele o di sila, o di phatlhaganya le ditlhare tsa gagwe mowe gona ga go tsibji ka gobane o ile a ditsea a ya a disila ka theko.

Bjale ke moka o bitisa monna le mosadi, ba ya ka sephiring, ba fiwa tshidi le segokgo, bjale a goma a ba fa segokgo sa bobedi, are go bona, se le a se bona, ba dumela, are se apeiwa ka mabanyana le ka moswanyana a fela a soba tshidi e a enwa, wena monna o se nwa ga tee, ke moka wa lesetsa. Ke sa go alafa bolwetisi bja mosadi, mosadi ka morago ga matsatsi a tshelago o tla bona diso tsa gagwe ditshwela ka kgakala ke moka o mo tlotse ka e tshidi.

255 O seke wa robala le mosadi, ge a sa sumisa setlhare se we. Ka morago ga mo o bona gore diso tsa mosadi di fodile, bjale o ka kgona o mo fa tse ditshetla, ke gore bolwetisi bja mosadi bo fodile. Ditshetla o swanetse go di orela ka mokgwa o, mosadi o tsea matshego, a mabedi ke moka a bea, a tsea lebea le we a tshubilego ditshetla ka lona, ke moka a le bea gare ga matshego, a bee khuru go lela letshego e ngwe go lela, ke gore a haralele ditshetla, mosi o tupela ka pele ga mosadi a khurupetse kobo.

Ka morago ga mowe, ke moka a sile ditshetla a gobaganye le tshidi e. O mo tlhabele matlhaka a mane a go dikulufa mokubu wa gagwe, ka morago, o tlabele a mangwe a go mo dikulufa dinoka tsa gagwe, le lengwe letlhaka ka fase ga letswela la gagwe le lengwe ka godimu ga lona le ga lela letswela le gona go bjale. O mositlale ka tshidi e we, ka mahura a nku goba a kgomo.

256 Ka morago ga tsewe bjale o mofa se segokgo o a se apea a enwa, ka mabanyana le ka moswanyana, a fela a soba tshidi ela a tshela. Motlha a bona gore o ya go nwa bjalwa a seke a se nwa,

o tla se nwa ka moswana. Kgwedi e re ka seke ra e bala, e tla re ka kgwedi e e tlogo, wa boya wa tla wa mpotša gore, mosadi o bjang, ge dišita re tla ba re nyaka metantane e mengwe.

Monna are, ke a laêla gore wa tloga, ngaka yare letsatši le ile robalang la tla tsoga le tloga ka moswana. Moso a ona lešidi, bjasa, ke moka ba apea tša goja ba ja, ele gore pudi e letswe e apeilwe ka mabanyana. Ke moka ba tloga ba ya gae.

Ba fitlha ba dira ka mokgwa o ngaka e ba laetsego ka ôna. Ka ôna matsatši ala a gore mosadi o tla tšwa dišo, ka nnete, mosadi a tšwa dišo, monna a dira ka mokgwa o ngaka e mo laetsego ka ôna. Ka morago dišo tša mosadi tša fôla, ke moka a šumiša sela segôkgô. Monna a robala le mosadi wa gagwe, kgwedi ela a go balwa yôna, ke moka mosadi a seke a bôna.

257 Monna bjale a goma a le noši a boêla ngakeng a fitlha a botša ngaka gore, mosadi kgwedi e a e bôna. Ngaka a e kgodiši ke dipolêlô tša motho e nyaka go kgolwa ka marapô a gagwe, ke moka a tšhêla marapô a gagwe fase, a butšiša ôna gore, ke nnete ke lona lehumô, marapô a dumêla, ke moka a tšea motantane o mongwe a fa monna are o tlare go fitlha wa mo fa a pea, fêla mosadi wa gago o imile, o tla bêlêga ngwana wa ngwanenyana. Ge o ka kwa are o loma ke mala o mo fe sona se we setlhare.

Monna a goma a boêla gae, ke moka, a fitlha a fa mosadi wa gagwe setlhare sela. Ge mosadi a e kwa gore o loma ke mala ke moka o apea setlhare sela a enwa, mala a homola. Mosadi a bêlêga ngwana wa mosetsana, ke moka monna a kitima ka lebelo a libile ngakeng, a fitlha a botša ngaka gore ngwana o belegile, ngaka ya butšiša gore ke ngwana wa mohuta mang, ke moka are ke ngwana wa mosetsana.

258 Mothušô wa ngwana, ngaka ya nyakêla mothušô wa ngwana. Ke moka ya fitlha ya fa papago ngwana gore sepele o fe mmago ngwana, a dirê moritô, ke moka go jê yêna mmago ngwana, moritô o we, mmago ngwana o tsoga e sale bošego, a sešu a tlhape, ke moka o tšama a bula mengwako ya basadi ba motse ngata molatša wa mosadi yo mongwe le yo mongwe ge a hwetsane metsi o kga ôna goba ke mapoto o a kga, ke moka o tlilo dira moritô ka tšona dilo tšewe.

258
Cont.

Ngwana esu a mamê letswêlê la mmagwe o sa litile mothuso, ngwana a tlhwa le tlala a ba a tla a robala nayô. Ka moswana mmagwe a tsoga a dira modirô o we ke moka a rita moritô, a ntšha tšhidi ela ya mothuso a tšhela ka moritong, ke moka a soba e ngwe, a tlotša matswêlê ke gore ditlhoko tša ôna, bjale ka ge ngwana wa motlhankana ba thôma go tlotša letswele la sesadi, wa mosadi ba tlotša letswêlê la senna, go mamisa gôna ba yo mo mamisa la gagwe la sesadi.

Ge a dirile bjale ke moka mmago ngwana a fa ngwana wa gagwe letswêlê la gagwe. Go ile gwa ba lethabo le le golo go batswadi ba mosadi ge ba tllilo bôna ngwana ba tšwa ba swere dikgogo tša go bôna motlogolo wa bôna. Ngwana a gola ba montšha ka ngwakong, papago ngwana, a butšisa ba duleledi gore leina la ngwana ke mang, baduleledi bare, ke thakadu, are awa leina la gagwe ke motšwa-kgole, ke moka ya

~~END. S. 838~~
END van bl. 258

van af bl. 259-393* nie gekk nie